

Regional analyse for Buskerud 2014

*Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og
scenarier*

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 57/2014

Tittel: Regional analyse for Buskerud 2014
Undertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier
TF-notat nr: 57/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit O. Nygaard
Dato: 16. januar 2015
ISBN: 978-82-7401-753-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 180,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon Nygaard/Vareide
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Buskerud fylkeskommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Utviklingen i Buskerud med hensyn til befolknings- og næringsutvikling er beskrevet og analysert med bruk av Attraktivitetsmodellen. Attraktivitetsmodellen er også brukt til å vise ulike scenarier for befolknings- og arbeidsplassutvikling. Det er også kapitler om utdanningsnivå, innovasjon i næringslivet og resultater fra NHOs NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i løpet av 2014, blant annet gjennom at det er utviklet en scenariomodell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, siden vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg.

For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkel kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 16. januar 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	8
2. Arbeidsplasser	13
3. Bostedsattraktivitet	38
4. Scenarier for framtidig vekst	45
5. Utdanning	52
6. Innovasjon	60
7. NæringsNM.....	69

Sammendrag

Buskerud er ett av sju fylker som har høyere befolkningsvekst enn Norge. Buskerud har netto innflytting fra andre norske fylker og har også høyere nettoinnvandring enn resten av landet. Buskerud er et mangfoldig fylke med ganske forskjellige regioner. Befolkningsveksten varierer mye mellom regionene, fra Hallingdal, som har omtrent samme innbyggertall i dag som i 2000, til Vestviken, som har hatt en befolkningsvekst på over 20 prosent i samme periode.

Buskerud har også høyere vekst i antall arbeidsplasser enn resten av landet. Det er næringslivet i fylket som bidrar mest til det. Næringslivet i Buskerud ble sterkere rammet av finanskrisen enn mange andre fylker i 2009, men har nå tatt igjen tapet. Igjen er det store regionale forskjeller i fylket. Vestviken og Kongsberg/Numedal har hatt svært høy vekst i næringslivet, mens Ringerike/Hole og Hallingdal har hatt sterk nedgang etter 2008.

Når vi skal analysere utviklingen i næringslivet, deler vi opp næringslivet i tre strategiske næringstyper, basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Vi har forsøkt å skille mellom strukturelle årsaksforhold og attraktivitet. De strukturelle betingelsene er forhold som har med lokalisering og bransjestruktur å gjøre, som vanskelig kan påvirkes. Attraktivitet er et mål for om veksten har vært over eller under forventet vekst, der vi har tatt hensyn til de strukturelle betingelsene.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringerne omfatter primærnæringer, industri, olje- og gassutvinning og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Bransjestrukturen i basisnæringerne forklarer mye av forskjellene i veksten i antall ansatte mellom ulike regioner. Buskerud har hatt en lite gunstig sammensetning av basisnæringerne, fordi en stor andel av arbeidsplassene har vært i bransjer med nedgang. Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringerne har vært mye bedre enn bransjestrukturen skulle tilsi. Det er utviklingen i industrien i Kongsberg som spesielt har bidratt til dette. Dermed har Buskerud framstått som et attraktivt fylke for basisnæringer.

Besøksnæringerne omfatter de bedriftene som er avhengig av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringerne omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringerne, og besøksnæringerne blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten på stedet. Buskerud hadde høy vekst i besøksnæringerne fra 2000 til 2007, men etter 2007 har antall arbeidsplasser i besøksnæringerne sunket, til tross for høy befolkningsvekst i fylket. Hallingdal, som er den regionen i landet med høyest konsentrasjon av besøksnæringer, har hatt ganske sterk nedgang. Buskerud har dermed hatt synkende besøksattraktivitet de siste årene.

De regionale næringerne består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og består av bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m.fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringerne har vokst raskere i Norge enn det besøksnæringerne og basisnæringerne har. I Buskerud har veksten i de regionale næringerne vært sterkere enn i resten av landet.

Næringsattraktivitet er summen av veksten i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, etter at de strukturelle virkningene er trukket fra. Buskerud har hatt god attraktivitet for basisnæringer og regionale næringer. Lav besøksattraktivitet trekker ned, men samlet sett har Buskerud hatt høy samlet næringsattraktivitet i perioden etter 2008.

Næringslivet er også analysert i et kapittel basert på NHOs NæringsNM. NæringsNM måler og rangerer næringsutviklingen med hensyn til lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Buskerud kommer samlet ut som nummer seks av 19 fylker i siste NæringsNM, som er basert på regnskapstall fra 2013. Det er omtrent samme plassering som Buskerud har hatt tidligere. Buskerud har en forholdsvis gunstig bransje- og størrelsesstruktur i næringslivet, så plasseringen i NæringsNM er som forventet.

Utdanningsnivået i både befolkning og næringsliv er også beskrevet og analysert i et eget kapittel. Andelen av befolkningen i Buskerud med minst tre års høyere utdanning er lavere enn landsgjennomsnittet, men likevel litt høyere enn middels av fylkene. Oslo har et svært høyt utdanningsnivå som drar opp landsgjennomsnittet ganske mye. Utdanningsnivået i næringslivet er omtrent som for befolkningen; lavere enn landsgjennomsnittet, men høyere enn middels av fylkene. Kongsberg/Numedal skiller seg ut ved å ha et spesielt høyt utdanningsnivå i næringslivet.

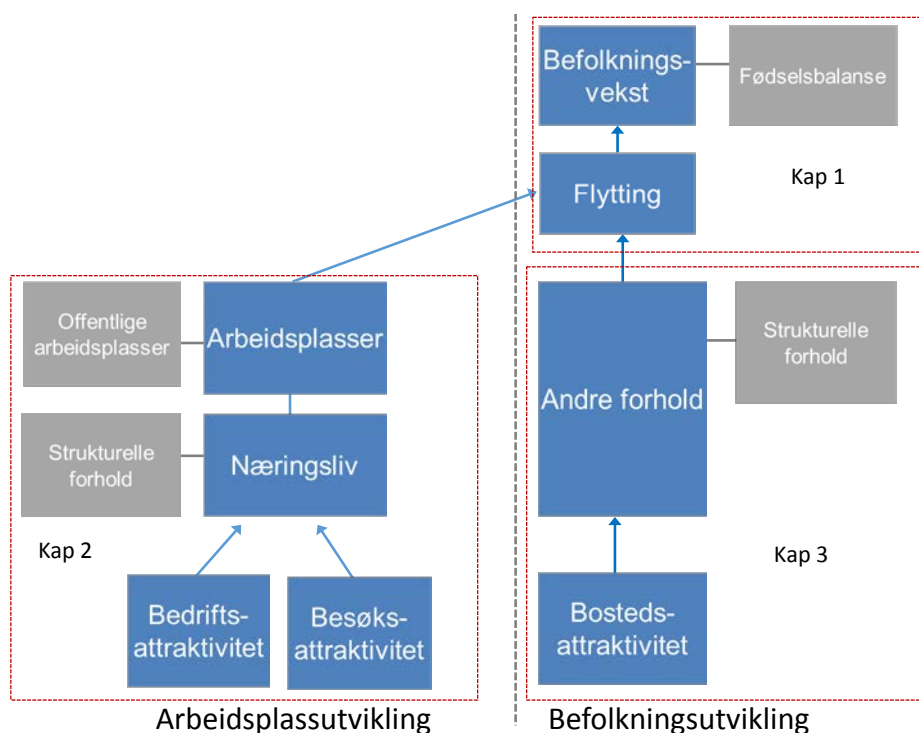
Rapporten har et eget kapittel om innovasjon i næringslivet. Næringslivet i Buskerud er omtrent gjennomsnittlig innovativt etter alle de forskjellige indikatorene for innovasjon, som vi har brukt i denne analysen.

I kapitlet om bostedsattraktivitet har vi analysert flyttingen i Buskerud for å avdekke årsakene til nettoflyttingen og nettoinnvandringen. Den høye arbeidsplassveksten i Buskerud har bidratt til at fylket har hatt netto innflytting fra andre fylker og høyere innvandring. Nettoflyttingen har imidlertid vært høyere enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Buskerud har gode strukturelle betingelser for å oppnå innflytting, men det forklarer bare delvis at fylket har hatt så gode flyttetall. Buskerud har dermed også vært et fylke som har vært attraktivt å bo i og flytte til de siste årene.

Vi har også sett på hvilken utvikling Buskerud ligger an til å få i framtiden, dersom de strukturelle trekkene i næringsutviklingen fortsetter. Buskerud har fordel av å ha tett arbeidsmarkedsintegrasjon, men en ulempe gjennom å ha en liten andel av næringslivet i vekstbransjer. Samtidig har Buskerud også en ulempe ved at fødselsoverskuddet er lavere enn ellers i landet. Et normalscenario som er basert på at Buskerud er gjennomsnittlig attraktivt både når det gjelder nærings- og bostedsattraktivitet, viser fortsatt vekst i befolkningen, men at veksten kan bli mye lavere enn SSBs middelframskrivning. Normalscenariet ender opp i et befolkningstall på 309 000 innbyggere i 2040, mens SSBs middelframskrivning ender opp i 347 000. Dersom Buskerud opprettholder sin høye attraktivitet for næringsliv og bosetting, vil befolkningsveksten bli høyere enn i normalscenariet, men likevel lavere enn SSBs middelframskrivning. For at befolkningsveksten i Buskerud skal bli som SSB framskriver, må Buskerud bli vesentlig mer attraktivt enn i de siste ti årene, både som bosted og for næringsliv.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil utgjøre stedets samlede attraktivitet.

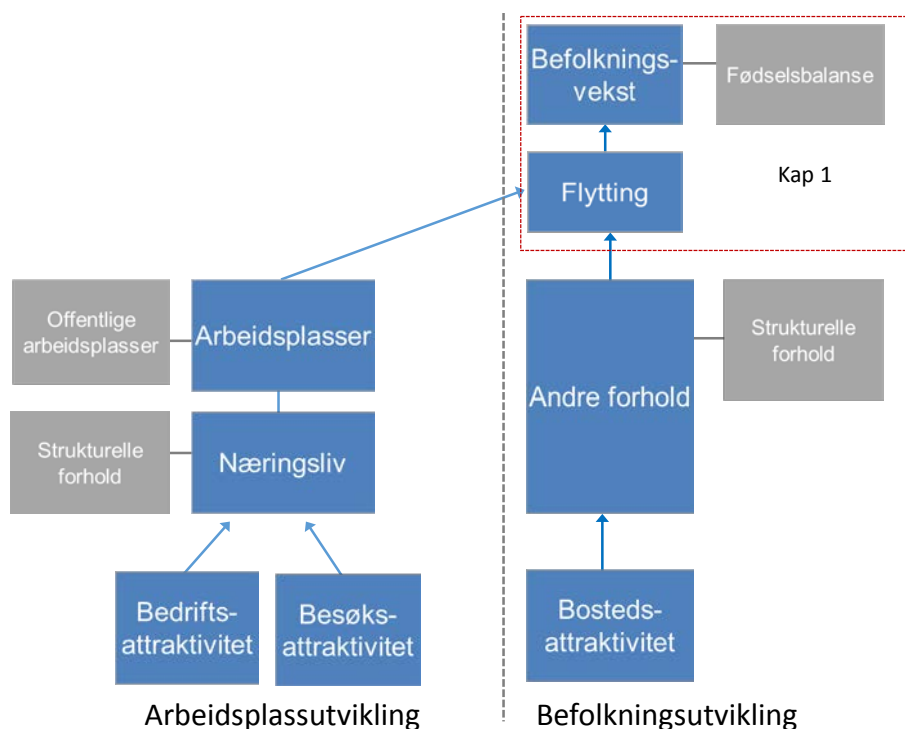
Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 3 binder vi samme arbeids- og befolkningsutviklingen, og analyserer nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Deretter, i kapittel 4, vil vi bruke attraktivitetsmodellen til å vise scenarier for framtidig utvikling av arbeidsplasser og befolkning.

Tre kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen følger etter. Kapittel 5 er viet utdanning. Vi ser på formelt kompetansenivå i befolkning og næringsliv. I kapittel 6 viser vi resultater fra innovasjonsundersøkelsen og ser på hvordan næringslivet i fylket presterer på en rekke innovasjonsindikatorer. Til slutt kommer et kapittel om NæringsNM, som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapitlet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativ flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

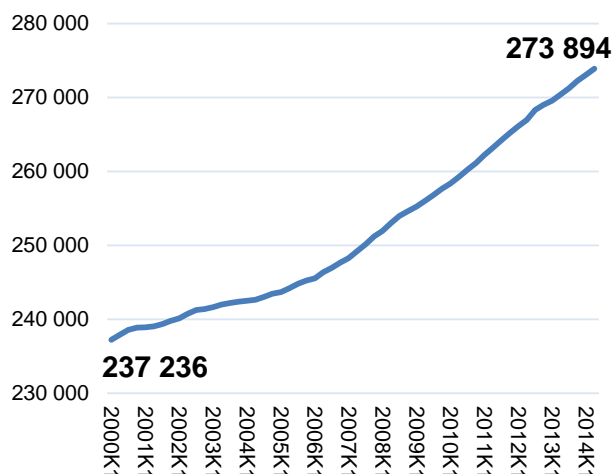
Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vi vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapitlet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1.1 Folkemengden

Det var 273 894 innbyggere i Buskerud ved utgangen av annet kvartal i 2014. Dette er en oppgang på over 35 000 personer siden 2000.

Befolkningsveksten har vært spesielt sterk etter 2007.

Figur 2: Befolkningen i Buskerud fra 31. mars 2000 til 30. juni 2014

1.1.2 Indeksert vekst

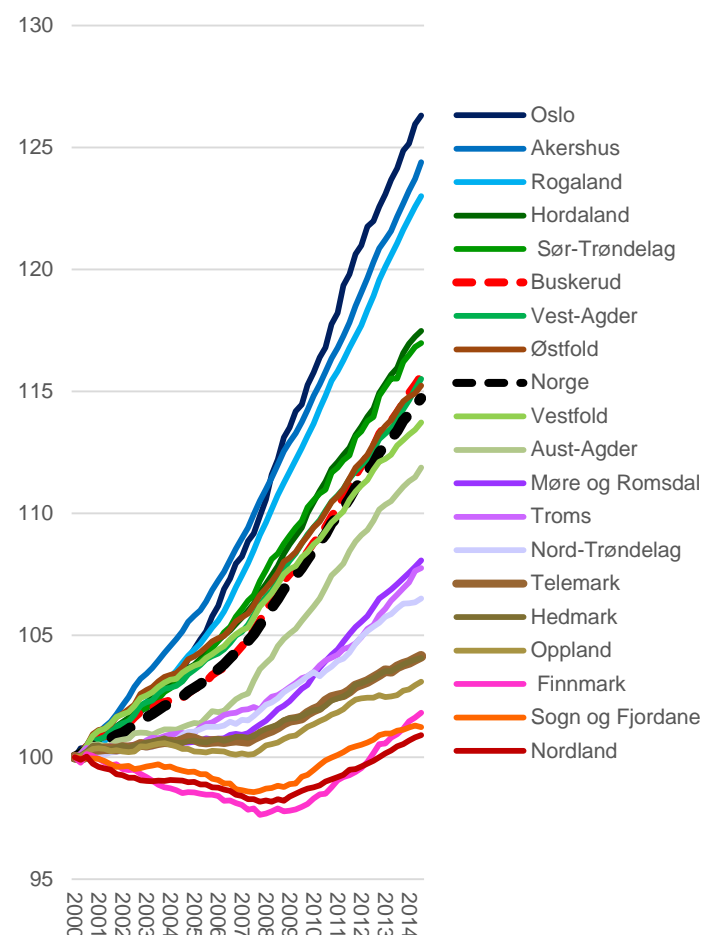
For å sette befolkningsveksten i perspektiv, har vi indeksert befolkningsveksten slik at antall innbyggere i 2000 = 100 for alle fylkene.

Oslo, Akershus og Rogaland har hatt sterkest befolkningsvekst.

Hordaland og Sør-Trøndelag har litt sterkere befolkningsvekst en landet som helhet.

Befolkningsveksten i Buskerud har vært omtrent som befolkningsveksten nasjonalt.

Fylker som Finnmark, Sogn og Fjordane og Nordland hadde befolkningsnedgang fram til 2007. Økt arbeidsinnvandring til Norge har ført til at disse fylkene har fått befolkningsvekst igjen etter 2007.

Figur 3: Indeksert befolkningsvekst i fylkene og Norge fra 1 jan. 2000 til 1 juli 2014.

1.1.3 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsutviklingen kan dekomponeres i netto innvandring, fødselsbalanse og innenlands nettoflytting.

Fødselsbalansen i Buskerud har vært positiv i hele perioden vi har målt for, og den har økt siden begynnelsen av 2000-tallet.

Den innenlandske nettoflyttingen er positiv. Det betyr at det internt i Norge er flere som flytter til Buskerud enn fra Buskerud.

Nettoinnvandringen har bidratt mer og mer til befolkningsveksten i Buskerud. Spesielt etter 2007 har nettoinnvandringen økt. I dag er det nettoinnvandringen som står for mesteparten av befolkningsveksten i Buskerud.

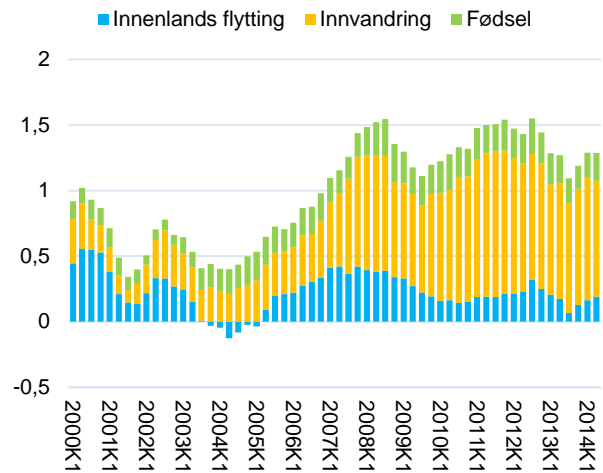
Figur 5 viser befolkningsutviklingen i Norge de siste årene, dekomponert i fødselsbalanse og nettoinnvandring. Fødselsbalansen har vært positiv i hele perioden vi har målt for. Nettoinnvandringen har også vært positiv, og den har økt spesielt etter 2007.

Figur 6 viser den relative befolkningsutviklingen. Figuren viser befolkningsutviklingen i Buskerud fratrukket utviklingen på landsbasis.

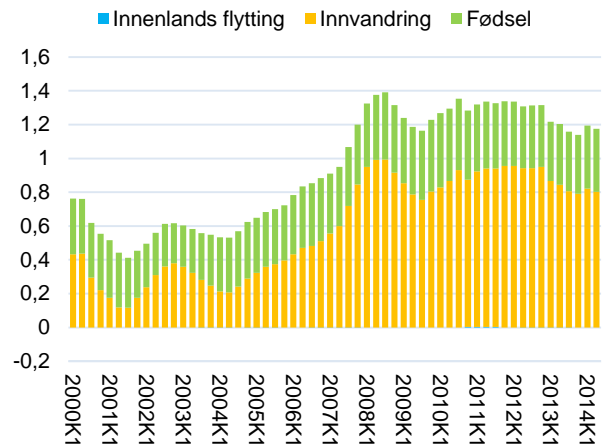
Fødselsbalansen i Buskerud har vært lavere enn fødselsbalansen på landsbasis i hele perioden vi har målt for.

Det er først etter 2010 at nettoinnvandringen til Buskerud har vært høyere enn nettoinnvandringen på landsbasis.

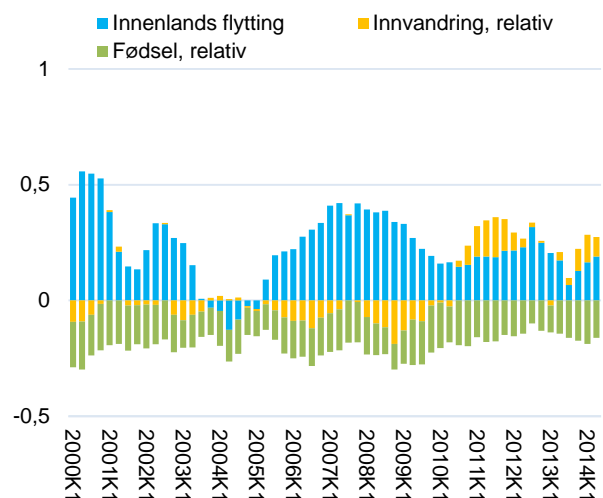
Det er den innenlandske nettoflyttingen som relativt sett bidrar til befolkningsvekst i Buskerud.

Figur 4: Årlige, prosentviser befolkningsendringer målt hvert kvartal i Buskerud, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

Figur 5: Årlige, prosentviser befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

Figur 6: Befolkningsutviklingen i Buskerud relativt til utviklingen på landsbasis.

1.1.4 Relativ flytting i fylkene

På de forrige sidene så vi hvordan utviklingen i Buskerud er dekomponert i innenlands flytting, innvandring og fødselsbalanse. I regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttemønstrene. Fødselsbalansen er det stort sett ikke noe å gjøre med, mens vellykkede vekstfremmende tiltak vil komme til syne i flyttebalansen.

Vi er derfor spesielt opptatt av det vi kaller for *relativ flytting*. Relativ flytting er nettoflytting til kommunen fratrukket nettoinnvandringen på landsbasis.

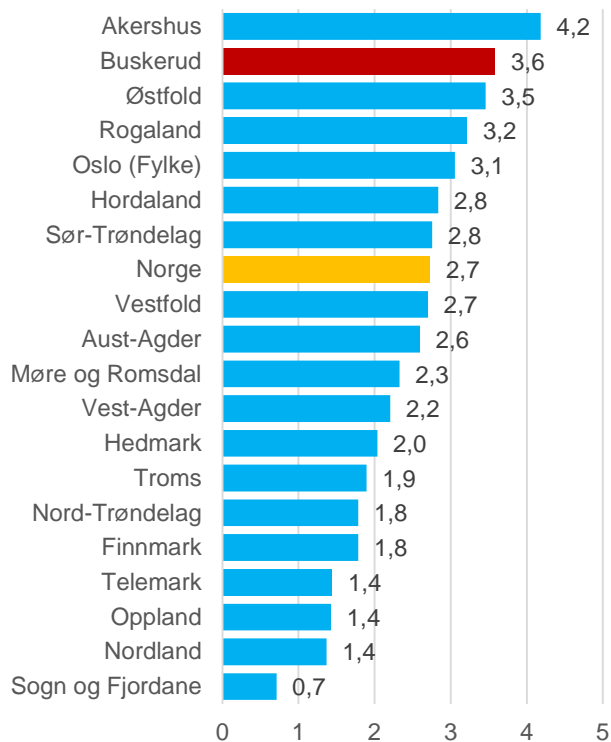
Figur 7 viser nettoflyttingen til fylkene og Norge for den siste treårsperioden. Norge har en netto innvandring på 2,7 prosent i denne perioden. Sju fylker har hatt en netto innflytting høyere enn dette. Alle fylkene har hatt netto innflytting, når innvandringen regnes med.

Buskerud har hatt en nettoflytting på 3,6 prosent i den siste treårsperioden. I Norge er det bare Akershus som har hatt en høyere nettoflytting. Siden nettoflyttingen til Buskerud har vært høyere enn nettoinnvandringen til landet som helhet, har Buskerud hatt positiv relativ flytting.

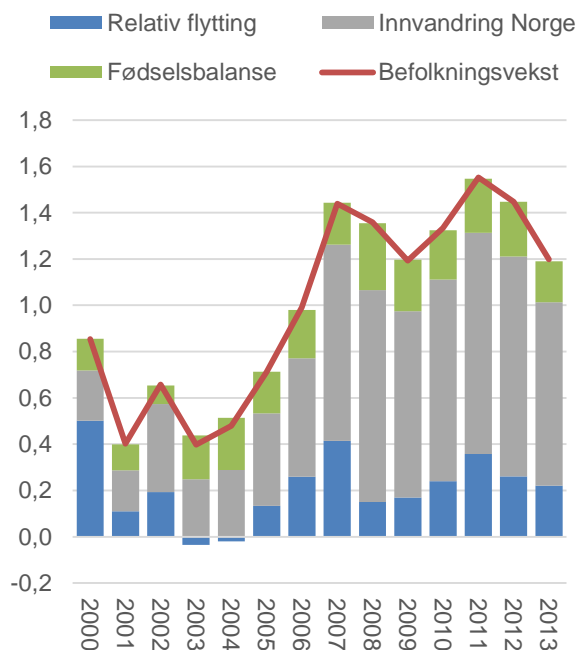
1.1.5 Relativ flytting i Buskerud over tid

Siden 2005 har den relative flyttingen til Buskerud vært positiv. Den relative flyttingen skyldes hovedsakelig netto innenlands flytting. I de senere årene skyldes noe av den relative flyttingen en høyere netto innvandring til Buskerud enn til landet som helhet.

Den relative flyttingen til Buskerud har tilsvart om lag 0,2 prosent av folketallet årlig siden 2010. Dette er da vekst som ikke kan forklares av generell vekst nasjonalt.

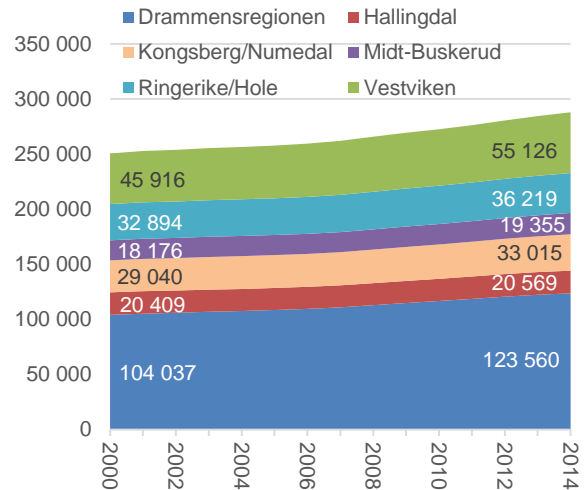
Figur 7: Nettoflytting i fylkene fra utgangen fra 2010 til 2013.

Figur 8: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i Buskerud dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

1.1.6 Folkemengde i regionene

Vi har delt Buskerud inn i seks regioner. Regioninndelingen er vist på siste side. Drammensregionen er størst, med 123 560 innbyggere i 2014. Vestviken følger etter med 55 126 innbyggere. Kongsberg/Numedal og Ringerike/Hole har begge mer enn 33 000 innbyggere. Midt-Buskerud og Hallingdal er de minste regionene.

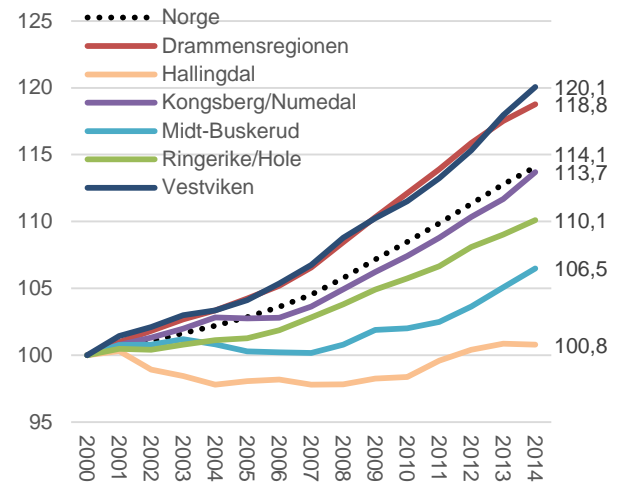
Figur 9: Folkemengden i regionene i Buskerud fra 2000 til 2014.

1.1.7 Befolkningsvekst i regionene

Vestviken har hatt sterkest befolkningsvekst i perioden vi har målt for. Befolkningen i Vestviken har økt med 20,1 prosent fra 2000 til 2014. Drammensregionen har også hatt sterk vekst. Det var 18,8 prosent flere innbyggere i Drammensregionen i 2014 enn i 2000.

Veksten i Kongsberg/Numedal har vært omtrent like høy som veksten på landsbasis. Ringerike/Hole og Midt-Buskerud har vokst, men veksten har vært lavere enn den nasjonale veksten.

Hallingdal hadde befolkningsnedgang fram til 2008, men det har vært en svak vekst deretter, og i 2014 var folkemengden i Hallingdal omtrent lik som i 2000.

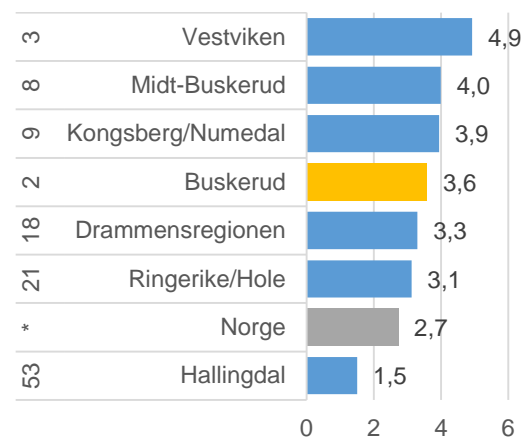
Figur 10: Indeksert befolkningsvekst i regionene i Buskerud fra 2000 til 2013.

1.1.8 Nettoflytting i regionene

Vestviken har opplevd en høy grad av innflytting de siste tre årene. Bare to regioner i Norge har hatt en høyere nettoflytting enn Vestviken i den siste treårsperioden. Nettoflyttingen (inkludert innvandring) har ført til en vekst på 4,9 prosent i Vestviken siden 2010.

Midt-Buskerud og Kongsberg/Numedal har en nettoflytting som er bedre enn fylkessnittet.

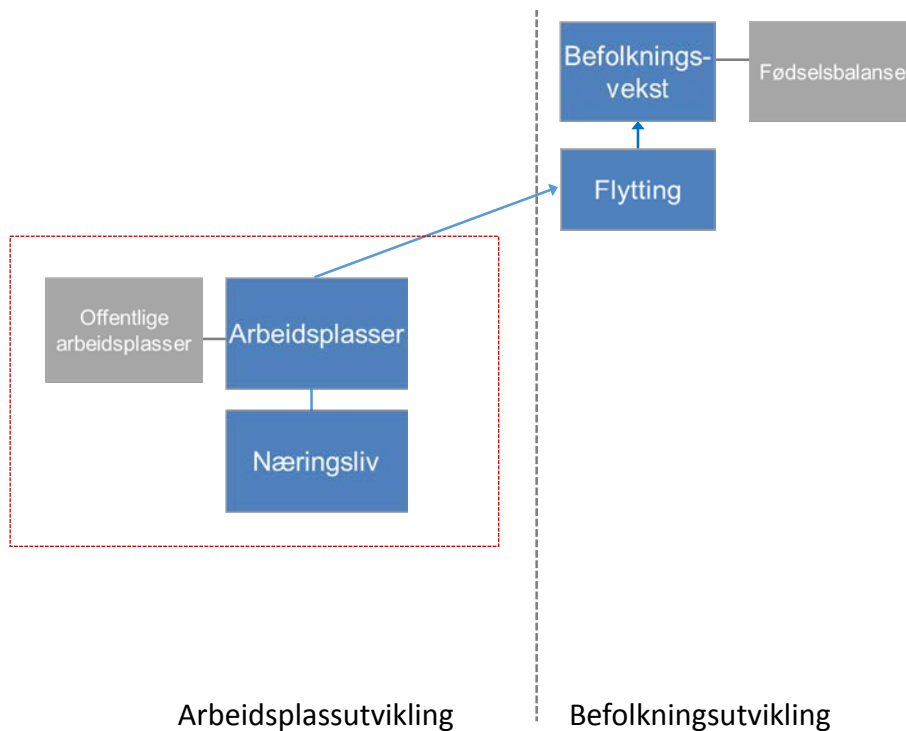
Bare Hallingdal har hatt en nettoflytting under landsgjennomsnittet i den siste treårsperioden.

Figur 11: Nettoflytting i prosent av folketallet til regionene i Buskerud fra 2010 – 2013, rangering blant landets 84 regioner. Fylket er rangert blant landets 19 fylker.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser. Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i de enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

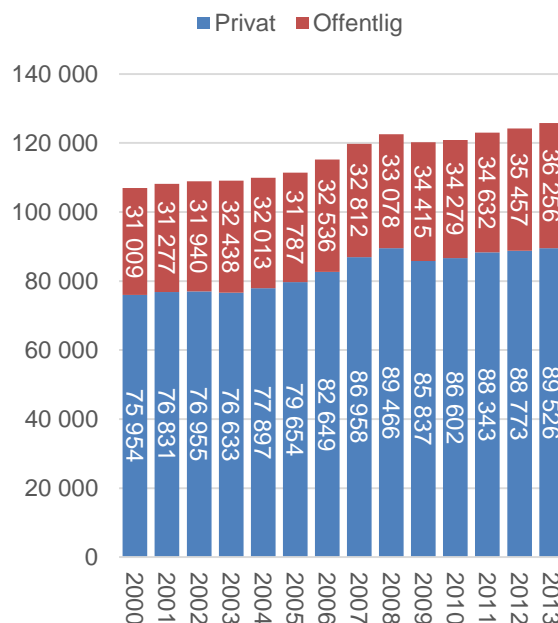
Figur 12: Attraktivitetsmodellen – de delene av attraktivitetsmodellen som beskriver befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen.

Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1.1 Antall arbeidsplasser

Figur 13 viser antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Buskerud fra 2000 til 2013.

Det var 89 526 arbeidsplasser i privat sektor i 2013, mens det var 36 256 i offentlig sektor.

Figur 13: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Buskerud fra 2000 til 2013.

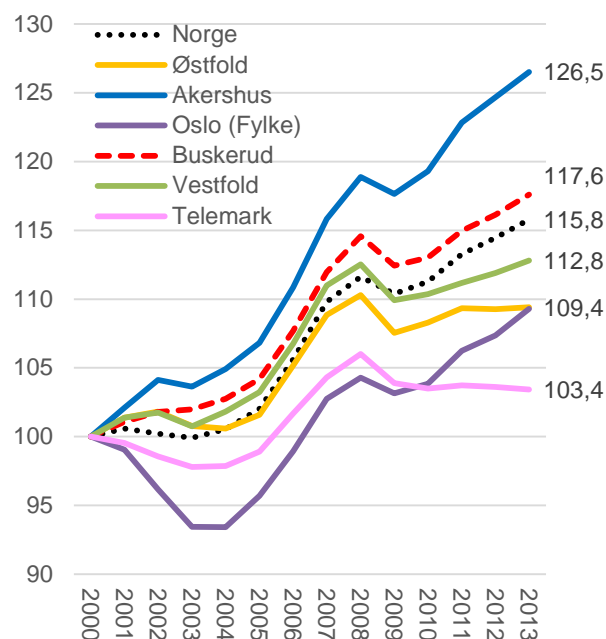
2.1.2 Indeksert arbeidsplassvekst i fylkene

Utviklingen i antall arbeidsplasser er vist i figur 14. Vi har også vist utviklingen i landet som helhet og fylkene rundt Oslofjorden.

Antall arbeidsplasser i Norge økte med 15,8 prosent fra 2000 til 2013.

Akershus har hatt den sterkeste arbeidsplassveksten blant fylkene vist i figuren.

Det var 17,6 prosent flere arbeidsplasser i Buskerud i 2013 sammenliknet med antallet i 2000. Veksten i Buskerud har vært høyere enn veksten på landsbasis.

Figur 14: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer.

2.1.3 Vekst i offentlig og privat sektor

Det er utviklingen i privat sektor vi er mest opptatt av å analysere og forstå i regional utvikling. Før vi analyserer bakgrunnen for utviklingen i privat sektor, ser vi på hvordan utviklingen har vært de siste årene.

Antall arbeidsplasser i privat sektor i Buskerud har økt med 17,9 prosent fra 2000 til 2013. På landsbasis har vekten i privat sektor vært på 16,9 prosent. Buskerud har hatt en relativt god vekst i privat sektor.

Figuren viser at veksten i privat sektor i Buskerud var sterkest fram til 2008. Det har så vært nedgang, og vekst igjen, etter finanskrisen. Antallet arbeidsplasser i privat sektor i Buskerud i dag er omtrent like høyt som før finanskrisen.

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt med 16,9 prosent i Buskerud fra 2000 til 2013. Veksten er noe lavere enn veksten nasjonalt.

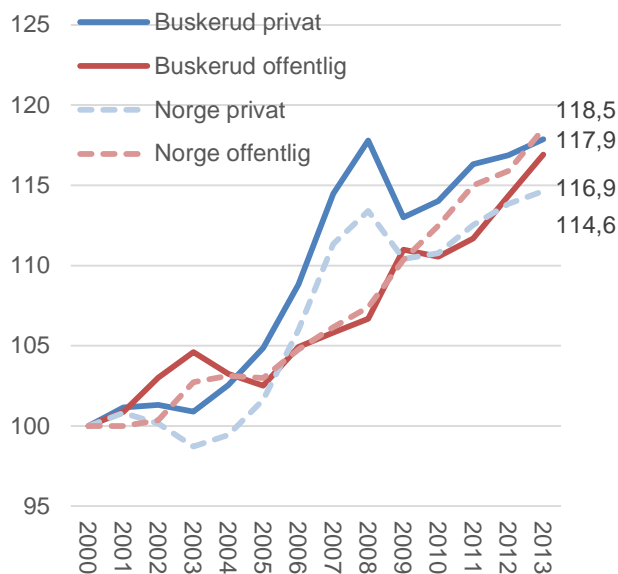
2.1.4 Vekst i privat sektor i fylkene etter finanskrisen

Figur 16 viser arbeidsplassveksten i privat sektor i fylkene og i landet som helhet i perioden etter finanskrisen. Rogaland har hatt en fortsatt sterk vekst. Landet som helhet har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 1,1 prosent.

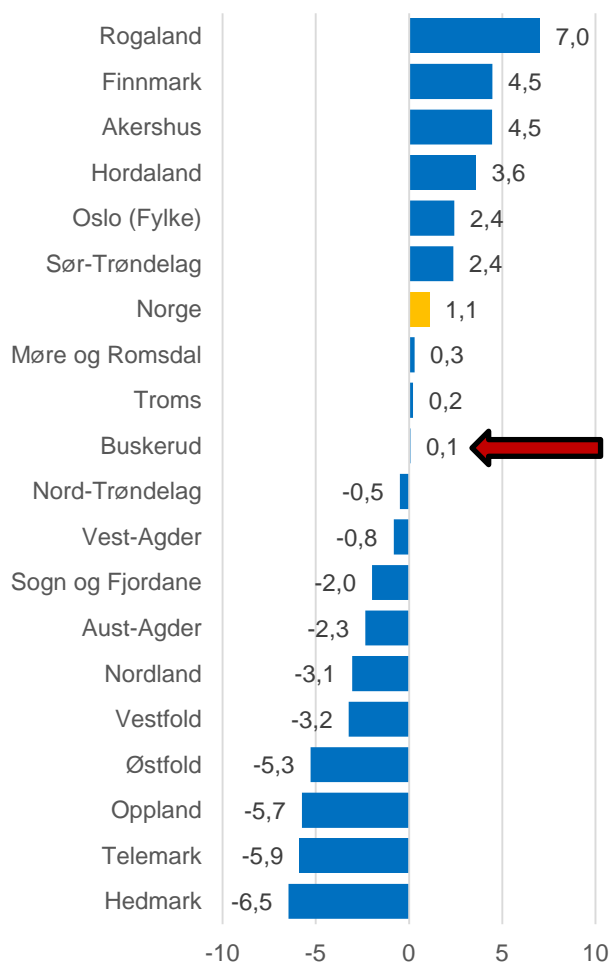
Det er kanskje ingen overraskelse at fylker som Akershus, Hordaland og Oslo rangerer høyt. Men Finnmark har hatt en, kanskje overraskende (?), høy vekst i privat sektor etter finanskrisen.

Det har vært omtrent nullvekst i privat sektor i Buskerud etter 2008. Buskerud rangerer med det omtrent middels blant fylkene. Veksten har vært noe under snittet. De store fylkene har trukket snittet opp, så de fleste fylkene har hatt en arbeidsplassvekst i privat sektor under landsgjennomsnittet.

Mange fylker på det sentrale Østlandet har hatt en ganske sterk arbeidsplassnedgang i privat sektor etter 2008. Dette gjelder f.eks. Østfold, Oppland, Telemark og Hedmark.

Figur 15: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i Buskerud og Norge, fra 2000 til 2013.

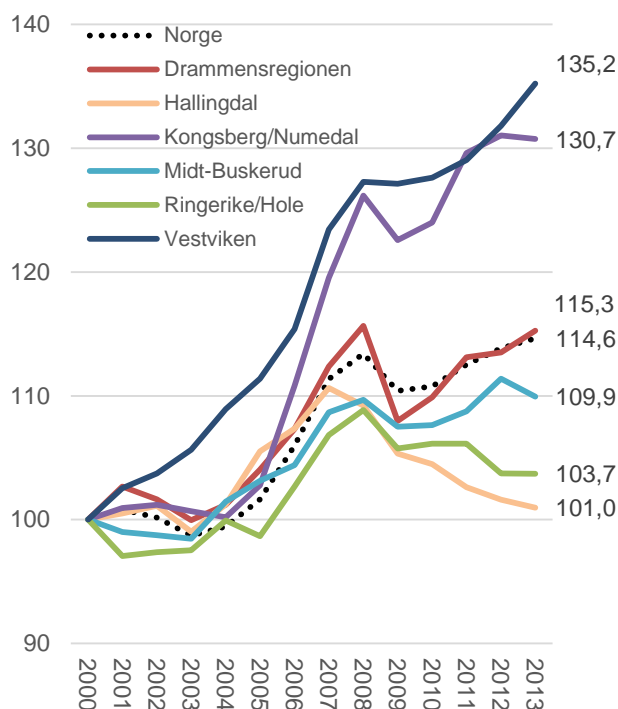
Figur 16: Arbeidsplassvekst i privat sektor i fylkene og Norge, 2008-2013.

2.1.5 Næringslivsvekst i regionene

Næringsutviklingen i Buskerud har vært ganske ulik blant regionene. Vestviken har hatt klart høyest vekst. I 2013 var det 35,2 prosent flere arbeidsplasser i privat sektor i Vestviken enn det var i 2000. Kongsberg/Numedal har også hatt en vekst som er høyere enn landsgjennomsnittet.

Drammensregionen har hatt en utvikling i privat sektor som er tilnærmet lik utviklingen på landsbasis.

Midt-Buskerud har hatt en jevn utvikling etter finanskrisen, mens Ringerike/Hole og Hallingdal har tapt arbeidsplasser i privat sektor etter 2008.

Figur 17: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Buskerud. 2000=100.

2.1.6 Næringslivsvekst i kommunene

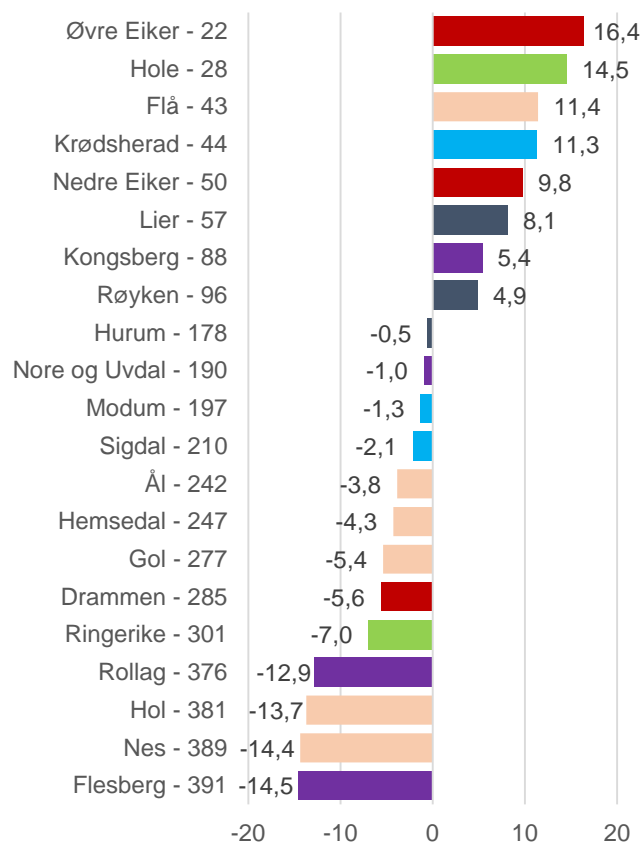
I Hallingdal har Flå hatt en høy vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet, mens de øvrige kommunene i regionen har hatt arbeidsplassnedgang.

Veksten i Kongsberg/Numedal skyldes veksten i Kongsberg. De øvrige kommunene i regionen, Nore og Uvdal, Rollag og Flesberg, har hatt arbeidsplassnedgang etter 2008.

I Drammensregionen har veksten i Øvre og Nedre Eiker kompensert for nedgangen i Drammen.

Midt-Buskerud som region har hatt en forholdsvis stabil utvikling etter finanskrisen. Krødsherad har hatt sterk vekst, mens de øvrige kommunene i regionen, Modum og Sigdal, har hatt nedgang.

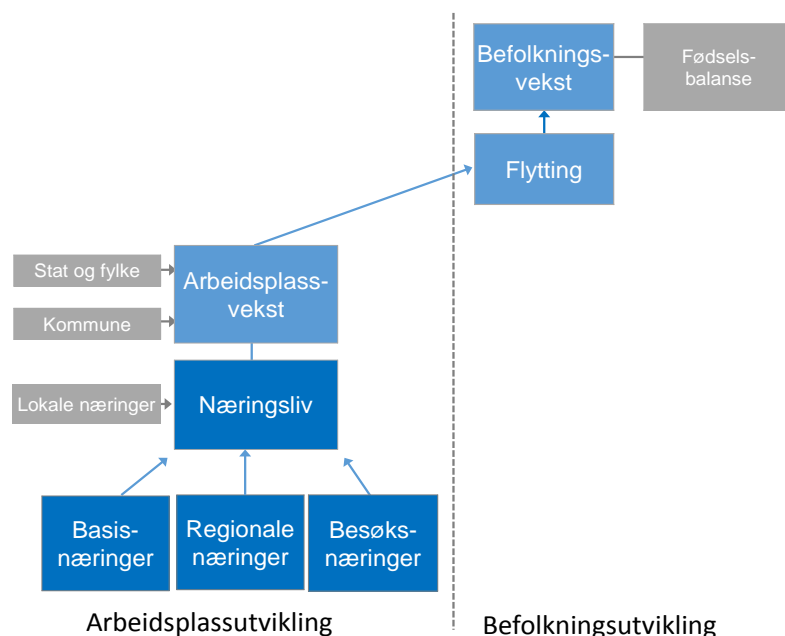
Dermed ser det ikke ut til at kommunene innad i regionene har en lik utvikling. Det er kommuner med vekst og kommuner med nedgang i hver region.

Figur 18: Vekst i antall ansatte i næringslivet fra 2008 til 2013. Regionene er gruppert i farger som i grafen over.

2.2 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 19: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger¹. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene framover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Siden de lokale næringene regnes som eksogene, har de fått en grå farge i figuren.

2.2.1 Bransjer

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er utviklingen i antall ansatte i disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet, og som vi ønsker å analysere og forstå.

Cellene markert med blått betyr at det er et forholdsvis høyt antall, mens cellene i rødt betyr at det er et forholdsvis lavt antall. På den måten kan vi raskt se hvilke bransjer som har mange arbeidsplasser, og hvilke som har få arbeidsplasser.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Buskerud.

Næring	SubNæring	Bransje	2000	2005	2008	2011	2012	2013
Basis	Industri	Anna industri	3 806	3 287	3 419	3 011	3 016	2 982
		Næringsmidler	1 328	1 300	1 186	1 339	1 336	1 374
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri	4 237	3 131	2 849	2 251	1 671	1 434
		Verkstedindustri	9 254	8 384	10 276	11 006	11 290	11 512
	Natur	Fisk	14	9	14	19	16	17
		Gruve	144	171	207	269	250	272
		Landbruk	2 629	2 443	2 474	2 182	2 264	2 195
	Tekn. tjenester	Olje og gass	3	3	20	10	10	12
		Teknisk/vitenskap	1 577	2 780	2 534	2 623	2 665	2 611
Tele og IKT		789	826	1 145	1 035	1 148	1 197	
Besøk		Aktivitet	2 062	2 387	2 770	2 895	2 806	2 647
		Handel	11 895	13 174	14 495	13 992	13 778	13 773
		Overnatting	2 016	1 931	1 781	1 783	1 831	1 847
		Servering	1 652	1 720	1 794	1 781	1 768	1 889
Lokal		Lokal	3 936	5 550	6 893	6 187	5 983	6 062
Regional		Agentur og Engros	5 991	5 510	6 218	6 116	6 274	6 335
		Bygg og anlegg	7 392	8 705	10 550	11 167	11 782	12 246
		Diverse	5 149	5 122	5 460	5 692	5 828	5 908
		Finans, eiendom, utleie	2 653	3 223	3 285	3 302	3 260	3 261
		Forr. tjenesteyting	3 230	3 755	5 390	5 838	5 747	5 787
		Transport	5 144	5 190	4 766	4 310	4 347	4 391
		Utleie av arbeidskraft	1 053	1 053	1 940	1 535	1 703	1 774
Totalsum			75 954	79 654	89 466	88 343	88 773	89 526

Basisnæringene er delt inn i tre sub-næringer, industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester. I Buskerud er det mange arbeidsplasser innen verkstedindustrien, men forholdsvis få innen næringsmiddelindustrien og prosessindustrien. Prosessindustrien har hatt en sterk nedgang i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013.

Det er få arbeidsplasser innen de naturbaserte næringene i Buskerud, så godt som ingen innen fisket, men litt over 2 000 i landbruket. Det er også forholdsvis få arbeidsplasser innen teknologiske tjenester.

Besøksnæringene inkluderer bransjer innen aktivitet, handel, overnatting og servering. Handelen er desidert størst.

De regionale næringene er en sammensatt gruppe, som består av bl.a. «manuelle» yrker som bygg og anlegg og transport, og «kontoryrker», som finans og forretningsmessig tjenesteyting. Det er forholdsvis mange arbeidsplasser innen de fleste bransjene i de regionale næringene. Til forskjell fra basisnæringene er antall arbeidsplasser jevnere fordelt på de ulike bransjene. Diverse-kategorien inkluderer bransjer som trafikkskoler, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, frivillige organisasjoner m.m.

2.2.2 Næringstyper – antall arbeidsplasser i 2013

Figuren til høyre viser antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Buskerud i 2013.

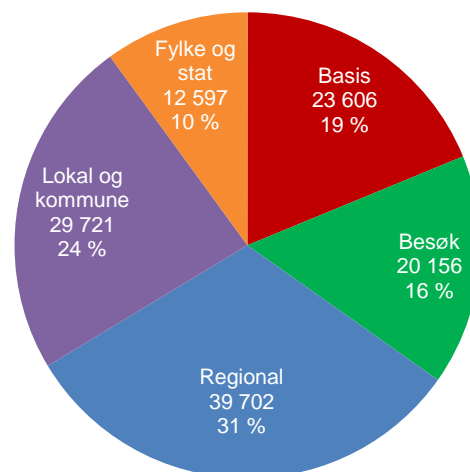
19 prosent av arbeidsplassene i Buskerud var i basisnæringene i 2013. Andelen er like høy som andelen på landsbasis.

Besøksnæringene er forholdsvis store i Buskerud. 16 prosent av arbeidsplassene var i besøksnæringene i 2013. På landsbasis utgjør besøksnæringene 14 prosent av arbeidsplassene.

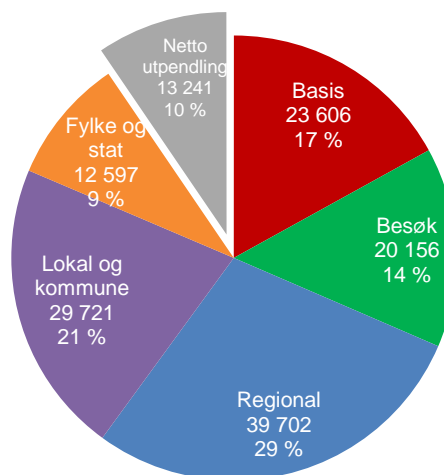
Som på landsbasis er det de regionale næringene som er størst. 31 prosent av arbeidsplassene var i de regionale næringene i Buskerud i 2013. Dette tilsvarer 39 702 arbeidsplasser.

Lokale næringer og kommunal sektor stod for nesten en fjerdedel av arbeidsplassene i Buskerud i 2013. Andelen er litt høyere enn andelen nasjonalt. På den annen side er statlig og fylkeskommunal sektor i Buskerud litt mindre enn på landsbasis. Det var 12 597 arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor i Buskerud i 2013, og dette tilsvarer 10 prosent av arbeidsplassene.

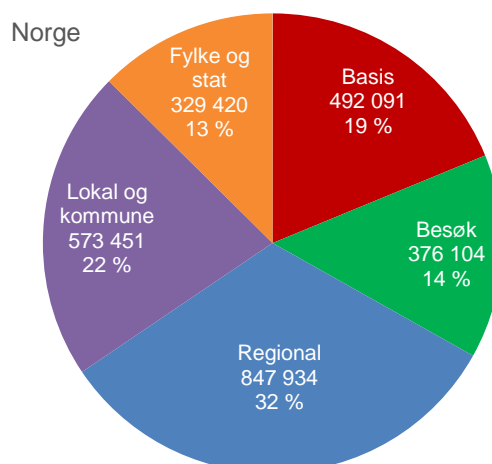
Buskerud er et nettoutpendlingsfylke. Nettoutpendlingen tilsvarte 10 prosent av samlet sysselsetting i 2013. Buskerud ligger geografisk nært store arbeidsmarkeder i Oslo og Akershus, og mange pendler dit. I 2013 var det mer enn 26 000 personer som pendlet fra Buskerud til Akershus eller Oslo. Buskerud mottar ikke på langt nær så mange pendlere fra disse fylkene. Vestfold er fylket det pendles mest fra til Buskerud. Det var 5 853 personer som pendlet fra Vestfold til Buskerud i 2013.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Buskerud i 2013.

Figur 21: Antall arbeidsplasser i næringstypene og offentlig sektor samt netto utpendling i Buskerud i 2013. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 22: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013.

2.2.3 Indeksert arbeidsplassvekst

Mens kakediagrammene på forrige side viste status for 2013, viser figurene til høyre hvordan utviklingen har vært fra 2000 til 2013.

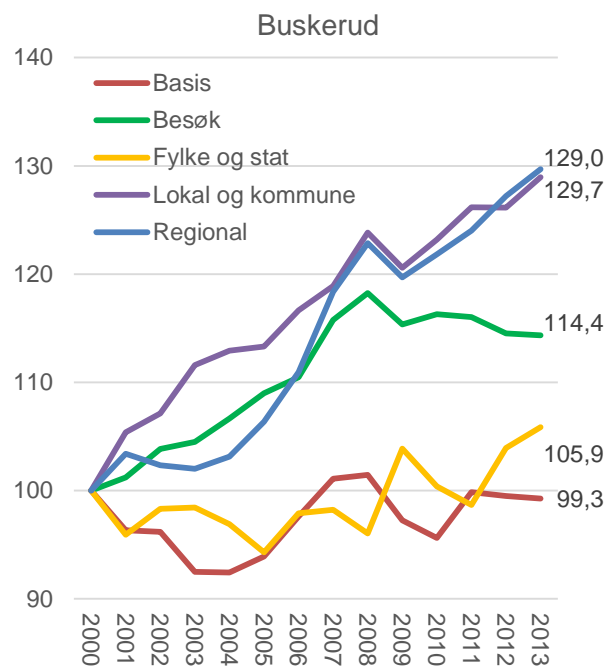
De regionale næringene har hatt sterk vekst i Buskerud. Veksten har vært sterkere i Buskerud enn den har vært på landsbasis.

Antall arbeidsplasser innen de lokale næringene og kommunal sektor har også økt, og veksten har vært høyere enn veksten nasjonalt.

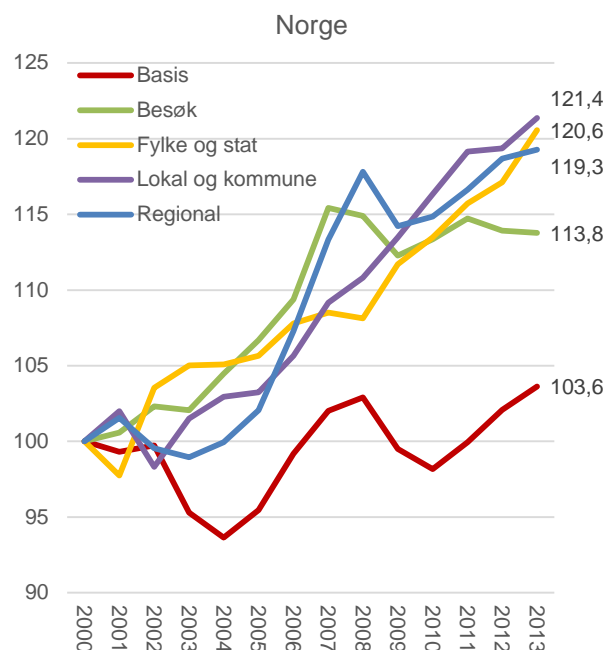
Veksten i besøksnæringene har vært litt høyere enn veksten på landsbasis. Etter finanskrisen har det vært nedgang i besøksnæringene i Buskerud. Likevel var det 14,4 prosent flere arbeidsplasser i besøksnæringene i 2013 enn i 2000.

Antall arbeidsplasser innen basisnæringene har holdt seg stabilt. På landsbasis har basisnæringene hatt en svak vekst.

Til forskjell fra utviklingen nasjonalt, har veksten i fylkeskommunal og statlig sektor i Buskerud vært forholdsvis lav.

Figur 23: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Buskerud fra 2000 til 2013.

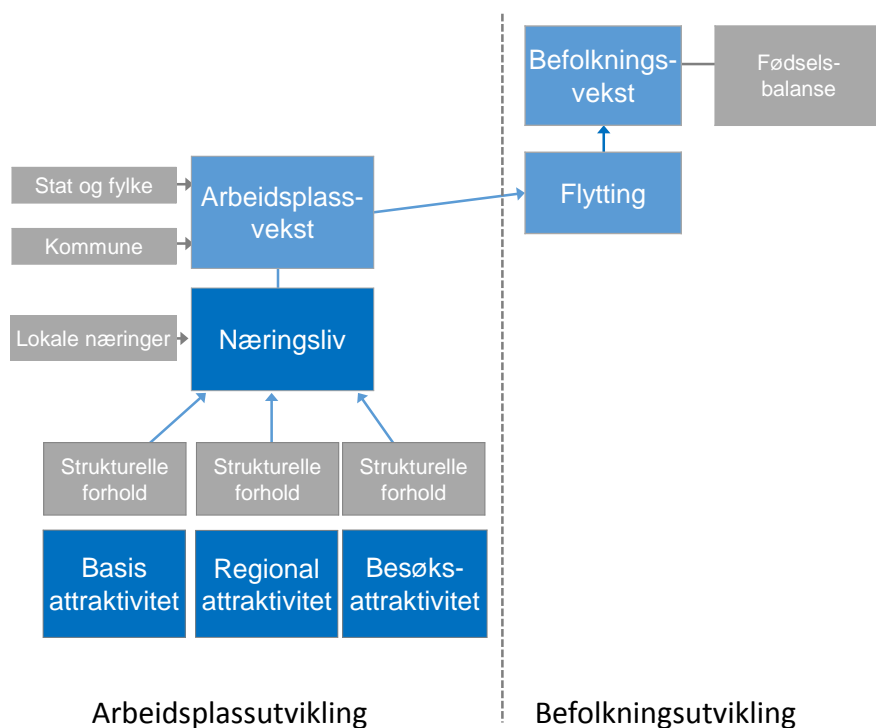

Figur 24: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

2.3 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Som vi så, hadde Buskerud en dårligere utvikling i basisnæringene enn utviklingen på landsbasis. Derimot har veksten i besøksnæringene og de regionale næringene vært høyere i Buskerud enn i landet som helhet i perioden siden 2000. I dette kapitlet vil vi prøve å avdekke årsakene til dette.

Figur 25: Attraktivitetsmodellen. Den delen av modellen som omhandler arbeidsplassutvikling. Næringslivet inndeles i næringstyper. Veksten i næringstypene skyldes strukturelle forhold eller attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapitlet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold. Strukturelle forhold er forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold. Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene. Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokal kjennskap til utviklingen på stedet.

2.4 Bransjestruktur

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

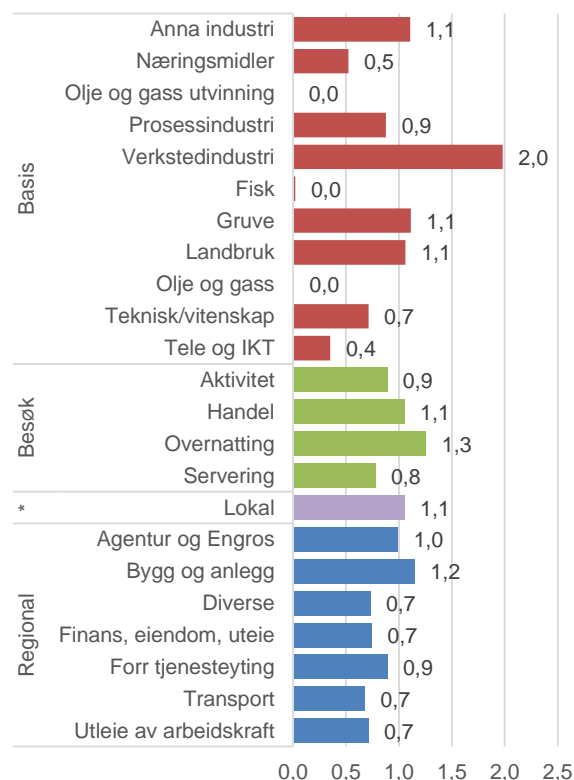
Hvilke bransjer har Buskerud mye av, relativt til landet som helhet? For å få fram dette bruker vi lokaliseringkvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen. Dersom LQ er lik 1, betyr det at andelen arbeidsplasser på stedet er like høy som i landet som helhet.

Det som skiller Buskerud fra landet som helhet er den store andelen arbeidsplasser innen verkstedindustrien. Andelen er dobbelt så høy som på landsbasis. Verkstedindustrien er en bransje som har hatt tilnærmet nullvekst på landsbasis de siste tretti årene.

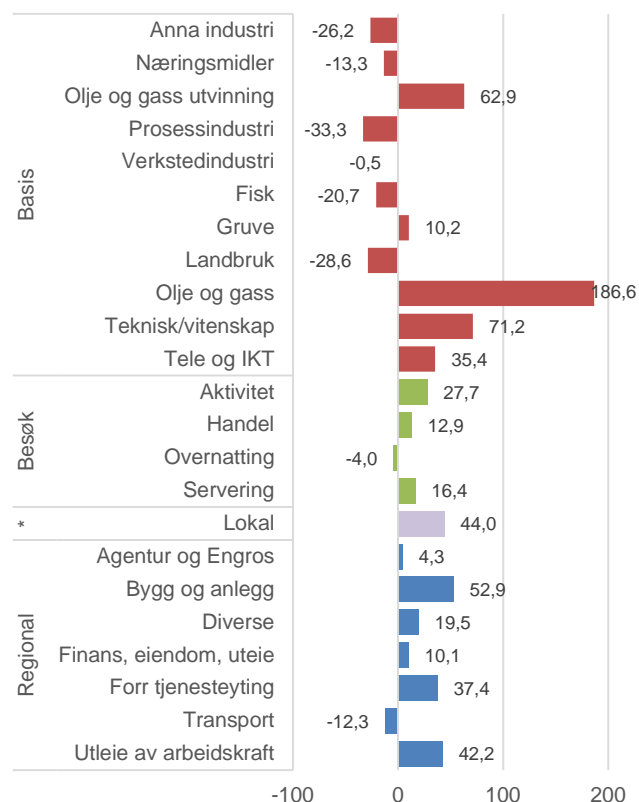
Andelen arbeidsplasser innen overnattingsbransjen er 1,3 ganger høyere i Buskerud enn på landsbasis. Overnattingsbransjen er heller ikke en bransje som har vokst på landsbasis de siste tretti årene.

Andelen arbeidsplasser innen bygg og anlegg er litt høyere i Buskerud enn på landsbasis.

Det er i basisnæringene Buskerud har spesielt høye eller lave andeler, mens andelen er jevnere og likere andelen nasjonalt i besøksnæringene og i de regionale næringene. Dette viser igjen hvordan det er basisnæringene som er mest «svingete».

Figur 26: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Buskerud, 2013.

Figur 27: Arbeidsplassvekst i de ulike bransjene i Norge i perioden 2000 - 2013.

2.5 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene et stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

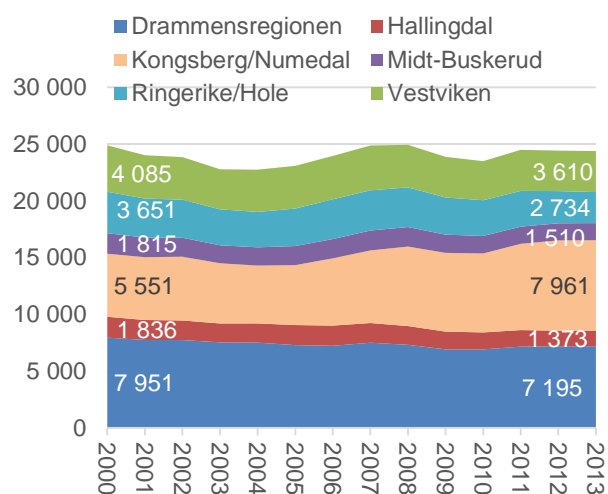
Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Buskerud i 2000 og 2013. Tabellen viser endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Begrepet vekstimpuls er ikke like intuitivt som arbeidsplassvekst, men den sier mer om hvordan veksten har bidratt til vekst i samlet sysselsetting, enn det arbeidsplassveksten gjør. Gitt at et sted har én arbeidsplass i en bransje, og at antall arbeidsplasser øker til to. Da har den prosentvise veksten vært på 100 prosent, men den ekstra arbeidsplassen har neppe bidratt til mye sysselsettingsvekst. Når vi ser på vekstimpulser ser vi hvordan veksten bidrar i forhold til samlet sysselsetting.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Buskerud i 2000 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Buskerud og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge	
Basis	Industri	Anna industri	3 806	2 982	-824	-21,7	-0,3	-0,8
		Næringsmidler	1 328	1 374	46	3,5	0,0	-0,3
		Olje og gass utvinning					0,0	0,4
		Prosessindustri	4 237	1 434	-2 803	-66,2	-1,1	-0,7
		Verkstedindustri	9 254	11 512	2 258	24,4	0,9	0,0
	Natur	Fisk	14	17	3	21,4	0,0	-0,2
		Gruve	144	272	128	88,9	0,1	0,0
		Landbruk	2 629	2 195	-434	-16,5	-0,2	-0,7
	Tekn. tjenester	Olje og gass	3	12	9	300,0	0,0	1,0
		Teknisk/vitenskap	1 577	2 611	1 034	65,6	0,4	1,3
Tele og IKT		789	1 197	408	51,7	0,2	0,7	
Totalsum		23 781	23 606	-175	-0,7	-0,1	0,8	
Sysselsatte		245 954	278 046	32 092	13,0			

Fra 2000 til 2013 har det vært en nedgang på 2 803 arbeidsplasser innen prosessindustrien. Nedgangen har tilsvart 1,1 prosent av sysselsettingen. Veksten i verkstedindustrien på 2 258 arbeidsplasser har nesten kompensert for dette. Mens verkstedindustrien ikke har vokst på landsbasis, har veksten i Buskerud tilsvart 0,9 prosent av sysselsettingen. Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser innen de tekniske og vitenskapelige tjenestene økt med 1 034 arbeidsplasser. Veksten tilsvarer 0,4 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har vekstimpulsene imidlertid vært sterkere.

Blant regionene i Buskerud er det Kongsberg/Numedal som har flest arbeidsplasser i basisnæringene.

Figur 28: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i regionene i Buskerud fra 2000 til 2013.

2.5.1 Indeksert vekst i basisnæringene

Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassveksten i basisnæringene i Buskerud, mens figuren under viser utviklingen på landsbasis.

Fra 2000 til 2008 økte antall arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Buskerud med 70,3 prosent. I samme periode hadde veksten i de teknologiske tjenestene på landsbasis «bare» økt med 36,4 prosent.

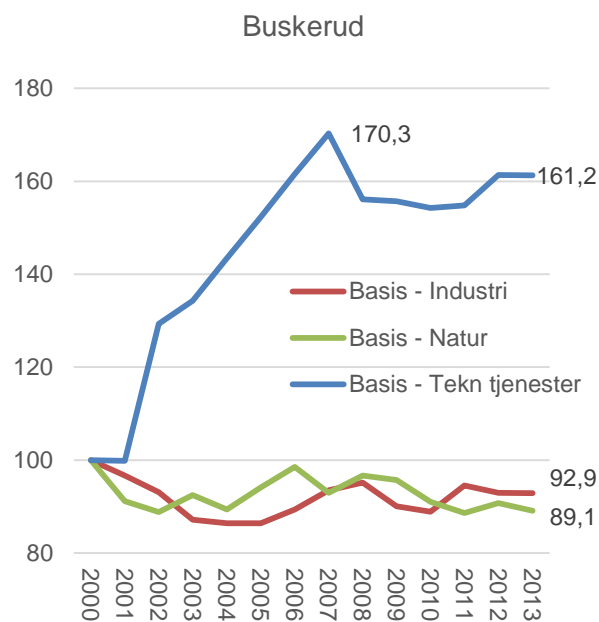
Etter 2008 var det derimot en nedgang i Buskerud, noe som ikke har funnet sted i landet som helhet. I 2013 var det 61,2 prosent flere arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Buskerud enn det var i 2000, mens veksten på landsbasis hadde nådd 68 prosent.

Antall arbeidsplasser i industrien og i de naturbaserte næringene har blitt redusert i Buskerud, men ikke like mye som på landsbasis.

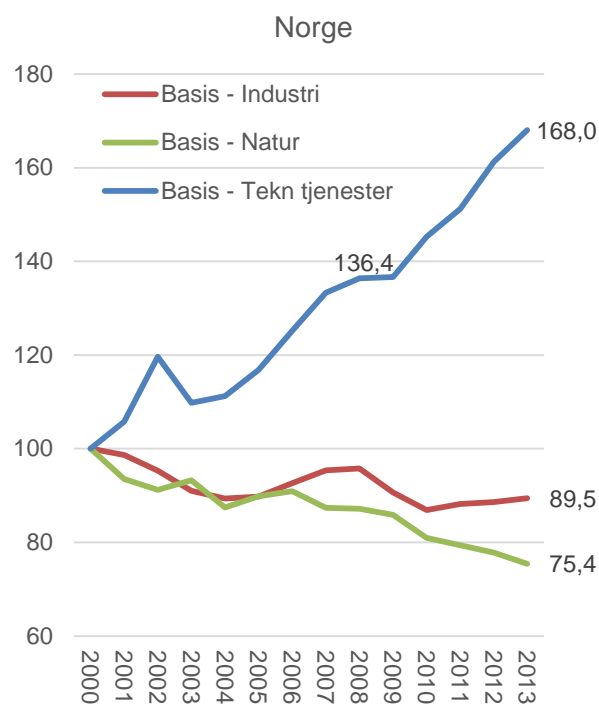
I Norge har nesten hver fjerde arbeidsplass i de naturbaserte næringene forsvunnet siden 2000, mens Buskerud bare har mistet 10,9 prosent av sine.

Industrien har også gjort det relativt bedre i Buskerud enn på landsbasis. Mens 10,5 prosent av arbeidsplassene i industrien har forsvunnet på landsbasis, har Buskerud mistet 7,1 prosent av sine.

Bildet av utviklingen i Norge fra 2000 til 2013 er ganske tydelig: Det er de teknologiske tjenestene som vokser, mens de naturbaserte næringene avtar. Industrien har avtatt, men hatt en svak vekst de siste årene. Det er vanskelig å forutse hvordan fremtiden vil bli. Men det vi tydelig kan se, er at steder med mange arbeidsplasser innen de teknologiske tjenestene har vært «heldige» de siste årene, siden de har hatt mye næringsliv i vekstbransjer. De har kunnet forvente vekst uten å måtte jobbe så mye for det selv. Steder med mye næringsliv i landbruket og fisket har hatt store utfordringer mht. arbeidsplassutvikling.

Figur 29: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Buskerud, 2000-2013.

Figur 30: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013.

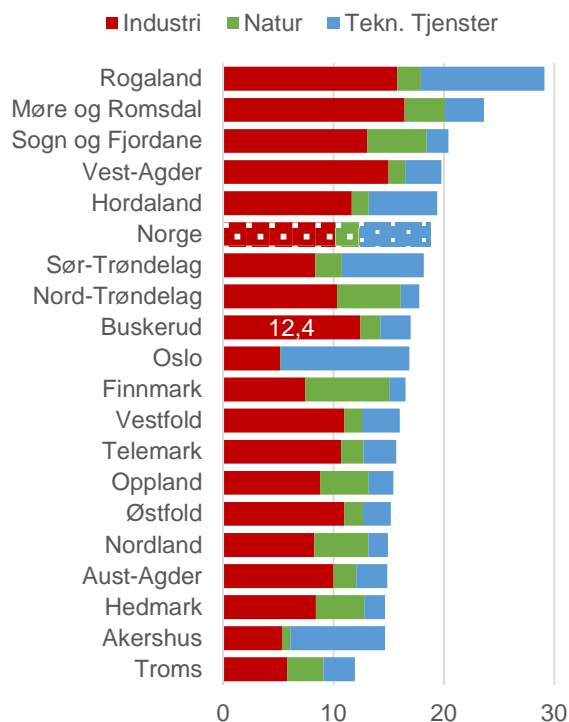
2.5.2 Nivå basisnæringer

Figuren til høyre viser nivået på basisnæringene i fylkene i landet. Nivået er målt som antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av sysselsettingen.

I de fleste fylkene i Norge er det industrien som utgjør størsteparten av basisnæringene. Dette gjelder også Buskerud. Antall arbeidsplasser i industrien i Buskerud tilsvarer 12,4 prosent av sysselsettingen.

I fylkene som det pendles mest til fra Buskerud, Oslo og Akershus, utgjør de teknologiske tjenestene størsteparten av basisnæringene.

På landsbasis er det Rogaland og for øvrig fylker på Vestlandet som har høyest nivå på basisnæringene. Troms har lite basisnæringene. Det er en forholdsvis stor variasjon mellom fylkene i nivået på basisnæringene.

Figur 31: Nivå på basisnæringene i 2013, dvs. antall arbeidsplasser som andel av sysselsettingen i fylkene og i Norge.

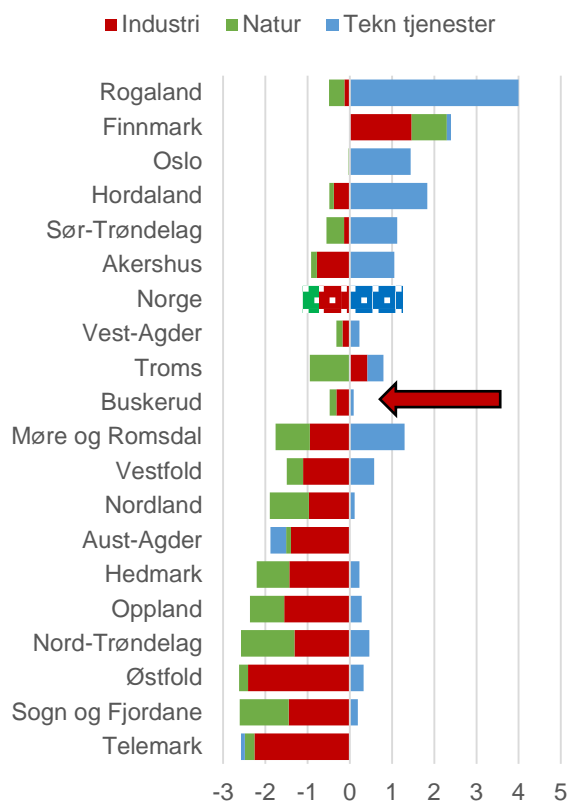
2.5.3 Vekstimpulser etter finanskrisen

Etter finanskrisen har mange fylker hatt nedgang i basisnæringene, hovedsakelig på grunn av nedgang i industrien og de naturbaserte næringene. Rogaland har hatt en kraftig vekst, og de skyldes vekst i de teknologiske tjenestene. Fylker som Oslo, Hordaland, Sør-Trøndelag og Akershus har også hatt vekst grunnet vekst i de teknologiske tjenestene.

I landet som helhet har det vært en svak oppgang i basisnæringene. Veksten i de teknologiske tjenestene har kompensert for nedgangen i industrien og de naturbaserte næringene.

Buskerud rangerer omtrent middels blant fylkene med hensyn til vekstimpulser fra basisnæringene etter finanskrisen.

Finnmark er et unntaksfylke. Mens landet som helhet og de aller fleste fylker har hatt nedgang i industrien og de naturbaserte næringene, har Finnmark hatt oppgang i disse næringene.

Figur 32: Vekstimpulser i basisnæringene, 2008-2013, fylkene i Norge og landet som helhet.

2.5.4 Dekomponering av veksten i basisnæringene

Til høyre ser viser den grønne linjen vekstimpulsene i basisnæringene i Buskerud fra 2003 til 2013. Noe av veksten kan forklares av nasjonale konjunkturer. Den nasjonale veksten er illustrert av de grå stolpene. Noe av veksten skyldes strukturelle forhold, dvs. bransjesammensetningen, som vi måler gjennom bransjeeffekten. Bransjeeffekten er illustrert ved de sorte stolpene. Den delen av veksten som ikke kan forklares av nasjonal vekst eller bransjeeffekt kaller vi bransjustert vekst (røde stolper). Den bransjusterte veksten er et mål på attraktiviteten.

Etter finanskrisen har det skjedd noe interessant i Buskerud. De strukturelle forholdene for vekst i basisnæringene ble markant dårligere. Men nedgangen i Buskerud var ikke på langt nær så lav som de strukturelle forholdene skulle tilsi. Buskerud hadde positiv bransjustert vekst etter finanskrisen.

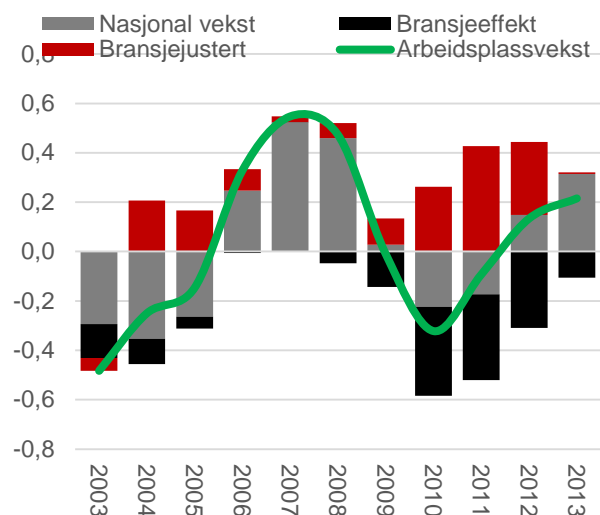
De strukturelle forholdene har deretter blitt bedre. I den siste treårsperioden var de fortsatt dårlige, men bedre enn i årene før. Samtidig har attraktiviteten blitt redusert. I 2013 var veksten som forventet, dvs. nøytral attraktivitet.

2.5.5 Bransjustert vekst i fylkene etter finanskrisen

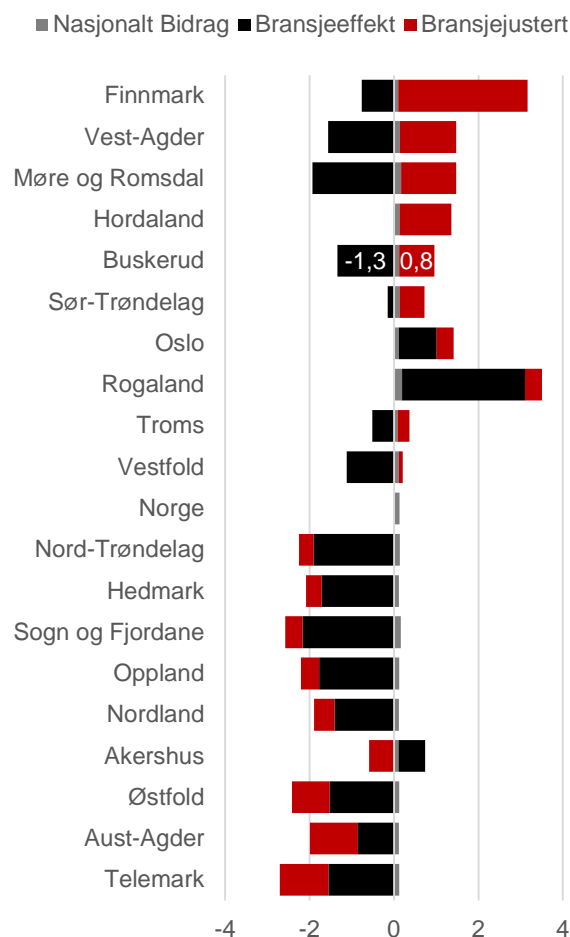
Hvordan er så attraktiviteten i basisnæringene i Buskerud sammenliknet med de andre fylkene i landet? Buskerud har i likhet med de fleste andre fylker hatt dårlige strukturelle forhold for vekst i basisnæringene. Faktisk er det bare Oslo, Rogaland og Akershus som har hatt positiv bransjeeffekt i perioden etter finanskrisen.

Buskerud har hatt en bedre vekst enn forventet. Den bransjusterte veksten har vært positiv. Fire fylker har hatt en bedre bransjustert vekst i basisnæringene enn Buskerud.

Finnmark har hatt best bransjustert vekst i basisnæringene, mens mange fylker på (Sør- og) Østlandet har hatt lav bransjustert vekst. Dette gjelder bl.a. Akershus, Østfold, Aust-Agder og Telemark.

Figur 33: Arbeidsplassveksten i basisnæringene i Buskerud dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 34: Vekstimpulser i basisnæringene i fylkene fra 2008 til 2013, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Rangering mht. bransjustert vekst.

2.5.6 Nivå i regionene

Vi ser utviklingen i basisnæringene på regionnivå i figurene til høyre.

Kongsberg/Numedal er regionen i Norge med høyest nivå på basisnæringene. Antall arbeidsplasser i industrien utgjør hele 39,7 prosent av sysselsettingen.

De øvrige regionene i Buskerud har et lavt nivå på basisnæringene, sammenliknet med andre regioner i Norge.

I Drammensregionen utgjør basisnæringene litt mer enn ti prosent av samlet sysselsetting, en lav andel i nasjonal sammenheng.

2.5.7 Vekstimpulser i regionene etter finanskrisen

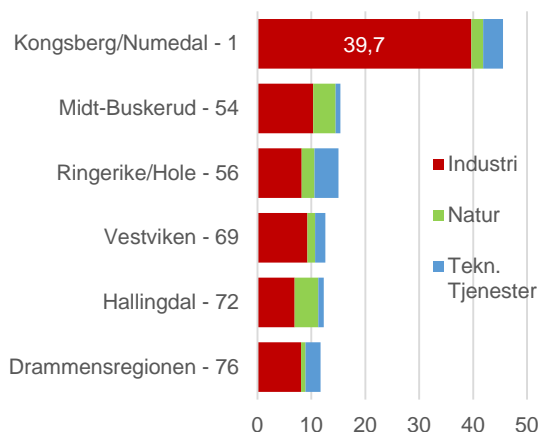
Kongsberg/Numedal har ikke bare høyest nivå på basisnæringene i landet. Regionen har også hatt sterkst vekstimpulser etter finanskrisen. Etter 2008 har veksten i antall arbeidsplasser i industrien tilsvart 5,7 prosent av sysselsettingen.

Ringerike/Hole på sin side har hatt nesten lavest vekstimpulser fra basisnæringene blant regionene i Norge. Arbeidsplassnedgangen i industrien i Ringerike/Hole har tilsvart 4,6 prosent av sysselsettingen. Bare to regioner i Norge har hatt svakere vekstimpulser.

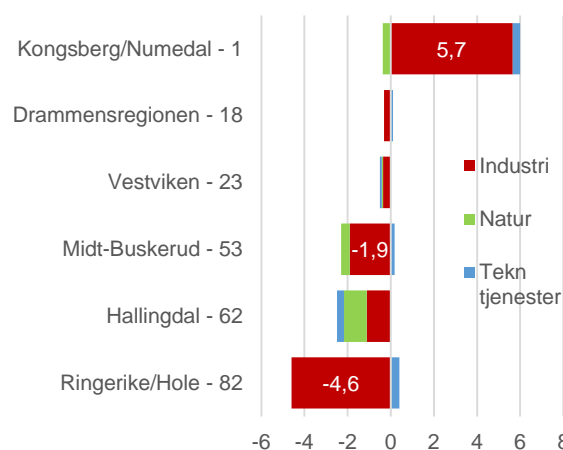
2.5.8 Bransjejustert vekst i regionene

Hva skyldes utviklingen, strukturelle forhold eller attraktivitet? Kongsberg/Numedal har faktisk en negativ bransjeeffekt, i likhet med de øvrige regionene i fylket. Likevel har veksten vært høy. All vekst i basisnæringene i Kongsberg/Numedal er bransjejustert. Kongsberg/Numedal er den mest attraktive regionen for bedrift i basisnæringene i landet. Den uforklarte veksten har tilsvart 7,9 prosent av sysselsettingen.

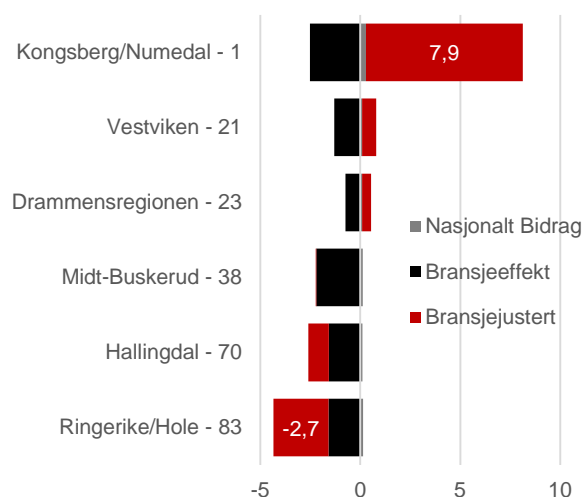
I andre enden finner vi Ringerike/Hole. Bare én region i Norge har vært mindre attraktiv for basisnæringer.

Figur 35: Nivå på basisnæringene i regionene i Buskerud i 2013. Rangering mht. nivå blant landets 84 regioner.

Figur 36: Vekstimpulser fra basisnæringene i regionene i Buskerud fra 2008 til 2013. Rangering blant landets 84 regioner.

Figur 37: Vekstimpulser fra basisnæringene i regionene i Buskerud, fra 2008 til 2013. Veksten er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering mht. bransjejustert vekst blant 84 regioner.

2.6 Besøksnæringer, befolkningseffekt og besøksattraktivitet

Tidligere har vi sett at veksten i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Buskerud har vært omtrent like høy som veksten på landsbasis. Besøksnæringene omsetter ikke bare til turister. Stedets egen befolkning er den største kundegruppen i besøksnæringene. Steder med befolkningsvekst kan derfor forvente vekst i besøksnæringene. Dette må vi justere for, for å kunne analysere utviklingen i besøksnæringene.

Tabellen under viser antall arbeidsplasser i besøksnæringene, endring, både i antall og i prosent, samt vekstimpulser. Vekstimpulsene er sammenliknet med vekstimpulsene på landsbasis.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Buskerud i 2000 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

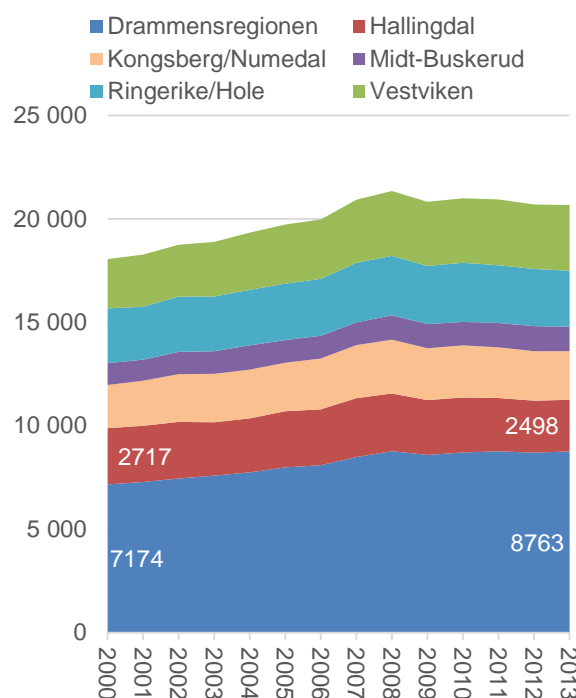
Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk	Aktivitet	2 062	2 647	585	28,4	0,2	0,5
	Handel	11 895	13 773	1 878	15,8	0,8	1,2
	Overnatting	2 016	1 847	-169	-8,4	-0,1	-0,1
	Servering	1 652	1 889	237	14,3	0,1	0,3
	Totalsum	17 625	20 156	2 531	14,4	1,0	2,0
	Sysselsatte	245 954	278 046	32 092	13,0		

Besøksnæringene er delt inn i aktivitet, handel, overnatting og servering.

Aktivitetsnæringene har hatt høyest vekst. Men siden aktivitetsnæringene i utgangspunktet er ganske små, har ikke veksten bidratt mye til samlet sysselsetting. Arbeidsplassveksten i handelsbransjen har derimot bidratt mye til sysselsettingen, til tross for at den prosentvise veksten har vært lavere enn for aktivitetsnæringene. Antall arbeidsplasser i handelsbransjen har økt med 1 878 fra 2000 til 2013. Dette tilsvarer 0,8 prosent av sysselsettingen. Veksten har vært høyere på landsbasis.

Besøksnæringene samlet sett har hatt en vekst på 2 531 arbeidsplasser i Buskerud siden 2000. Dette tilsvarer 1 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har veksten i besøksnæringene tilsvart 2 prosent av sysselsettingen. Vekstimpulsene fra besøksnæringene i Buskerud har vært relativt lave.

Drammensregionen har flest arbeidsplasser i besøksnæringene. Det er også forholdsvis mange i Hallingdal. I Hallingdal er nesten hver fjerde arbeidsplass i besøksnæringene.

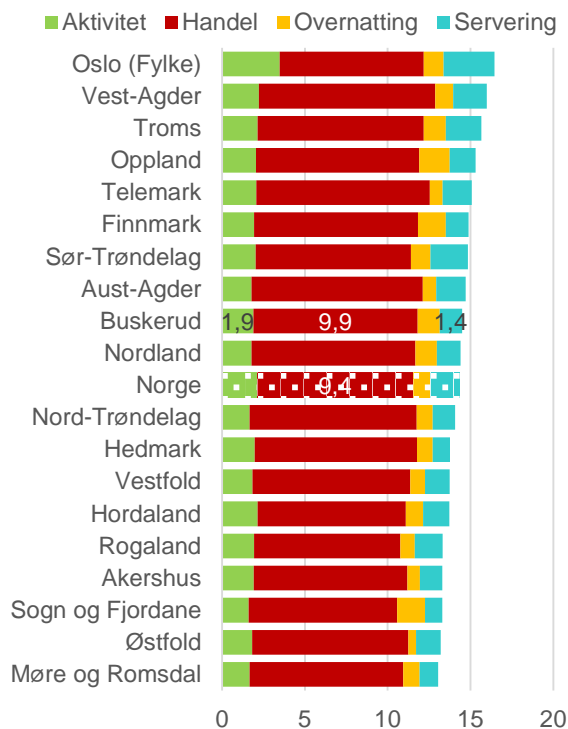

Figur 38: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i regionene i Buskerud fra 2000 til 2013.

2.6.1 Nivå besøksnæringer

Mens det er store fylkesvise forskjeller på nivået på basisnæringene, er nivået på besøksnæringene jevnere fordelt.

Buskeruds nivå på besøksnæringene er rangert omtrent middels blant fylkene, men over landsgjennomsnittet. Som på landsbasis er det handelen som er størst blant besøksnæringene.

Figur 39: Nivå besøksnæringer i fylkene og i Norge, 2013. Nivået er antall arbeidsplasser som andel av samlet sysselsetting.

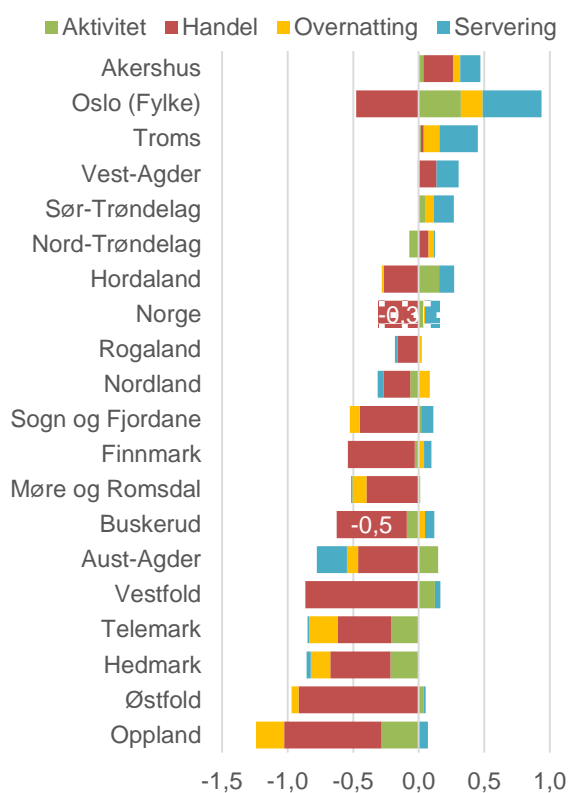
2.6.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Mange fylker har hatt nedgang i handelsbransjen etter finanskrisen. På landsbasis har nedgangen i antall arbeidsplasser i handelsbransjen tilsvart 0,3 prosent av sysselsettingen.

Buskerud er blant fylkene med lavest vekstimpulser fra besøksnæringene etter 2008.

Arbeidsplassnedgangen har tilsvart 0,5 prosent av sysselsettingen. Veksten i overnattings- og serveringsbransjen har ikke kunnet kompensere for nedgangen i handelsbransjen. Dette gjelder også for landet som helhet og for mange andre fylker.

Akershus har hatt positive vekstimpulser fra samtlige bransjer i besøksnæringene etter 2008. I Oslo har handelsbransjen hatt nedgang, mens de øvrige besøksnæringene har hatt en ganske sterk vekst som har kompensert for nedgangen i handelsbransjen.

Figur 40: Vekstimpulser fra besøksnæringene i fylkene, 2008-2013. Vekstimpulsene er målt som vekst i antall arbeidsplasser fra 2008-2013 som prosentvis andel av sysselsettingen i 2008.

2.6.3 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

I figur 41 viser den røde linjen vekstimpulsene fra besøksnæringene i Buskerud for de siste ti treårsperiodene. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd.

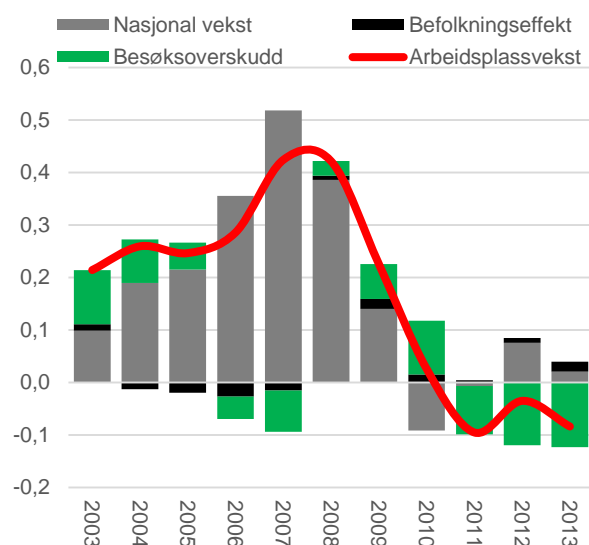
Den nasjonale veksten er illustrert ved de grå stolpene. Det var sterk vekst i besøksnæringene på landsbasis fram til finanskrisen. Deretter har antallet vært noenlunde jevnt. Et strukturelt forhold vi må justere for når vi skal analysere utviklingen i besøksnæringene, er stedets egen befolkningsvekst. Etter finanskrisen har befolkningsveksten i Buskerud vært litt høyere enn befolkningsveksten på landsbasis. Derfor har man kunnet forvente en mer vekst i besøksnæringene i Buskerud enn i landet som helhet. Befolkningseffekten er positiv, men svak.

De grønne stolpene viser besøksoverskuddet. Dersom et sted har hatt en høyere vekst i besøksnæringene enn den nasjonale veksten og befolkningseffekten skulle tilsi, har stedet hatt et positivt besøksoverskudd, og dermed vært attraktiv for besøk. Buskerud var attraktiv for besøk fram til 2006. I de siste tre årene har veksten i antall arbeidsplasser i besøksnæringene vært lavere enn befolkningseffekten skulle tilsi. Vi sier derfor at Buskerud ikke har vært attraktiv for besøk, eller at det har vært besøkslekkasje i Buskerud, de siste tre treårsperiodene.

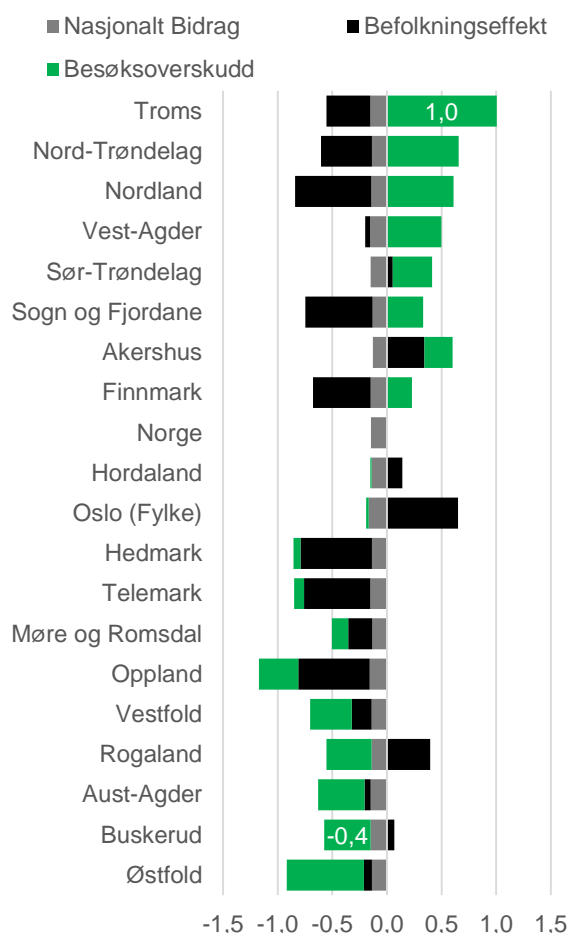
2.6.4 Besøksoverskudd i fylkene etter finanskrisen

Bare Østfold har i perioden etter 2008 hatt en relativt dårligere utvikling i besøksnæringene enn Buskerud.

Troms har på tross av en negativ befolkningseffekt hatt sterk vekst i besøksnæringene. Troms har vært det mest attraktive besøksfylket i perioden mellom 2008 og 2013.

Figur 41: Vekstimpulser fra besøksnæringene i Buskerud, 2000-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 42: Vekstimpulser fra besøksnæringene fra 2008 til 2013 i fylkene dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd.

2.7 Regionale næringer, struktur og attraktivitet

De regionale næringene er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst og som vokser mest, hvis vi ser bort fra offentlig sektor. De regionale næringene er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bygg og anlegg, transport og forretningsmessige tjenester.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Buskerud i 2000 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i hhv. Buskerud og Norge fra 2000 til 2013.

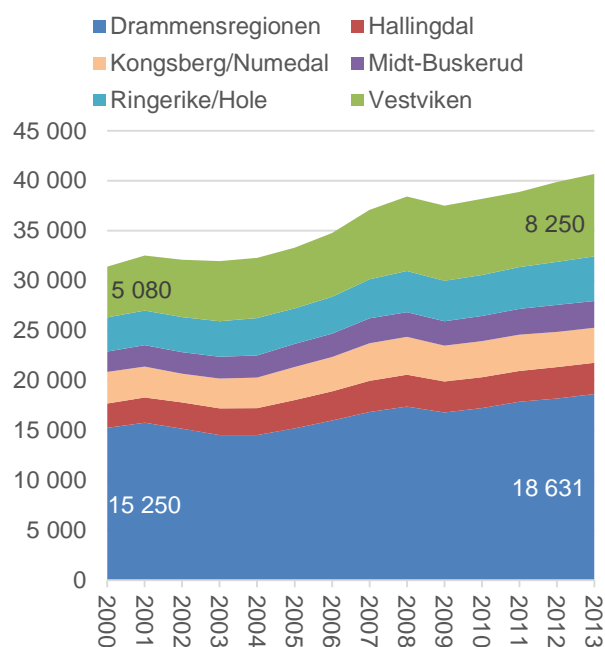
Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional	Agentur og Engros	5 991	6 335	344	5,7	0,1	0,2
	Bygg og anlegg	7 392	12 246	4 854	65,7	2,0	3,1
	Diverse	5 149	5 908	759	14,7	0,3	1,1
	Finans, eiendom, utleie	2 653	3 261	608	22,9	0,2	0,3
	Forr. tjenesteyting	3 230	5 787	2 557	79,2	1,0	1,5
	Transport	5 144	4 391	-753	-14,6	-0,3	-0,8
	Utleie av arbeidskraft	1 053	1 774	721	68,5	0,3	0,6
	Totalsum	30 612	39 702	9 090	29,7	3,7	6,1
	Sysselsatte	245 954	278 046	32 092	13,0		

Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i Buskerud økt med 9 090. Dette tilsvarer 3,7 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har imidlertid veksten i de regionale næringene tilsvart 6,1 prosent av sysselsettingen, en andel som er høyere enn den til Buskerud.

Det er utviklingen i bygg- og anleggsbransjen og forretningsmessig tjenesteyting som har bidratt mest til veksten i de regionale næringene i Buskerud.

Som på landsbasis er det bare transportbransjen som har hatt arbeidsplassnedgang blant bransjene i de regionale næringene.

De fleste arbeidsplassene i de regionale næringene er i Drammensregionen. Vestviken har også forholdsvis mange arbeidsplasser i de regionale næringene, mens Kongsberg/Numedal har forholdsvis få. Veksten i antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Vestviken har vært mer enn dobbelt så høy som veksten i fylket for øvrig.

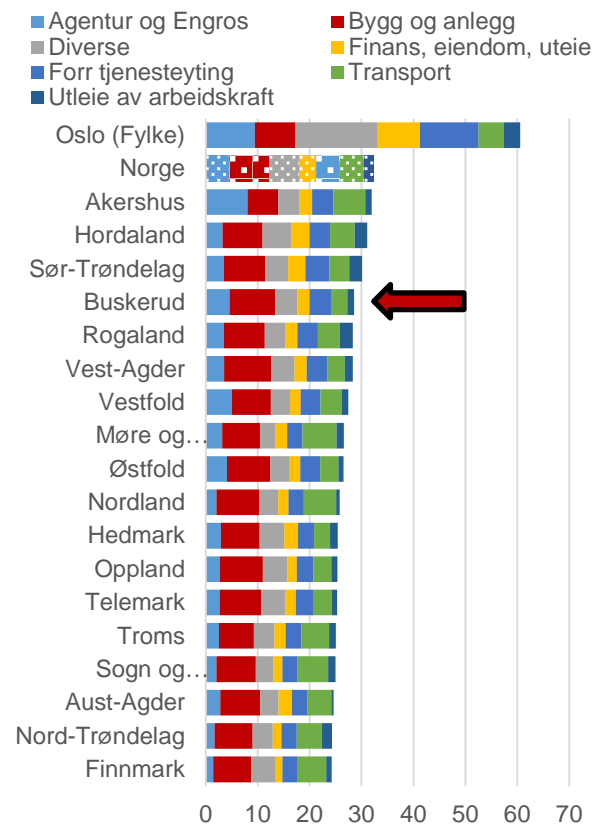
Figur 43: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Buskerud fra 2000 til 2013.

2.7.1 Nivå, regionale næringer

Oslo har det desidert høyeste nivået på regionale næringer. Nivået i Oslo er dobbelt så høyt som i mange fylker. Nivået i Oslo trekker snittet kraftig opp, slik at bare Oslo har et nivå høyere enn landsgjennomsnittet.

Med unntak av Oslo er nivået på de regionale næringene forholdsvis likt i fylkene i Norge. Alle fylker har en viss mengde regionale næringer, og ingen bransjer utpeker seg som spesielt stor. Bygg- og anleggsbransjen er nok blant de største i de fleste fylkene.

Nivået på de regionale næringene i Buskerud er litt lavere enn i Sør-Trøndelag, og litt høyere enn i Rogaland. Bygg- og anleggsbransjen er størst.

Figur 44: Nivå på de regionale næringene i fylkene og i landet som helhet i 2013.

2.7.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

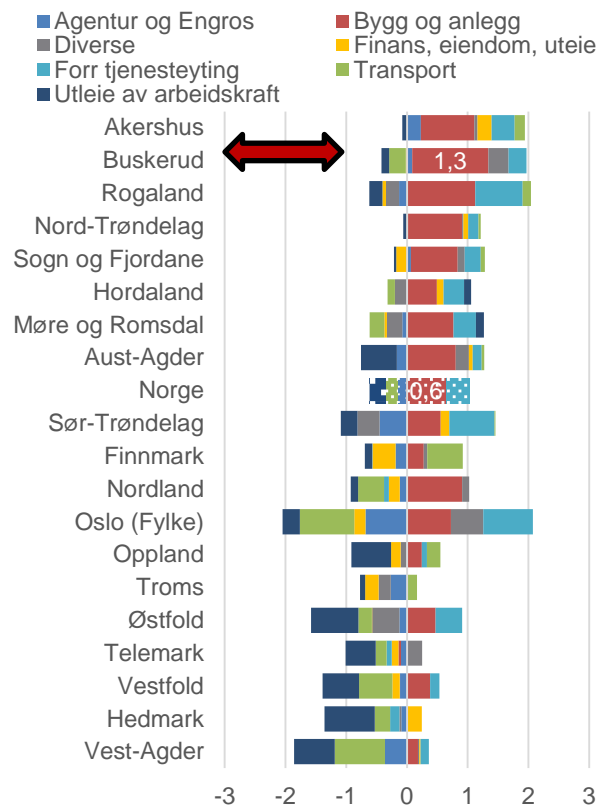
Bare Akershus har hatt sterkere vekstimpulser fra de regionale næringene enn Buskerud i perioden etter finanskrisen.

Buskerud har hatt en ganske sterk vekst innen bygg og anlegg. Veksten i antall arbeidsplasser i bygg- og anleggsbransjen har tilsvart 1,3 prosent av samlet sysselsetting. På landsbasis har veksten i bygg- og anleggsbransjen tilsvart 0,6 prosent av sysselsettingen. Veksten i Buskerud har vært relativt god.

Transportbransjen og utleie av arbeidskraft har hatt nedgang, mens de øvrige bransjene har vokst.

Rogaland har hatt omtrent like høye vekstimpulser fra de regionale næringene som Buskerud.

Mange fylker har hatt vekst i bygg- og anleggsbransjen og forretningsmessig tjenesteyting, og nedgang i transportbransjen og utleie av arbeidskraft.

Figur 45: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2008 til 2013 i fylkene og landet som helhet.

2.7.3 Dekomponering av veksten

Som for basisnæringene dekomponerer vi vekstimpulsene fra de regionale næringene i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Den bransjusterte veksten er et mål på attraktiviteten i de regionale næringene.

Bransjeeffekten er mindre i de regionale næringene enn i basisnæringene. De fleste steder har en viss miks av de regionale næringene, og derfor er ikke bransjesammensetningen like utslagsgivende for veksten som den er i basisnæringene. Den nasjonale veksten betyr mer.

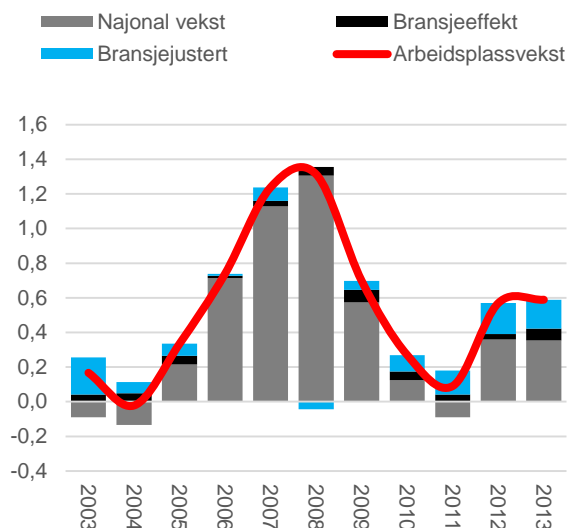
Bransjeeffekten i Buskerud har vært positiv i hele perioden vi har målt for. Den gode utviklingen i de regionale næringene i Buskerud skyldes ikke bare strukturelle forhold. Med unntak av én treårsperiode har den bransjusterte veksten vært positiv i hver periode siden 2003. Spesielt i de siste to treårsperiodene har veksten vært høyere enn forutsetningene skulle tilsi. Buskerud har dermed vært attraktiv for regionale næringer de siste årene.

Det er kun en liten del av veksten i de regionale næringene som kan forklares av nasjonale konjunkturer og bransjestruktur. En stor del av variasjonen i veksten skyldes forhold vi så langt ikke har kunnet identifisere. Kanskje skyldes dette lokale forhold og gode utviklingsstrategier? Kanskje skyldes det flaks eller uflaks?

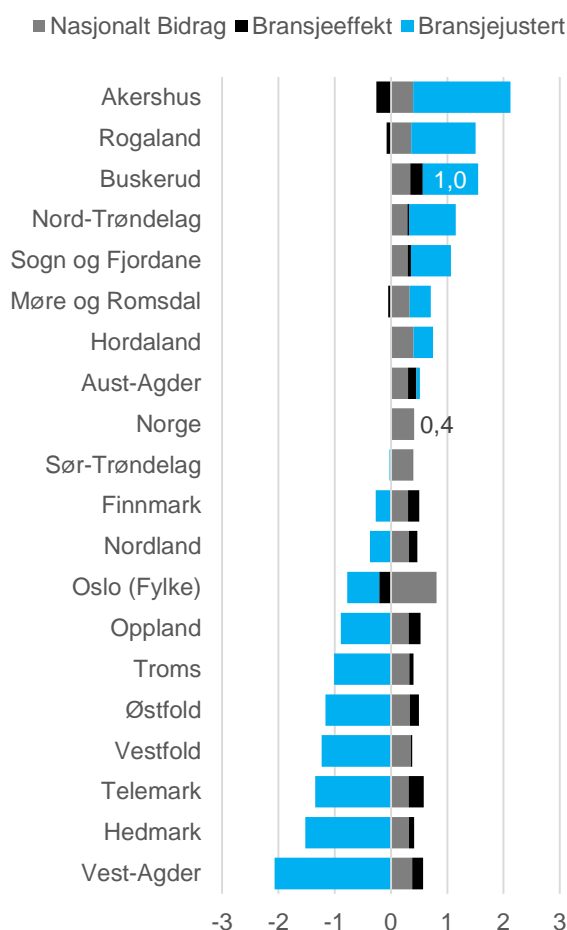
2.7.4 Bransjustert vekst i fylkene etter finanskrisen

Buskerud er blant fylkene i landet med høyest bransjustert vekst i de regionale næringene.

I perioden etter finanskrisen har Akershus og Rogaland hatt en litt bedre bransjustert vekst i de regionale næringene enn det Buskerud har. Mange fylker har hatt svakere vekst enn forutsetningene skulle tilsi. Dette gjelder f.eks. Telemark, Hedmark og Vest-Agder.

Figur 46: Vekstimpulser fra de regionale næringene i Buskerud fra 2000 til 2013. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 47: Vekstimpulser fra de regionale næringene i fylkene og landet som helhet, fra 2008 – 2013, dekomponert i nasjonalt vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst.

2.7.5 Samlet næringsattraktivitet

Vi har nå gått gjennom utviklingen i basisnæringene, besøksnæringene og de regionale næringene. Vi har vist hvordan veksten i disse næringene kan forklares av nasjonal vekst og strukturelle forhold. Samtidig har vi vist at Buskerud har hatt bedre eller dårligere vekst enn disse forutsetningene skulle tilsi. Når veksten har vært høyere enn forventet, sier vi at fylket har vært attraktivt for bedrift eller besøk.

Vi oppsummerer attraktiviteten i Buskerud i de tre næringstypene i figuren til høyre. Figuren viser den delen av veksten som ikke skyldes nasjonal vekst eller struktur, samt næringsattraktivitetens størrelse relativt til sysselsettingen.

Næringsattraktiviteten i Buskerud har stort sett vært god. I mange perioder har veksten i basisnæringene vært høyere enn forventet. Spesielt i perioden etter finanskrisen har den bransjejusterte veksten i basisnæringene vært høy. De regionale næringene har med unntak av én treårsperiode hatt høyere vekst enn forutsetningene skulle tilsi.

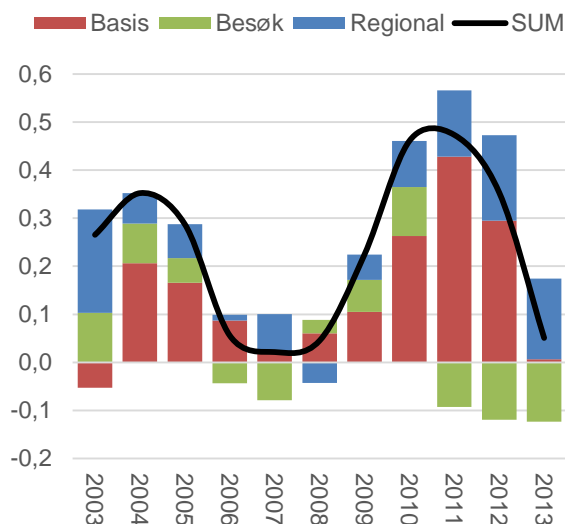
Besøksattraktiviteten har vekslet på å være positiv og negativ. I de siste tre treårsperiodene har veksten i besøksnæringene vært svakere enn befolkningseffekten skulle tilsi.

2.7.6 Samlet næringsattraktivitet i fylkene etter finanskrisen

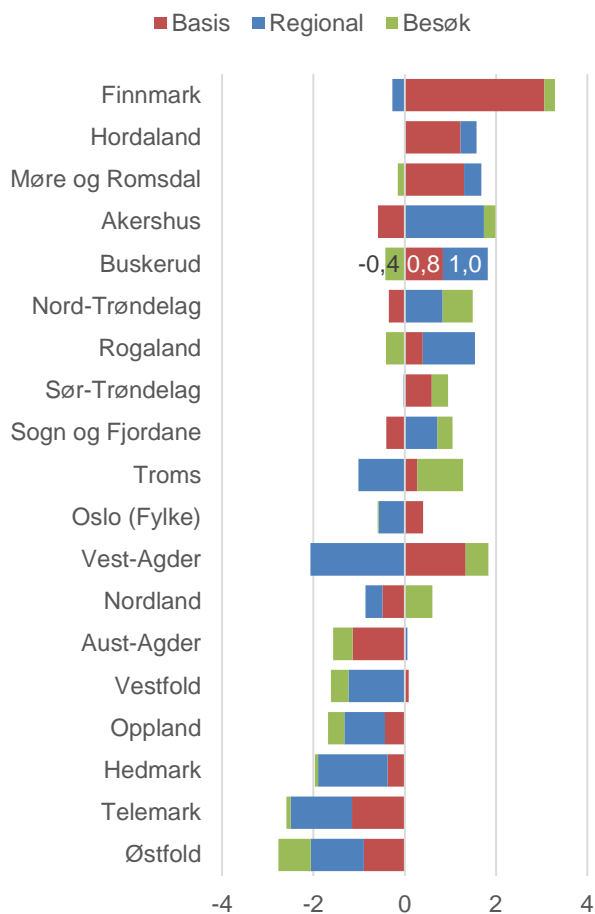
Sammenliknet med de øvrige fylkene i landet kommer Buskerud rimelig godt ut med hensyn til samlet næringsattraktivitet i perioden etter finanskrisen. Fire fylker har hatt bedre samlet næringsattraktivitet enn Buskerud.

Næringsattraktiviteten i basis- og de regionale næringene er større enn besøksattraktiviteten i de fleste fylker. Unntaket er Troms.

Næringsattraktiviteten har vært lavest på Østlandet. Fylker som Oppland, Hedmark, Telemark og Østfold har hatt negativ bransjejustert vekst i samtlige næringstyper i perioden etter 2008.

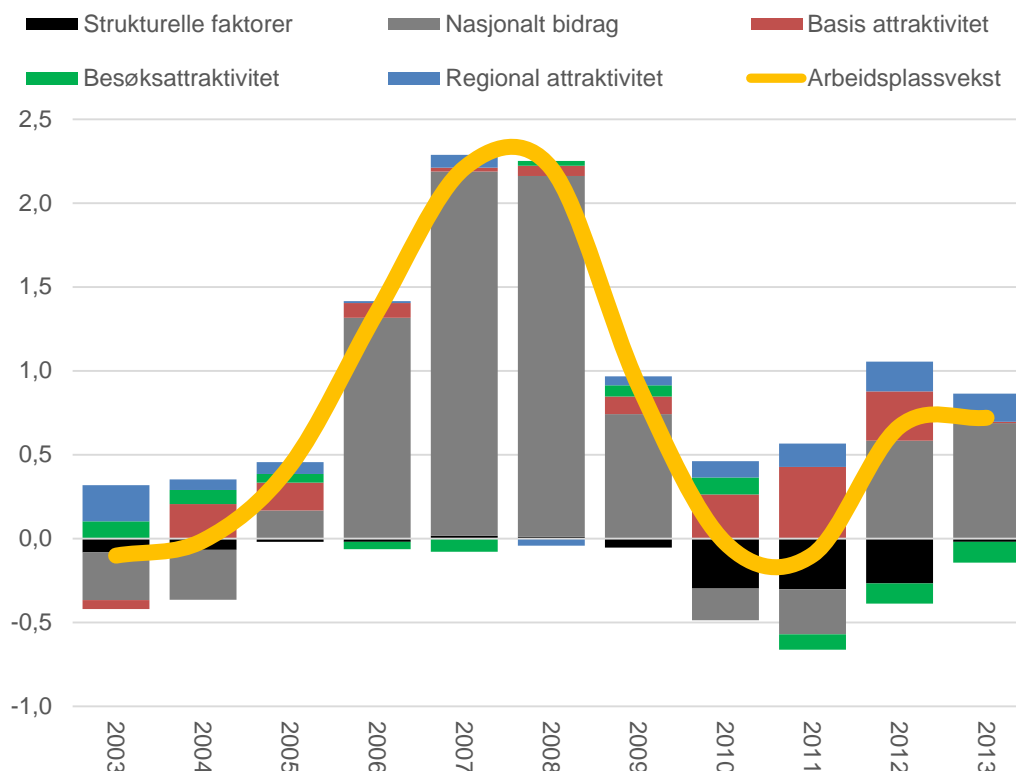
Figur 48: Bransjejustert vekst i de ulike næringstypene, i Buskerud. Stolpene næringsattraktiviteten for hhv. basis besøk og regionale næringer. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 49: Samlet næringsattraktivitet fylkene fra 2008 til 2013.

2.7.7 Vekst i privat sektor – hvor mye skyldes hva?

Vi så attraktiviteten på forrige side. Men vi har allerede vist at veksten i stor grad er påvirket av nasjonale konjunkturer og strukturelle forhold. Hvor mye betyr egentlig attraktiviteten? Dette viser vi i figuren under.

Figur 50: Vekstimpulser fra privat sektor i Buskerud dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet for hhv. basis-, besøks- og regionale næringer. Tre års glidende gjennomsnitt.

Mesteparten av næringslivsutviklingen i Buskerud kan forklares av nasjonal vekst. De store svingningene har i hovedsak vært et uttrykk for den nasjonale veksten i Norge. Bransjestrukturen har samlet sett vært ganske nøytral i Buskerud. Etter finanskrisen har bransjestrukturen fått en sterkere og negativ betydning enn den hadde tidligere.

Selv om næringsattraktiviteten har hatt mindre å si for veksten enn det de strukturelle forholdene og den nasjonale veksten har hatt, vil summen av attraktivitet over flere år ha mye å si for arbeidsplassveksten. I 2010, 2011 og 2012 hadde attraktiviteten mye å si for arbeidsplassutviklingen i Buskerud. I 2010 hadde attraktiviteten mer å si for veksten enn den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene til sammen.

På kommune- og regionalnivå har attraktiviteten mer å si for veksten enn på fylkesnivå.

2.7.8 Samlet struktureffekt og næringsattraktivitet i fylkene

I diagrammet til høyre har vi rangert fylkene etter samlet næringsattraktivitet i perioden etter finanskrisa, og samtidig vist hva de strukturelle faktorene har bidratt med. Når man summerer næringsattraktiviteten og strukturelle forhold over en viss periode, får attraktiviteten en sterkere betydning for utviklingen, enn når man ser på utviklingen år for år.

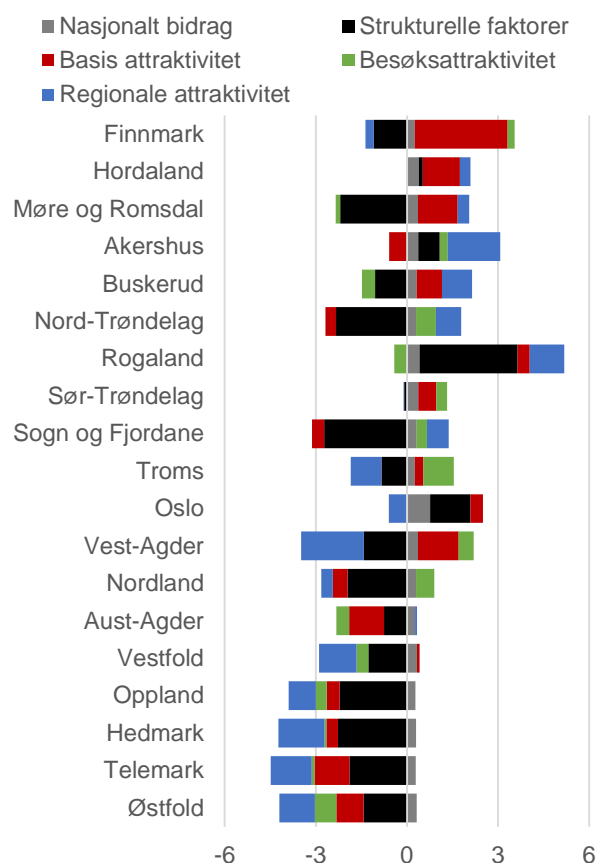
Bare Hordaland, Akershus, Rogaland og Oslo har hatt gode strukturelle forhold for vekst i næringslivet etter 2008. Mange fylker har en bransjesammensetning og befolkningsutvikling som til sammen tilsier arbeidsplassnedgang i næringslivet. Noen fylker har på tross av dårlige strukturelle forhold likevel hatt vekst. Dette gjelder f.eks. Finnmark og Buskerud. Finnmark er et spesielt fylke, og den høye næringsattraktiviteten er knyttet til ny oppstart av gruvedrift og at det har vært store fiskeressurser i Barentshavet, samt ringvirkninger av økt oljevirkosomhet.

Mange fylker har hatt arbeidsplassnedgang, men en svakere nedgang enn forutsetningene skulle tilsi. Dette gjelder f.eks. Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag.

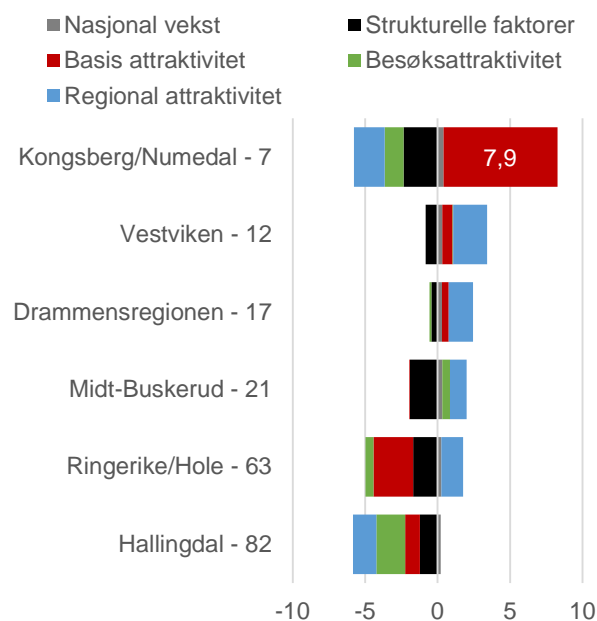
Oppland, Hedmark, Telemark og Østfold har ikke bare slitt med dårlige strukturelle forhold for vekst, men også med svak næringsattraktivitet i samtlige næringstyper. For Østfold sin del har attraktiviteten forklart mer av nedgangen enn det de strukturelle forholdene har gjort.

2.7.9 Samlet struktureffekt og næringsattraktivitet i regionene

Kongsberg/Numedal har hatt høy attraktivitet i basisnæringene, hovedsakelig på grunn av industrivekst i Kongsberg. Regionen har ikke vært attraktiv for besøk eller regionale næringer. Vestviken, Drammensregionen, Midt-Buskerud og Ringerike/Hole har vært attraktive for regionale næringer. Hallingdal har ikke vært attraktiv for noen næringstyper.

Figur 51: Vekstimpulser fra basis-, besøks- og de regionale næringene i fylkene fra 2008 til 2013, dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet. Rangert etter samlet næringsattraktivitet.

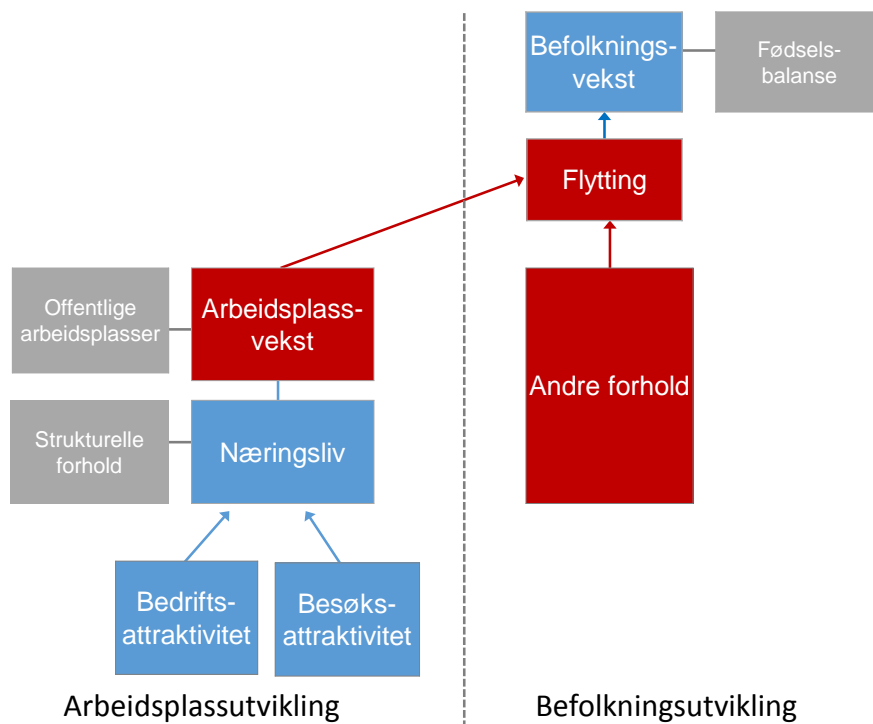

Figur 52: Samlet attraktivitet, nasjonal vekst og strukturelle forhold i basis-, besøks- og de regionale næringene i regionene i Rogaland fra 2008 til 2013. Rangering mht. samlet næringsattraktivitet blant landets 84 regioner.

3. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

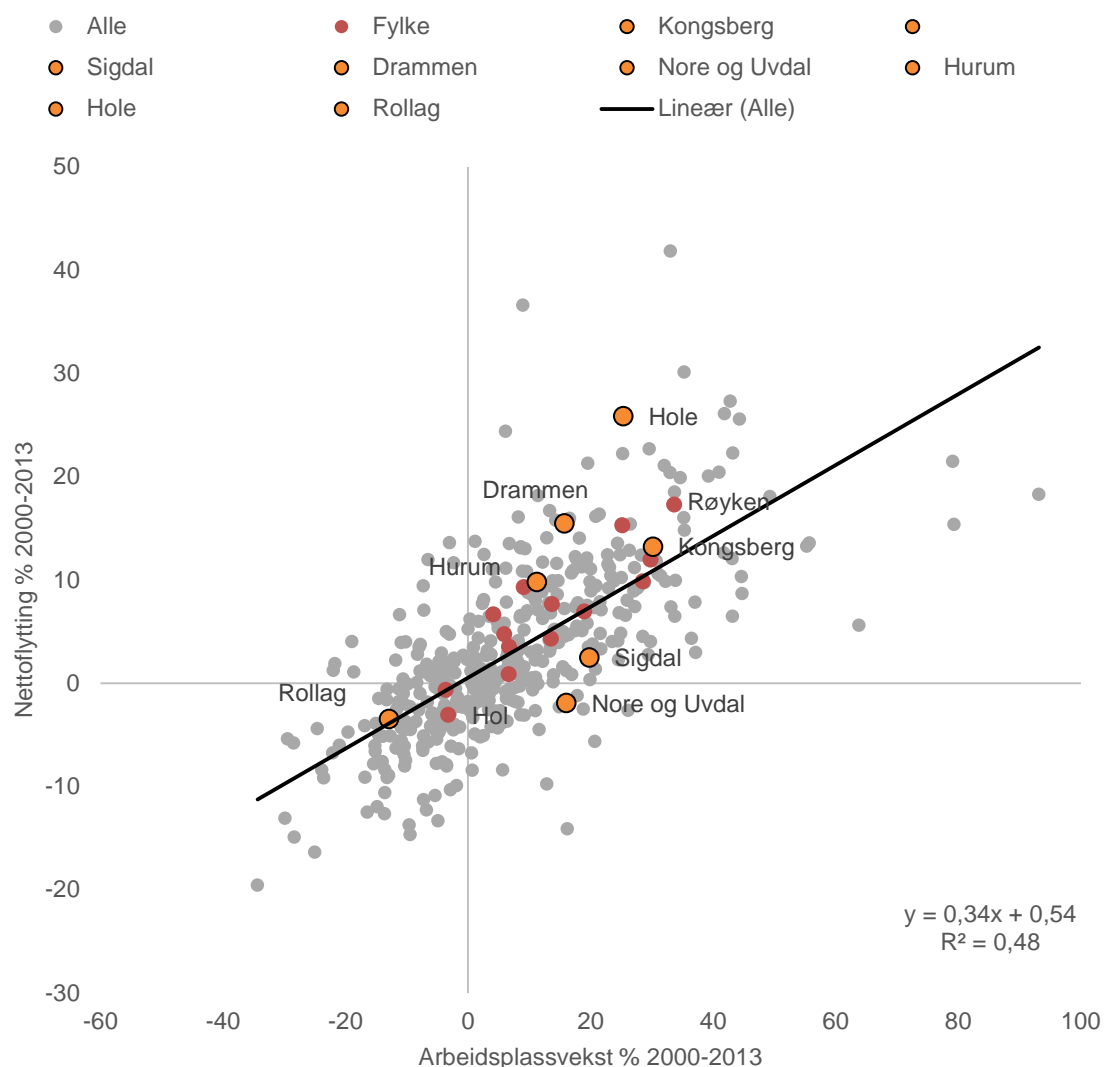

Figur 53: Attraktivitetsmodellen, og de delen vi skal fokusere på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

3.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

Figur 54: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde og oransje prikkene er kommunene i Buskerud.

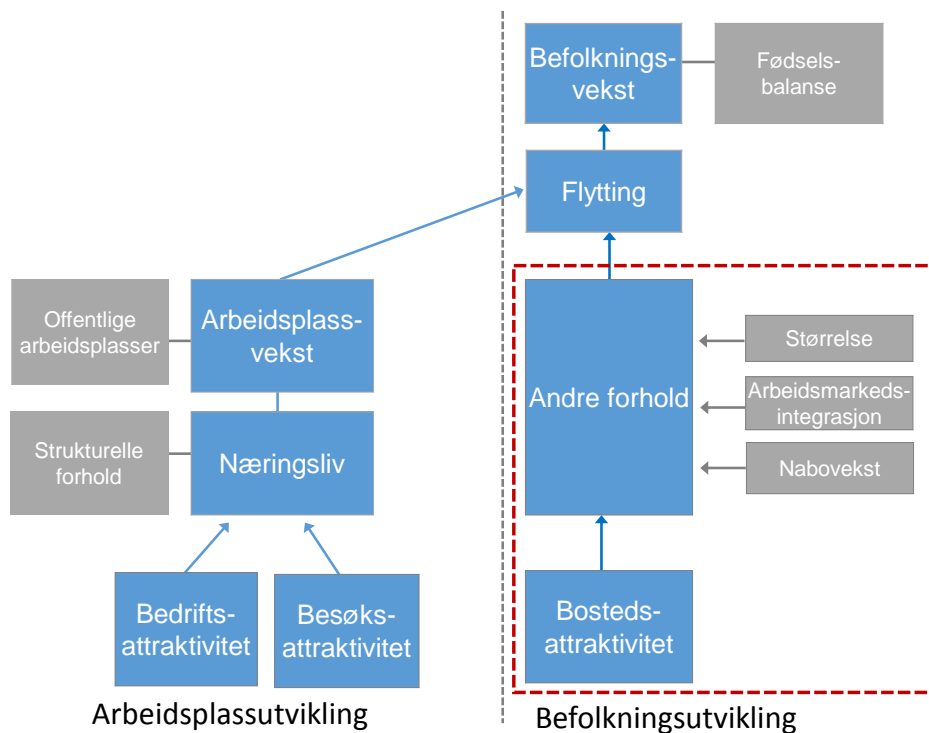
Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2000-2013. Den representerer ekstra nettoflytting som følge av øking i antall arbeidsplasser.

Mange kommuner i Buskerud har hatt en flyttebalanse som er forventet ut ifra arbeidsplassveksten.

Det er også ganske mange kommuner i Buskerud som har hatt en bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi. Dette gjelder spesielt Hole. Selv om arbeidsplassveksten har vært høy i Hole, har nettoflyttingen vært mye høyere enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Kommuner som Drammen og Hurum har også hatt en bedre flyttebalanse enn forventet. Flyttebalansen i Kongsberg har vært omtrent som forventet. Nore og Uvdal har hatt en lavere flyttebalanse enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi.

3.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 55: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Vi har funnet tre strukturelle forhold som har en signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen, har systematisk høyere nettoflytting. Vi skiller her mellom intern og ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon. *Ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon* er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er integrert med arbeidsmarkedet utenfor regionen. Dersom det er en høy andel som pendler inn og ut av regionen er det et tegn på at arbeidsmarkedsintegrasjon er god. Det har positiv betydning for nettoflyttingen, antakelig fordi befolkningen får en større valgfrihet til jobber. *Intern arbeidsmarkedsintegrasjon* er et mål på hvor godt kommunene i en region henger sammen, dvs. hvor stor pendling det er mellom kommunene i en og samme region. Denne faktoren gjelder naturligvis bare for regioner, ikke enkeltkommuner. Dersom den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen er høy, styrkes mulighetene for å få netto innflytting.

Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst, blir nettoflyttingen påvirket positivt.

3.2.1 Strukturelle flyttefaktorer i regionene

Når vi justerer for arbeidsplassveksten, er Vestviken regionen i Norge med best forutsetninger for positiv nettoflytting. Dette skyldes den høye arbeidsmarkedsintegrasjonen. Vestviken er regionen i landet med et best integrert arbeidsmarked. I 2013 pendlet nesten 60 prosent av den sysselsatte befolkningen ut av regionen, mens 46 prosent av arbeidsplassene i Vestviken var besatt av noen som pendlet inn.

Drammensregionen har også meget gode forutsetninger for positiv nettoflytting etter at arbeidsplassveksten er justert for. Dette skyldes også en god arbeidsmarkedsintegrasjon. En høy befolkningsstørrelse og en god intern arbeidsmarkedsintegrasjon har også bidratt positivt til nettoflyttingen.

Både Drammensregionene og Vestviken har fått litt ekstra nettoflytting som følge av arbeidsplassvekst i naboregionene.

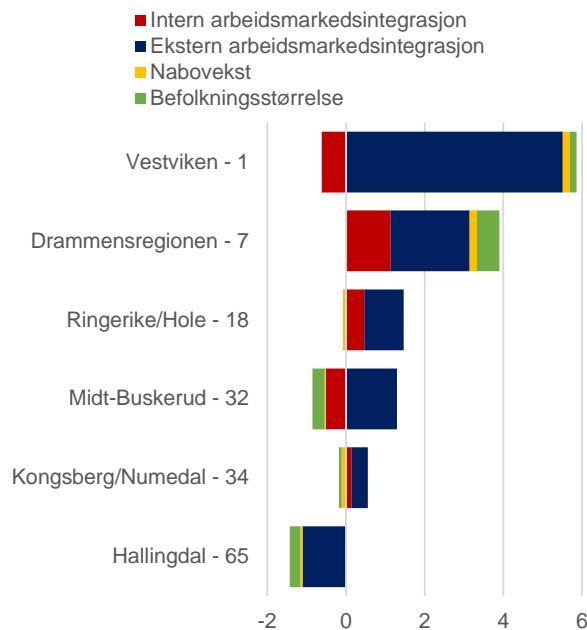
Ringerike/Hole nyter også godt av en god intern og ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon. Ringerike/Hole har godt over middels gode strukturelle flyttefaktorer.

Kongsberg/Numedals litt over middels gode strukturelle flyttefaktorer skyldes arbeidsmarkedsintegrasjonen. Hallingdal på sin side må jobbe ekstra hardt for å få positiv nettoflytting, for de strukturelle forholdene for flytting er ikke gode. Spesielt slår den lave arbeidsmarkedsintegrasjonen negativt ut for flytting til regionen.

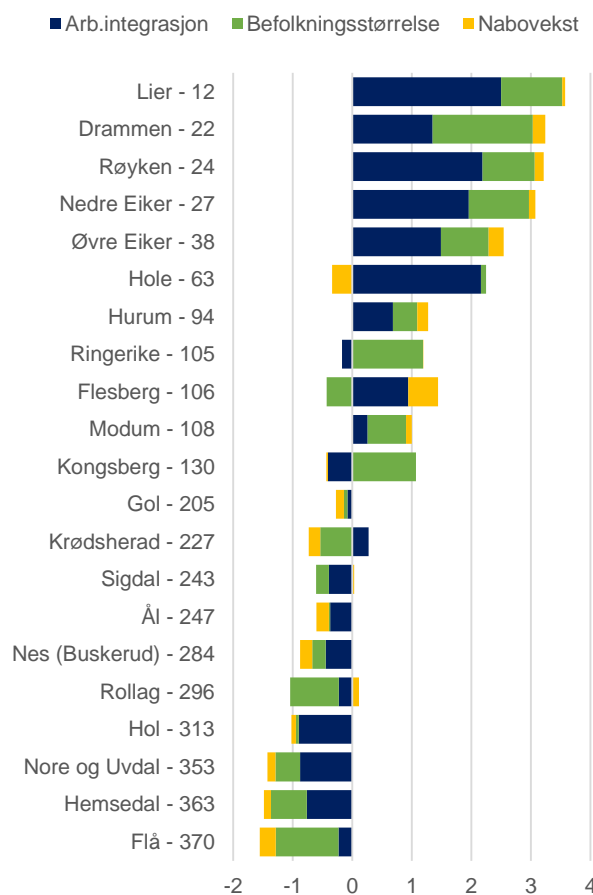
3.2.2 Strukturelle flyttefaktorer i kommunene

Kommuner som Lier, Drammen, Røyken og Nedre og Øvre Eiker har gode strukturelle forhold for flytting, spesielt på grunn av et godt integrert arbeidsmarked, men også på grunn av en høy befolkningsstørrelse.

Nore og Uvdal, Hemsedal og Flå sliter med nettoflyttingen på grunn av lav arbeidsmarkedsintegrasjon, lav befolkningsstørrelse og lav nabovekst.

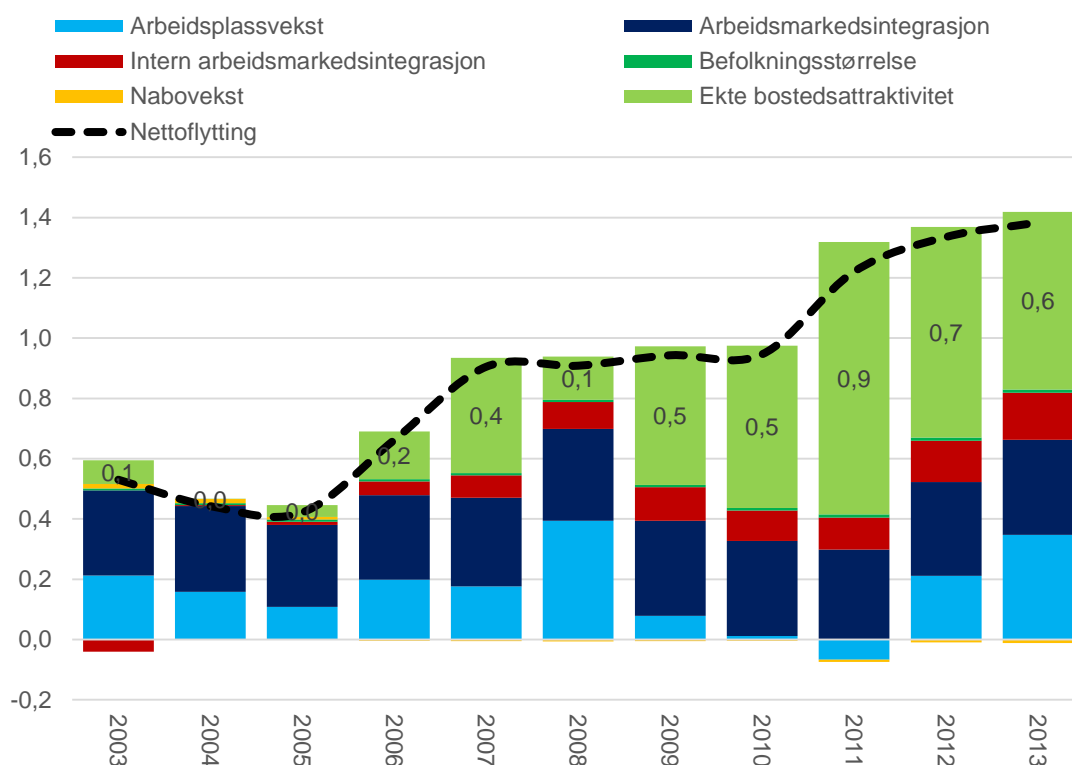
Figur 56: Strukturelle flyttefaktorer i regionene i Buskerud for perioden 2002 – 2013 (summen av fire siste treårsperioder). Rang blant landets 84 regioner.

Figur 57: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Ranging blant landets 428 kommuner.

3.2.3 Ekte bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for regionen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Figur 58: Den relative nettoflyttingen til Buskerud, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av nettoflytting.

Figuren over oppsummerer drivkreftene bak nettoflyttingen til Buskerud de siste ti treårsperiodene.

Gode pendlingsmuligheter inn og ut av fylket og internt innad i regionene har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen til fylket. Arbeidsmarkedsintegrasjonen på tvers av fylkesgrensene har imidlertid hatt mer å si for den positive nettoflyttingen. Men den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen har fått økt betydning med årene.

Arbeidsplassveksten har hatt en positiv effekt på nettoflytting i nesten alle periodene vi har målt for.

Buskerud har blitt mer attraktiv som bosted i løpet av de siste årene. Mens flyttingen på begynnelsen av 2000-tallet stort sett kunnet forklares av arbeidsplassvekst og arbeidsmarkedsintegrasjon, har den ekte bostedsattraktiviteten fått økt betydning for nettoflyttingen til fylket. I de senere årene har omtrent halvparten av nettoflyttingen andre forklaringsårsaker enn arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

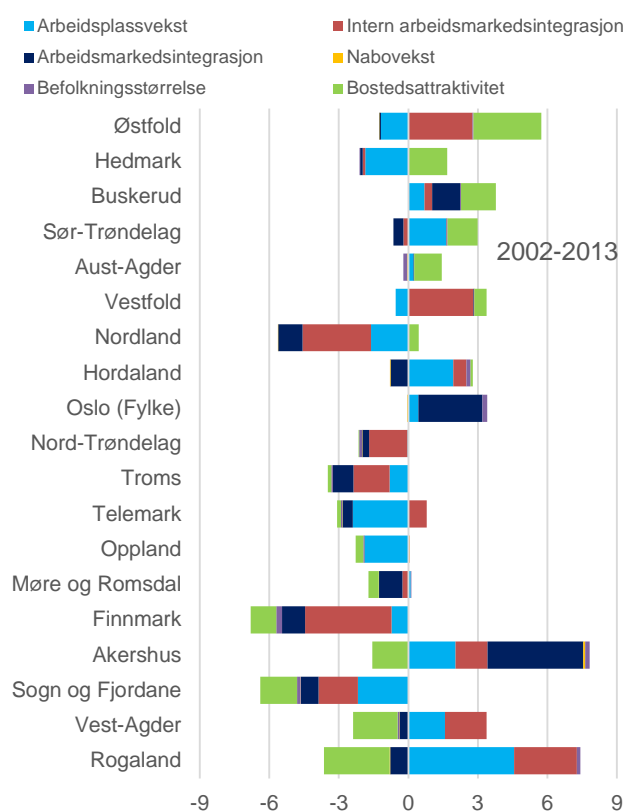
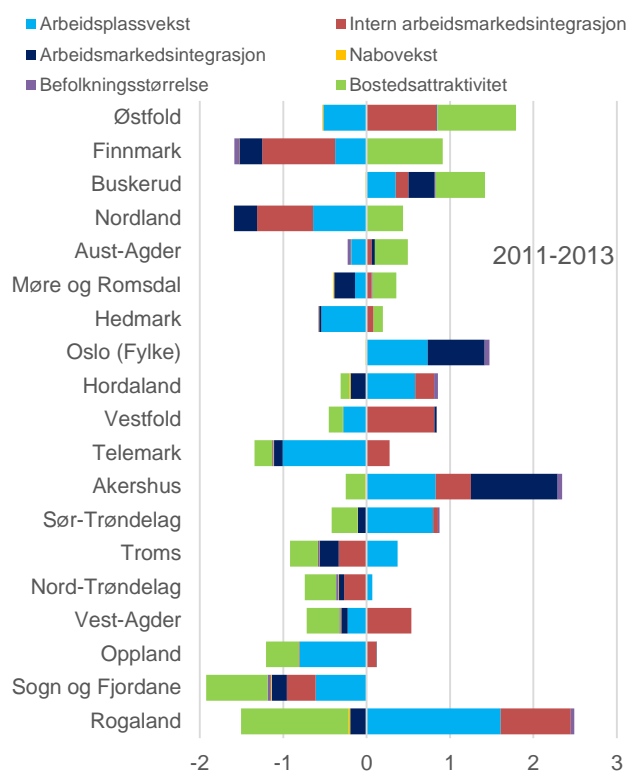
3.2.4 Bostedsattraktivitet i fylkene

I den siste treårsperioden har Buskerud vært det tredje mest attraktive bostedsfylket i Norge, bare slått av Østfold og Finnmark. Mens Buskerud har både positiv relativ arbeidsplassvekst og gode strukturelle flyttfaktorer, er ikke dette tilfellet for Østfold og Finnmark. Figuren under viser bostedattraktiviteten i fylkene for de fire siste treårsperiodene. Også da rangerer Buskerud som nummer tre. Det betyr at Buskerud over en lengre tidsperiode har vært et av Norges mest attraktive bostedsfylker.

Østfold skiller seg ut gjennom å ha hatt høyest bostedsattraktivitet både i den siste treårsperioden og over den siste tolvårsperioden. Østfold har lav arbeidsplassvekst, men gunstige strukturelle forhold for flytting og svært høy bostedsattraktivitet. Rogaland danner motstykket til Østfold gjennom å ha høyest arbeidsplassvekst, men lavest bostedsattraktivitet. Utviklingen i Østfold har imidlertid ført til at sysselsettingsgraden, dvs. andel av personer i arbeidsdyktig alder med arbeid, har sunket til landets laveste nivå. I Rogaland har sysselsettingsandelen økt til landets høyeste nivå. På den måten er den næringsdrevne veksten i Rogaland langt mer sunn og bærekraftig enn den bostedsdrevne befolkningsveksten i Østfold. Buskerud ligger bedre an enn Østfold, siden den relative arbeidsplassveksten er positiv *i tillegg til* at bostedsattraktiviteten er positiv.

Oslo, Buskerud og Akershus nyter godt av gode pendlingsmuligheter på tvers av fylkesgrensene. Dette har liten betydning for de fleste andre fylker. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen har liten betydning for nettoflyttingen til Buskerud sammenliknet med fylker som f.eks. Østfold og Vestfold. Nordland og Finnmark taper innflyttere på grunn av spredte arbeidsmarkeder.

Fylker som Finnmark og Møre og Romsdal har blitt mye mer attraktive som bosted i siste periode enn tidligere. Det reflekterer at disse fylkene har fått en sterkere vekst i arbeidsinnvandringen. De åpnere grensene for arbeidsinnvandring har ført til at de stedene i distriktene som kan tilby arbeidsplasser til innvandrere, har fått sterk økning i innvandringen, og blitt attraktive for utlendinger.

Figur 59: Relativ nettoflytting til fylkene dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttfaktorer samt bostedsattraktivitet. Den øverste figuren viser den siste treårsperioden. Den nederste figuren viser summen av de fire siste treårsperiodene. Rangering mht. bostedsattraktivitet.

3.2.5 Bostedsattraktivitet i regionene

Buskerud som fylke er altså attraktiv som bosted. Men hvordan fordeler bostedsattraktiviteten seg mellom regionene? Det ser vi i figuren til høyre.

Ringerike/Hole har hatt en mye høyere nettoflytting enn arbeidsplassveksten og de strukturelle flytteforholdene skulle tilsi. Ringerike/Hole rangerer som nummer 7 blant 80 regionerⁱⁱ, og er dermed en region med høy bostedsattraktivitet relativt til de fleste andre regioner.

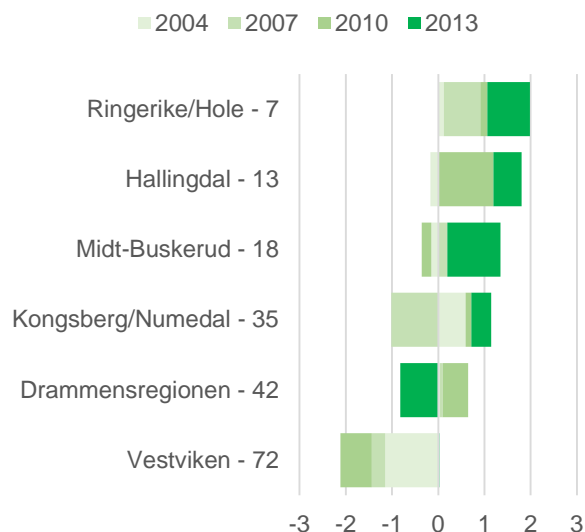
Hallingdal og Midt-Buskerud har også bedre flyttebalanse enn forutsetningene skulle tilsi. Midt-Buskerud har hatt en spesielt høy bostedsattraktivitet den siste treårsperioden.

Vestviken, som har Norges beste strukturelle forhold for positiv nettoflytting, har hatt en dårligere flyttebalanse enn forutsetningene skulle tilsi. Det er først i den siste treårsperioden nettoflyttingen til kommunen er som statistisk forventet. Vestviken er over den siste tolvårsperioden en av de minst attraktive regionene i Norge med hensyn til bosted. Hva kan dette skyldes? Mangel på boliger? Dårlig omdømme? Kvaliteten på kommunale tjenester? Eller er det noe ved stedets lokale kultur som har ført til et unormalt lavt flyttetall? Uansett årsak, nettoflyttingen ser ut til å nærme seg et «statistisk normalt» nivå igjen nå.

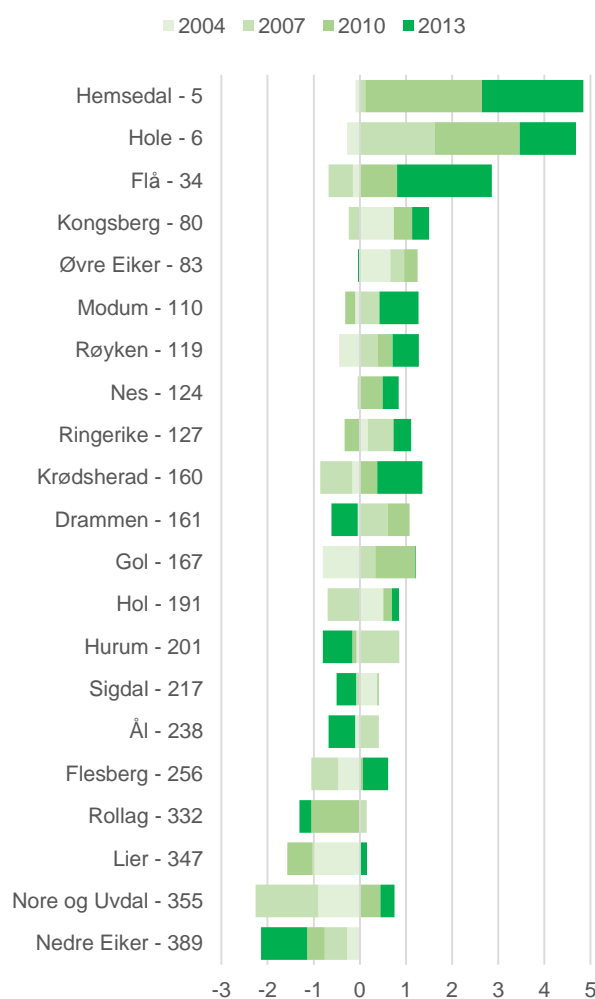
3.2.6 Bostedsattraktivitet i kommunene

Hemsedal og Hole er noen av de mest attraktive kommunene i Norge. Nettoflyttingen til disse kommunene har vært mye bedre enn forventet. Flå har fått en kraftig forbedring i bostedsattraktiviteten de siste tre årene.

Drammen, Hurum og Nedre Eiker har hatt negativ bostedsattraktivitet den siste treårsperioden. Nedre Eiker har hatt et lavere flyttetall enn forventet over hele den forrige tolvårsperioden.

Figur 60: Bostedsattraktivitet fire siste treårsperioder i regionene i Buskerud. Rangering blant 80 regioner.

Figur 61: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Buskerud for de siste fire treårsperiodene. Rangering blant landets 428 kommuner.

4. Scenarier for framtidig vekst

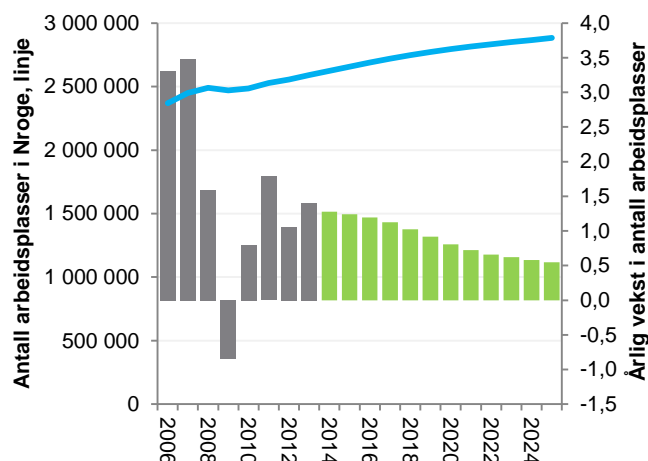
Vi skal avslutte denne delen av rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Framtidsscenarioene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

4.1 Strukturelle forhold

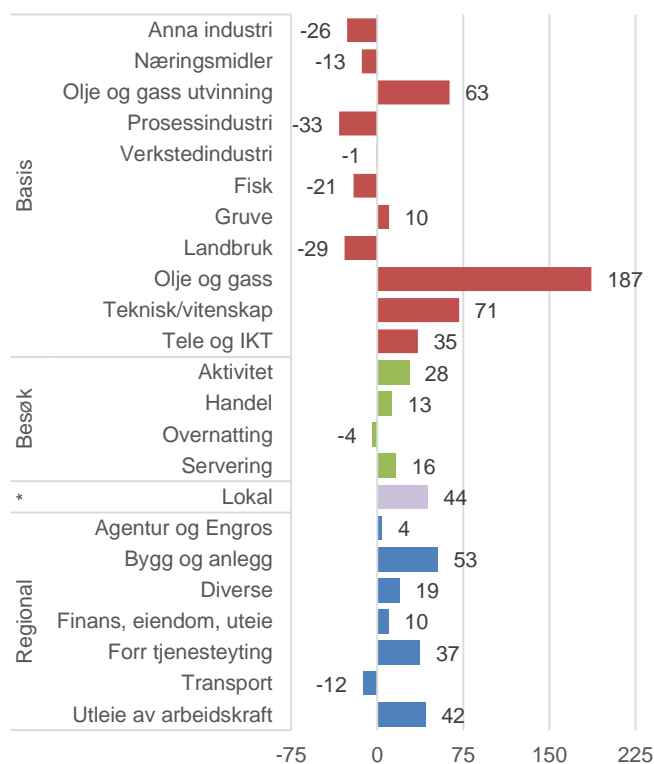
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baseres oss på SSBs middelframskrivning for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstantⁱⁱⁱ, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i figur 63.

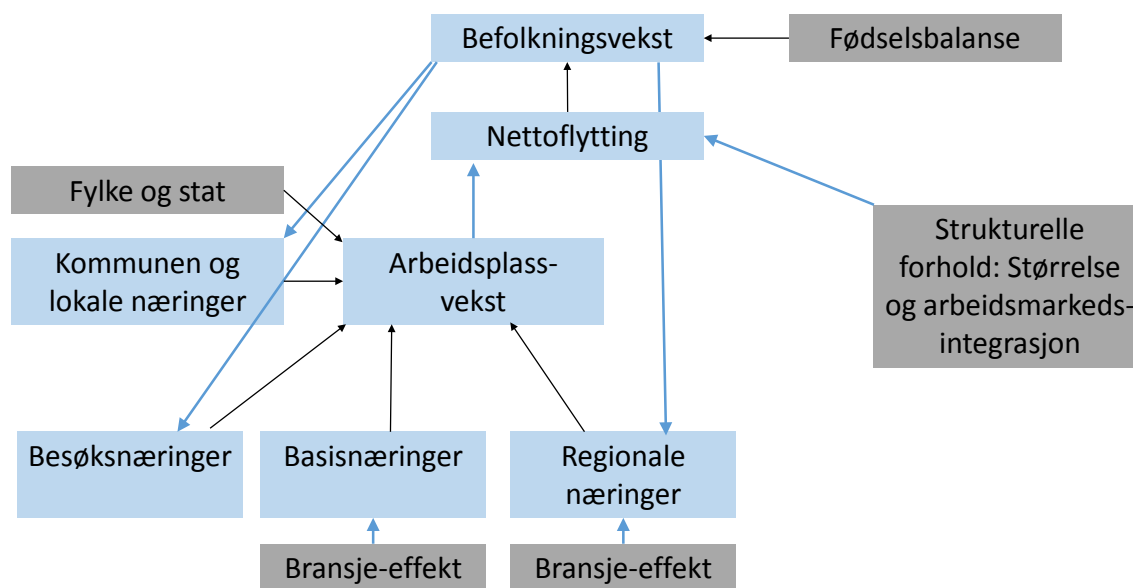
Figur 62: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsettingsandelen skal være konstant og SSBs middelprognose for befolkningsveksten.

Figur 63: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

4.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 64: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er antatt å være den samme som på landsbasis i utgangspunktet, men justert for befolkningsveksten. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i fylker antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at regionen har en utvikling «som normalt», dvs. at regionen har helt nøytral attraktivitet.

4.3 Normal-scenario for Buskerud

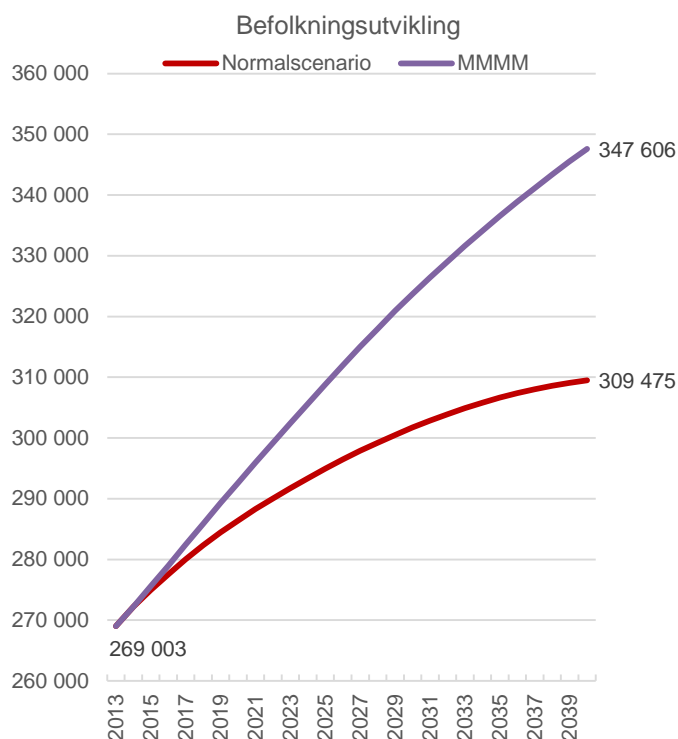
I figuren til høyre viser vi hvilken utvikling Buskerud vil få dersom normalscenariet slår til. Folketallet vil øke til 309 000 innbyggere i 2040.

Befolkningsveksten i Buskerud vil avta etter hvert som landets befolkningsvekst vil avta.

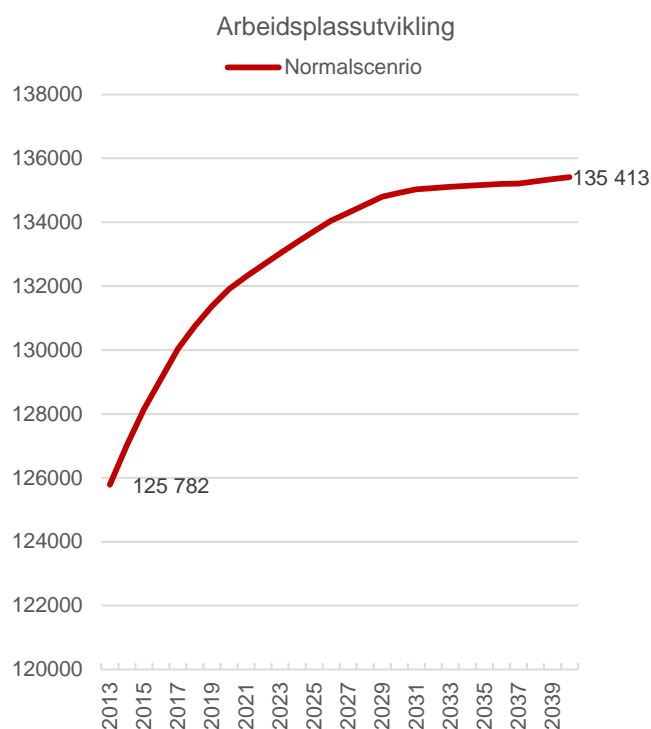
Normalscenariet er mer pessimistisk enn SSBs middelframskrivning. Det kommer av at SSB har lagt inn en dempingsfaktor i den innenlandske flyttingen som blir sterkere lenger ut i perioden. Det vil innebære at det sentraliserende flyttemønsteret vil avta. I vårt normalscenario ligger det imidlertid ingen slik dempingsfaktor.

I figur 66 vises arbeidsplassutviklingen. Antall arbeidsplasser forventes å øke ganske raskt de første årene, for deretter å stå nesten stille.

I normalscenariet forutsetter vi at Buskerud utvikler seg som normalt, det vil si verken attraktivt eller lite attraktivt for bosetting og næringsliv. Vi har vist tidligere i denne rapporten at Buskerud har vært et attraktivt fylke, både for bosetting og næringsliv. Det neste scenariet vi skal vise er basert på at Buskerud i framtiden beholder denne attraktiviteten.

Figur 65: Antall innbyggere i Buskerud, framskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelframskrivning.

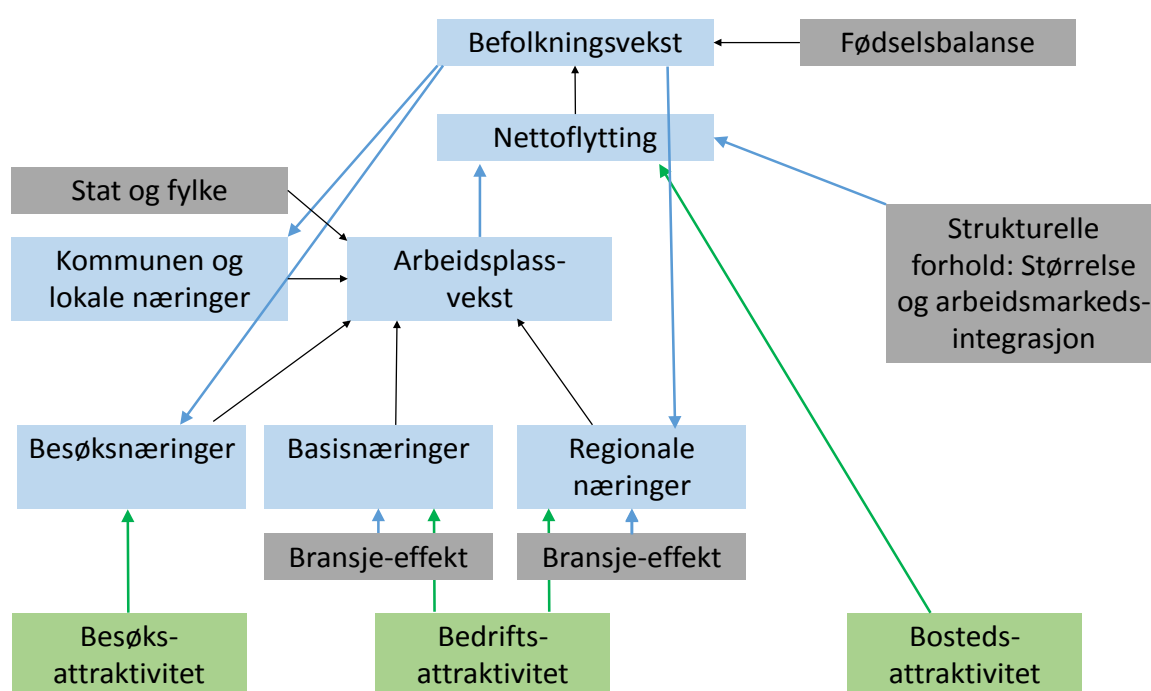

Figur 66: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Buskerud.

4.4 Alternative scenarier med attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 67: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som regionen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling regionen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

I de foregående kapitlene har vi sett at Buskerud har hatt god bostedsattraktivitet og høy attraktivitet for basisnæringer og regionale næringer, men svak besøksattraktivitet. På neste side vil vi se hvilken utvikling Buskerud vil få hvis dette fortsetter.

4.5 Scenarier for med historisk attraktivitet

Vi kan legge inn de historiske verdiene^{iv} for Buskeruds attraktivitet som bosted, og historiske verdier for attraktiviteten for basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer i modellen, og se hvilken utvikling som det fører til.

Tabell 5: Historiske verdier for attraktiviteten i Buskerud og standardavviket for alle kommuners attraktivitet.

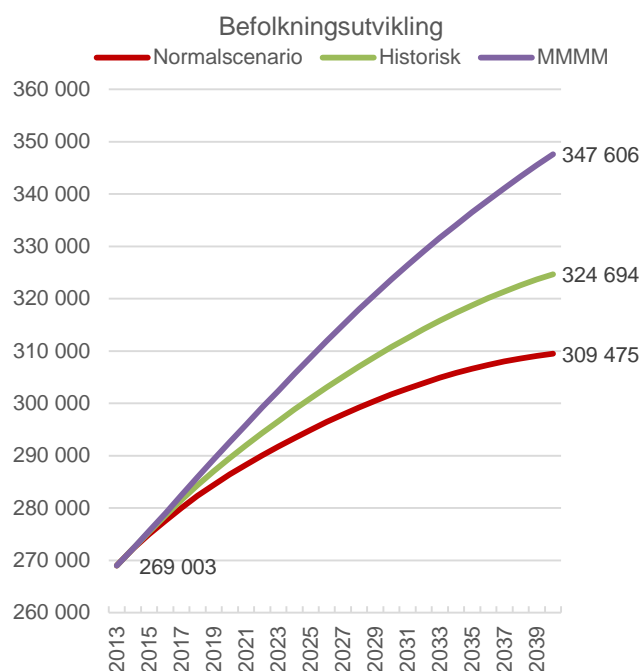
	Historisk	St avvik
Bostedsattraktivitet	0,1	0,2
Basis attraktivitet	0,7	2,1
Besøk attraktivitet	-0,1	1,3
Regional attraktivitet	0,3	1,7

I tabellen over ser vi at den historiske verdien til bostedsattraktiviteten i Buskerud er 0,1. Det betyr at Buskerud har hatt ekstra netto innflytting inkludert innvandring, utover det som arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene tilsier.

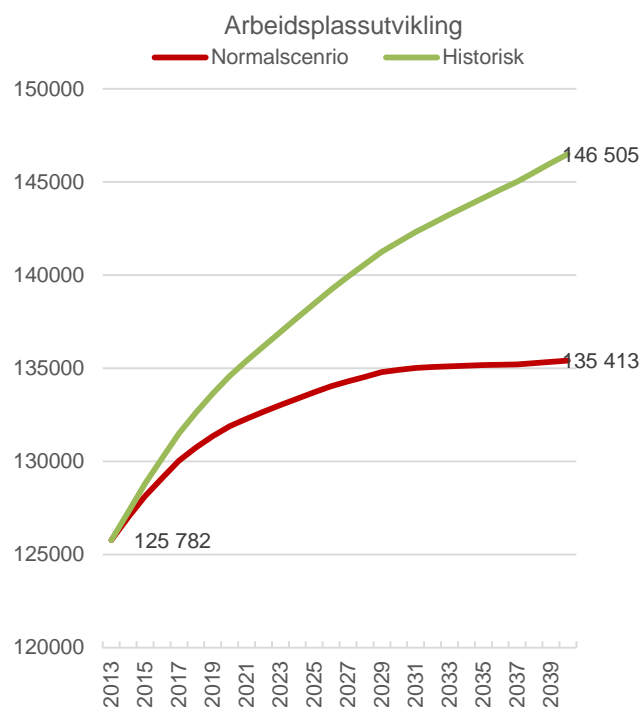
Verdiene for attraktivitet for basisnæringer og regionale næringer er positive, som betyr at Buskerud har hatt sterkere vekst i disse næringene enn bransjestrukturen tilsier. Tallet 0,3 betyr at de regionale næringene har vokst 0,3 prosentpoeng raskere enn bransjestrukturen skulle tilsi. Besøksattraktiviteten er svakt negativ. Samlet sett har Buskerud vært attraktiv for næringsliv.

Den positive attraktiviteten fører til at Buskerud får litt sterkere befolkningsvekst i scenariet med historisk attraktivitet. I dette scenariet øker befolkningen til over 324 000 i 2040, men fremdeles blir det lavere befolkningsvekst enn middelframskrivningen til SSB.

Antall arbeidsplasser øker til over 146 000 i scenariet med historisk attraktivitet. Det gir en ekstra vekst på over 11 000 arbeidsplasser i forhold til normalscenariet.

Figur 68: Ulike scenarier for attraktivitet og SSBs middelframskrivning for befolkning.

Figur 69: Ulike scenarier for attraktivitet med hensyn til utvikling i samlet antall arbeidsplasser.

4.6 Høyvekstscenario

Vi har til slutt lagt inn verdier for et høyvekstscenario, som viser hvilken vekst Buskerud kan oppnå dersom de lykkes med å være attraktive både som bosted og for næringsliv.

I tabellen under har vi lagt inn verdier for framtidig attraktivitet som vi anser om et «best case».

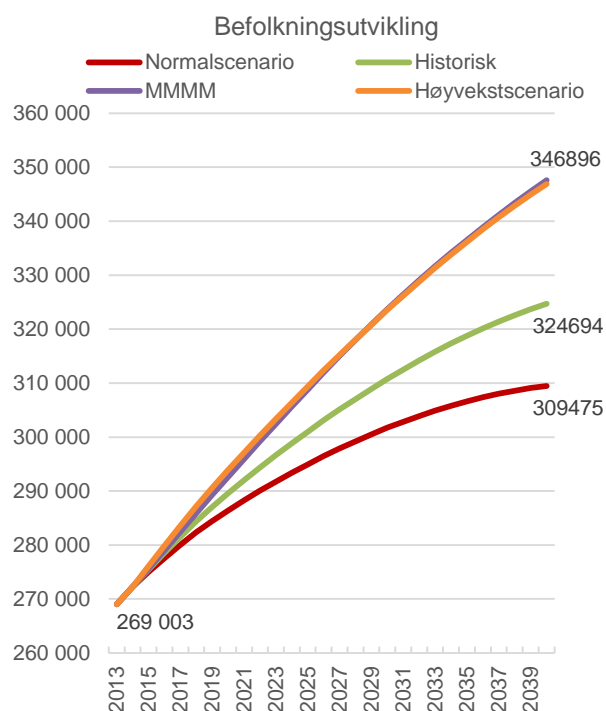
Tabell 6: Verdier for attraktivitet i et høyvekstscenario, historisk attraktivitet og standardavviket for regional attraktivitet.

	Høyvekst	Historisk	St avvik
Bostedsattraktivitet	0,2	0,1	0,2
Basis attraktivitet	1,0	0,7	2,1
Besøk attraktivitet	1,0	-0,1	1,3
Regional attraktivitet	1,0	0,3	1,7

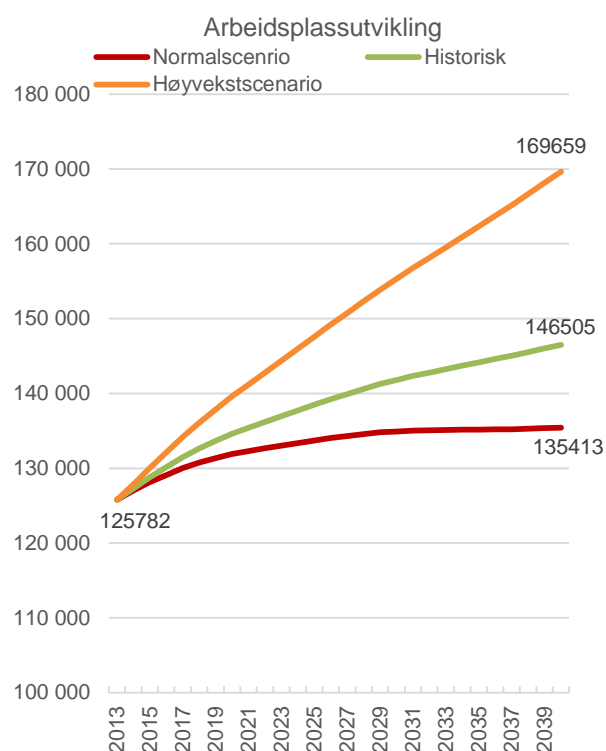
I høyvekstscenarioet er det lagt inn positive verdier for alle attraktivitetsdimensjonene. Verdiene ligger innenfor ett standardavvik. Standardavviket viser variasjonen i attraktivitet mellom fylkene. Vi antar at det er urealistisk å ligge mer enn ett standardavvik over gjennomsnittet over en lengre periode, men at det kan være mulig å ligge innenfor dette intervallet.

I dette høyvekstscenarioet vil folketallet i Buskerud øke til over 346 000 i 2040. Det er et scenario som er nesten identisk med SSBs middelframskrivning. Det betyr at Buskerud må være attraktiv både som bosted og for næringslivet for å få denne befolkningsveksten, og at det er lite realistisk at veksten skal bli sterkere, uten at de nasjonale forutsetningene blir endret. De viktigste nasjonale forutsetningene for scenariene er Norges nettoinnvandring. Blir nettoinnvandringen til Norge høyere enn SSB legger til grunn, blir det mer sannsynlig at Buskerud får høyere vekst.

Antall arbeidsplasser i høyvekstscenarioet øker fra 125 000 i 2013 til nesten 170 000 i 2040.

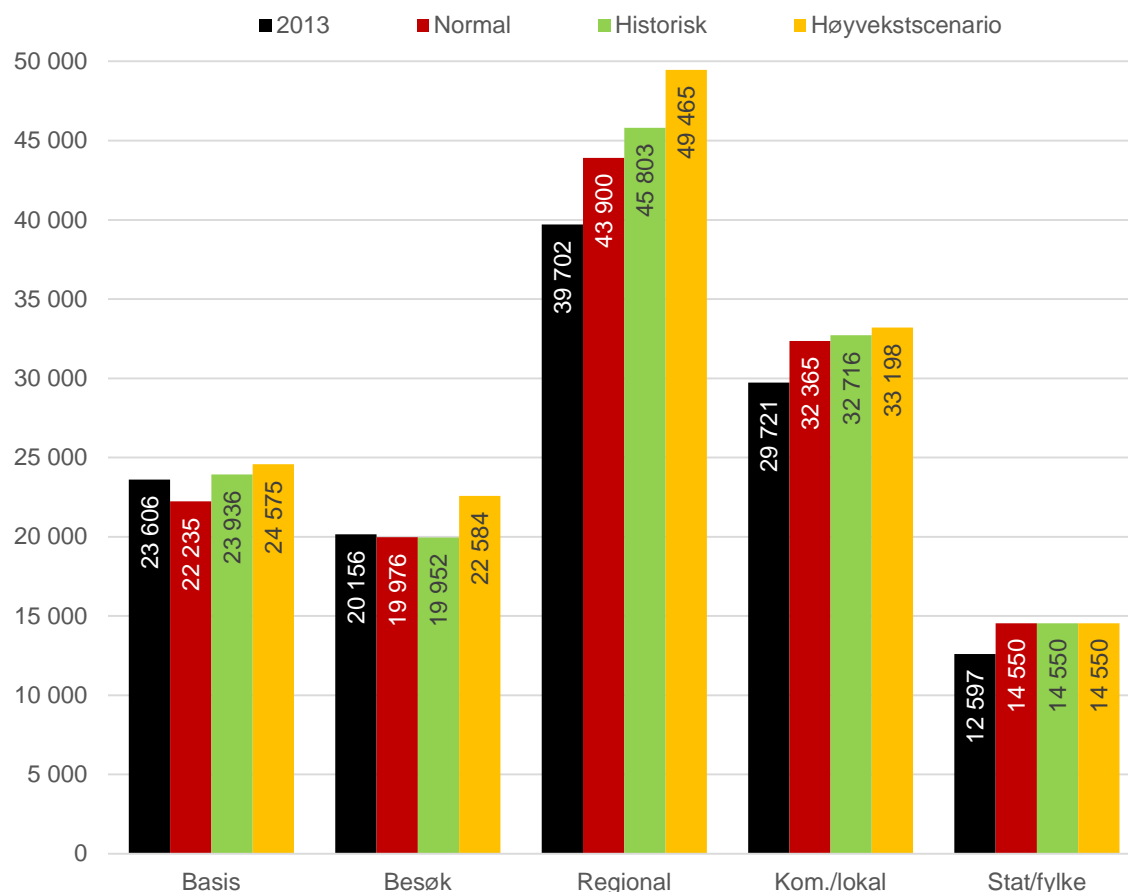
Figur 70: Befolkningsutvikling i ulike scenarier for attraktivitet.

Figur 71: Arbeidsplassutvikling for ulike scenarier for attraktivitet.

4.6.1 Hvor kommer veksten fra i vekstscenariet?

Vi kan også vise hvordan arbeidsplassutviklingen blir i de ulike scenariene når vi deler opp de ulike sektorene og næringstypene. I tabellen under viser vi antall arbeidsplasser i 2013 og antall arbeidsplasser i 2023 for de ulike scenariene.

Figur 72: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og næringstyper i 2013 og i 2023 for de ulike scenariene.

Basisnæringene har bare litt høyere vekst i høyvekstscenariet enn i scenariet med historisk attraktivitet. Det er fordi Buskerud har hatt en høy attraktivitet for basisnæringer tidligere. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene er en del høyere i høyvekstscenariet fordi det forutsettes at Buskerud skal gå fra litt lav besøksattraktivitet til høy besøksattraktivitet, samtidig som økt befolkningsvekst også gir bedre utvikling i besøksnæringene.

Mye av arbeidsplassveksten vil komme i de regionale næringene, i alle de tre scenariene. Det er fordi det er det regionale næringene som har vokst mest, og som også har høyest vekst i scenariene som alle forutsetter at de strukturelle trekkene i veksten vil fortsette.

Antall ansatte i kommuner og lokale næringer vil bli litt større i vekstscenariet, fordi det blir flere innbyggere.

Antall arbeidsplasser i stat og fylke antas uendret i alle scenariene, og antas å vokse i samme takt som tidligere.

5. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkning. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

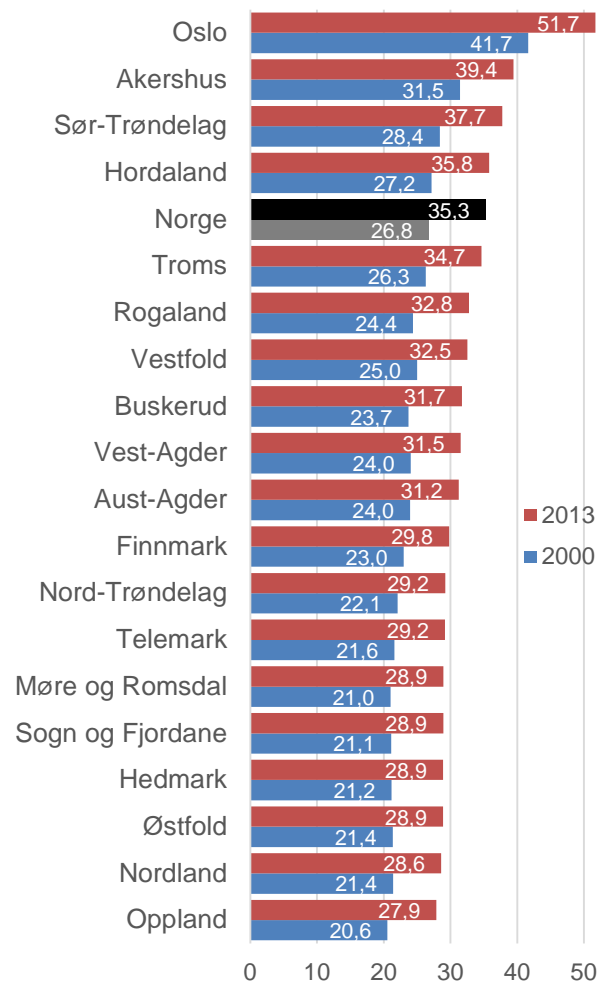
5.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom fylkene. Oslo har klart høyest utdanningsnivå i sin befolkning. 51,9 prosent av den sysselsatte befolkningen i Oslo har høyere utdanning, dvs. minst tre år på universitet eller høyskole. Da regner vi ut andelen blant den delen av befolkningen som er registrert som sysselsatt. Etter Oslo er det Akershus, Sør-Trøndelag og Hordaland som har høyest andel av de sysselsatte med høyere utdanning. Det er bare fire fylker som har utdanningsnivå over landsgjennomsnittet.

Det er en vesentlig større andel av befolkningen som har høyere utdanning i 2013 enn i 2000. De unge tar utdanning i større grad enn før, og etter hvert som de trer inn i arbeidslivet til erstatning av de som går ut i pensjon, øker utdanningsnivået år for år.

I Buskerud har 31,7 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Det er en oppgang fra 23,7 prosent i 2000. Andelen høyt utdannede i Buskerud er omtrent like høy som andelen i Vest-Agder og Aust-Agder.

Buskerud rangerer litt over middels blant fylkene mht. utdanningsnivå.

Figur 73: Andel av den sysselsatte befolkningen minst tre års utdanning på høyskole eller universitet.

5.1.1 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av fylkene. Oslo har et ganske mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det samme gjelder Akershus, Buskerud, Vestfold, Sør-Trøndelag og Finnmark. På Østlandet har Østfold, Hedmark, Oppland og Telemark høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn. Kanskje betyr det at fylker som Oslo, Akershus og Vestfold er attraktive steder som bosted for folk med høyere utdanning? I så fall vil Hedmark og Telemark vært tilsvarende mindre attraktive for personer med høy utdanning. Kanskje har de med høyere utdanning større preferanse for å bo urbant? Eller bedre råd til å bo i de relativt dyrere byene? I Buskerud er andelen høyt utdannede klart høyere blant de som pendler, både blant de som pendler inn og blant de som pendler ut. Andelen er noe høyere blant de som pendler ut.

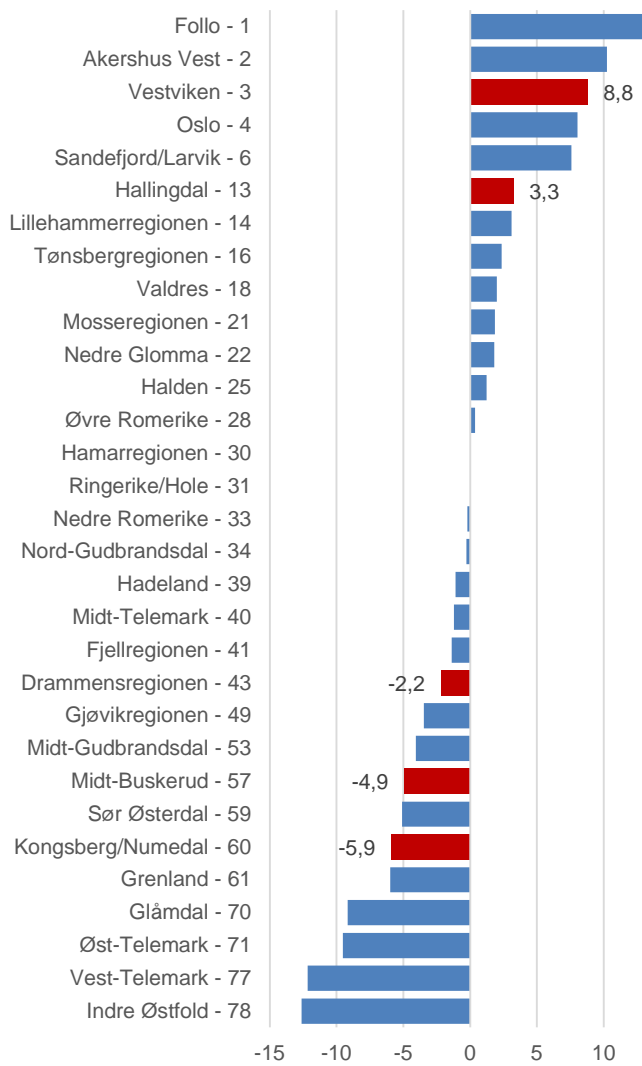
Det blir enda større forskjeller når vi ser på differansen mellom ut- og innpendlere på regionnivå. I Vestviken er andelen høyt utdannede blant de som pendler ut betraktelig høyere enn blant de som pendler inn. Differansen er på 8,8 prosentpoeng, og det er bare to regioner i Norge som har en høyere forskjell i utdanningsnivå mellom de som pendler ut og de som pendler inn. De fleste som pendler fra Vestviken pendler til Akershus Vest, Oslo og Drammensregionen. Dette er områder med et kompetanseintensivt arbeidsmarked. Vestviken ser ut til å være relativt attraktivt som bosted for de med høyere utdanning.

Også i Hallingdal er andelen høyt utdannede hos de som pendler ut høyere enn hos de som pendler inn. Oslo er kommunen det pendles mest til fra Hallingdal.

Drammensregionen har en høyere andel utdannede blant de som pendler inn enn ut. Mange av de som pendler til Drammensregionen bor i Vestviken, og Vestviken er blant regionene i Norge med høyest andel høyt utdannede i den sysselsatte befolkningen (rang 11 av 84 regioner). Kongsberg/Numedal mottar en del pendlere fra Drammensregionen, og de fleste som pendler fra Kongsberg/Numedal pendler også til Drammensregionen. Det kan se ut til at Kongsberg er relativt mer attraktivt som arbeidssted for de med høyere utdanning enn som bosted.

Tabell 7: Andel med høyere utdanning hos pendlere, 2013.

	Samme sted	Pendler inn	Pendler ut	Differanse
Oslo	51,7	43,6	51,6	8,0
Vestfold	31,8	30,8	36,2	5,4
Finnmark	29,5	30,7	34,0	3,3
Akershus	35,1	42,5	45,7	3,3
Sør-Trøndelag	37,6	37,8	39,6	1,8
Buskerud	29,8	36,5	38,1	1,6
Rogaland	33,1	29,5	28,5	-0,9
Østfold	28,3	34,6	31,7	-2,9
Møre og Romsdal	29,1	30,4	27,4	-3,1
Sogn og Fjordane	29,0	31,8	28,4	-3,4
Aust-Agder	30,9	36,3	32,9	-3,4
Oppland	27,6	33,5	29,7	-3,9
Vest-Agder	31,7	34,6	30,3	-4,3
Hedmark	28,7	36,4	30,2	-6,2
Nordland	28,8	33,6	26,3	-7,4
Hordaland	36,4	37,3	28,9	-8,4
Telemark	29,4	38,0	27,9	-10,1
Troms	35,0	39,9	29,4	-10,5
Nord-Trøndelag	29,0	42,5	30,4	-12,1

Figur 74: Differanse mellom andel med høy utdanning mellom ut- og innpendlere i regionene på Østlandet. Rangering blant de 84 regionene.

5.1.2 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens over 65 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,8 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

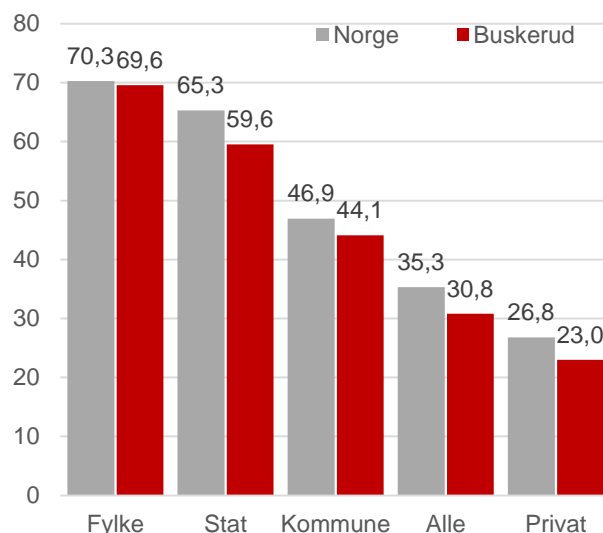
Andelen høyt utdannede i Buskerud er lavere enn andelen nasjonalt i samtlige sektorer. Forskjellen er minst i fylkeskommunal sektor. I statlig og privat sektor er forskjellen ganske stor.

5.1.3 Utdanningsnivå næringslivet

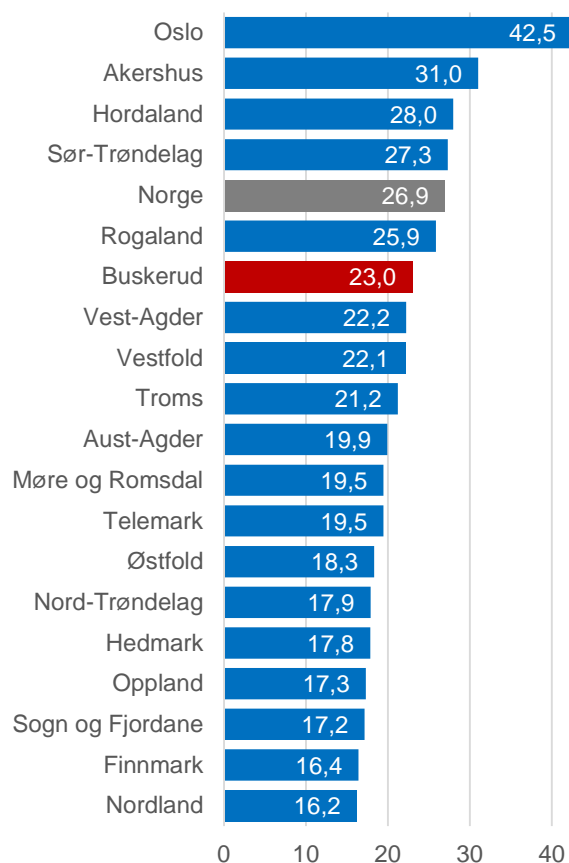
I resten av rapporten skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet.

Oslo har klart høyest utdanningsnivå i sitt næringsliv. 42,5 prosent av de som arbeider i næringslivet i Oslo har høyere utdanning. Akershus, Hordaland og Sør-Trøndelag har også et høyere utdanningsnivå i næringslivet enn tilsvarende tall på landsbasis. Alle de andre fylkene har et lavere

23 prosent av de som jobber i privat sektor i Buskerud har høyere utdanning. Nivået er litt lavere enn for Rogaland og litt høyere enn i Vest-Agder og Vestfold. Buskerud rangerer over middels blant fylkene.

Figur 75: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2013.

Figur 76: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2013.

5.1.4 Utdanningsnivå regioner

Det er stor variasjon i andelen høyt utdannede i næringslivet blant regionene på Østlandet.

Akershus Vest og Oslo er regionene med høyest andel høyt utdannede i næringslivet. Nivået i disse regionene er klart høyere enn i de fleste andre regioner i Norge.

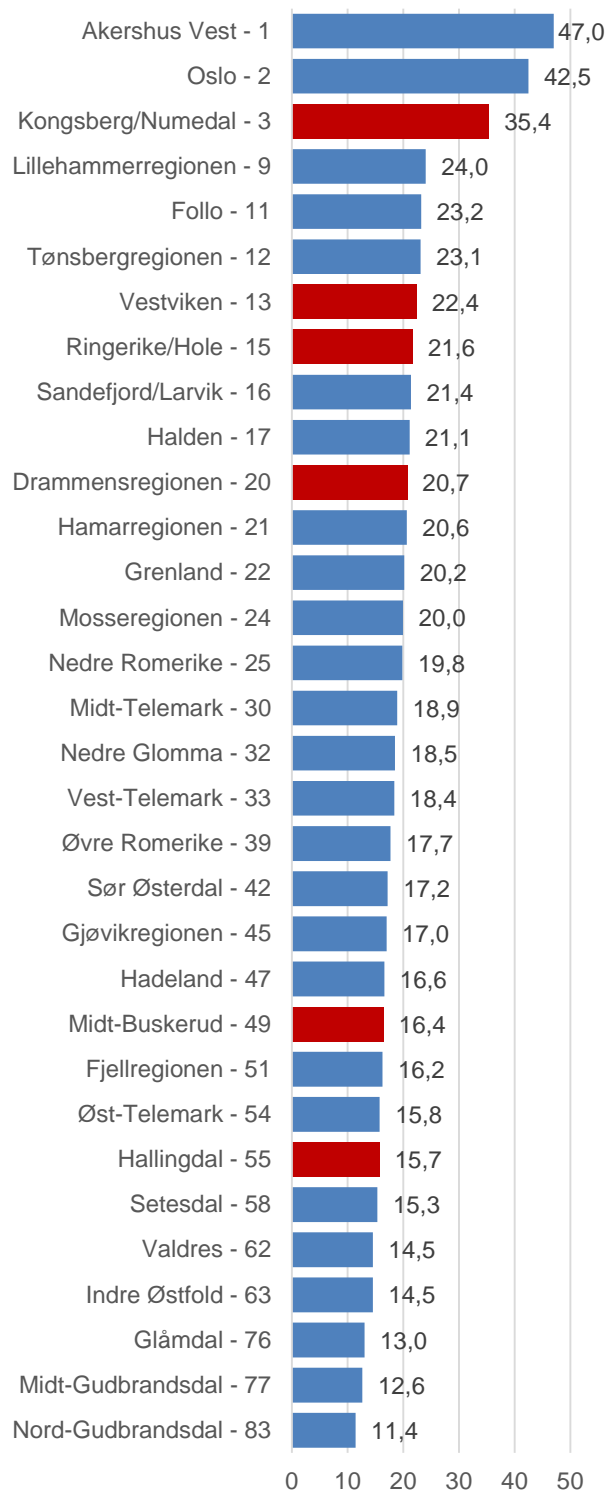
Kongsberg/Numedal har tredjeplassen. 35,4 prosent av de som jobber i næringslivet der har høyere utdanning.

På Østlandet er bare disse tre regionene som har et over gjennomsnittlig utdanningsnivå i næringslivet. Snittet for utdanningsnivået i næringslivet på landsbasis er, som vi så i figuren på forrige side, på 26,8 prosent.

Vestviken og Ringerike/Hole har også et godt over middels nivå på andel høyt utdannede i sitt næringsliv. Også Drammensregionen har en forholdsvis høy andel.

Midt-Buskerud har en litt under middels andel høyt utdannede i sitt næringsliv. Andelen der er på 16,4 prosent.

Hallingdal har lavest utdanningsnivå blant regionene i Buskerud.

Figur 77: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted, 2013. Rangering blant landets 84 regioner.

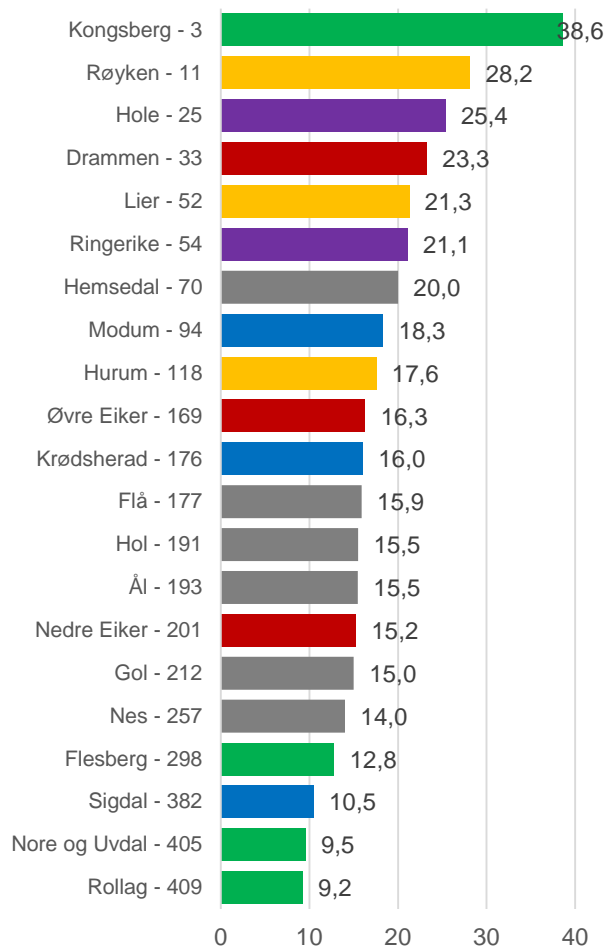
5.1.5 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommunene.

I Kongsberg har 38,6 prosent av de som jobber i næringslivet høyere utdanning. Bare Oslo og Bærum har en høyere andel. De øvrige kommunene i Kongsberg/Numedal har en lav andel høyt utdannede i sitt næringsliv.

I Vestviken er det Røyken som har en høyest andel høyt utdannede i næringslivet. I Ringerike/Hole har Hole den høyeste andelen høyt utdannede.

Mange kommuner i Buskerud har en over middels høyt andel høyt utdannede i næringslivet.

Figur 78: Andel med høyere utdanning i næringslivet i kommunene, etter arbeidssted, 2013. Rangering blant landets 428 kommuner. Stolpene er fargelagt etter regiontilhørighet, der grå = Hallingdal, rød = Drammensregionen, grønn = Kongsberg/Numedal, blå = Midt-Buskerud, lilla = Ringerike/Hole, gult = Vestviken

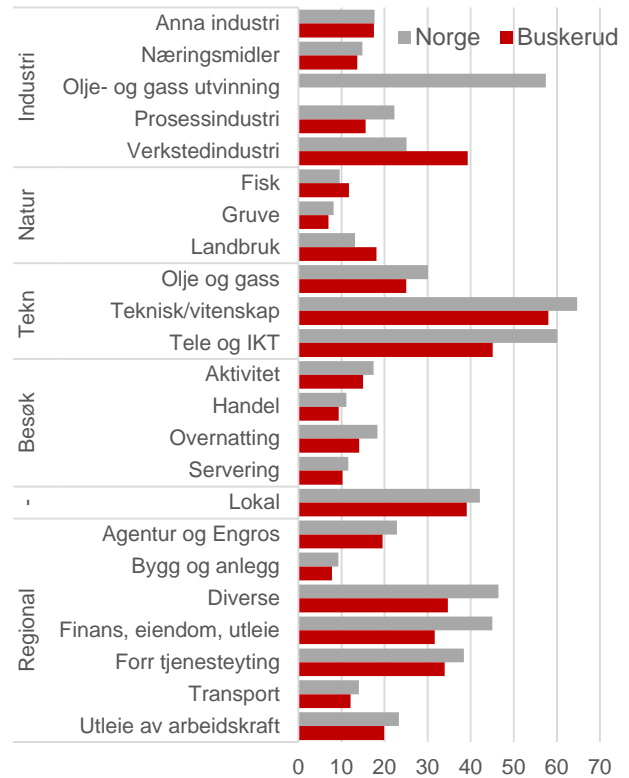
5.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent. I figuren til høyre sammenlikner vi utdanningsnivået i Buskerud og Norge bransje for bransje. På landsbasis er det en fjerdedel av de som jobber i verkstedindustrien høyere utdanning. Andelen høyt utdannede innen verkstedindustrien er høyere i Buskerud enn i landet som helhet. I Buskerud har nesten 40 prosent av de 11 512 personene som jobber innen verkstedindustrien, høyere utdanning. Det er industrien i Kongsberg som trekker dette utdanningsnivået opp.

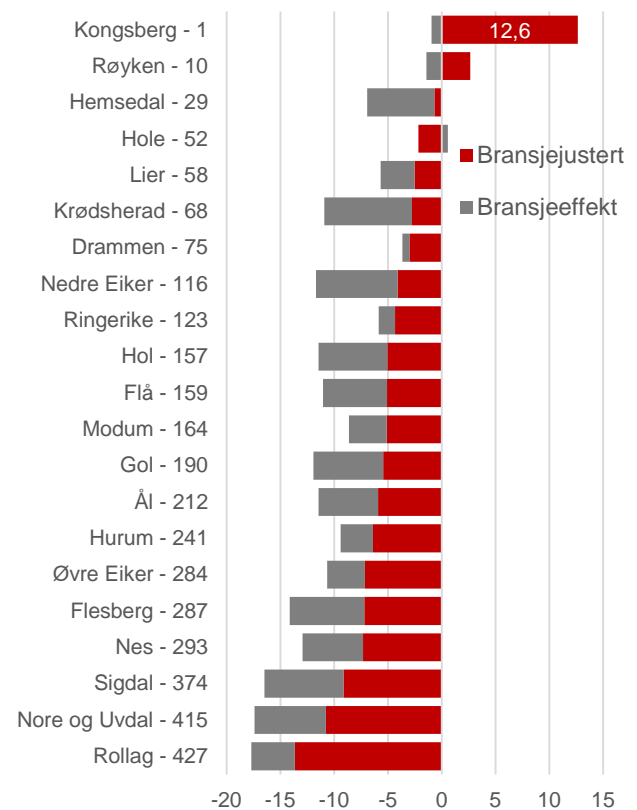
I de fleste andre bransjene er utdanningsnivået høyere i landet som helhet enn det er i Buskerud.

Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig. Det har vi gjort i den nederste figuren. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå. Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen kommuner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra.

Kongsberg sin bransjesammensetning skulle tilsi et utdanningsnivå i næringslivet som er under landsgjennomsnittet. Derimot er utdanningsnivået høyt, nummer tre nasjonalt, slik vi har sett tidligere. Kongsberg har Norges høyeste bransjejusterte utdanningsnivå i sitt næringsliv. Også Røyken har et høyere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn bransjestrukturen skulle tilsi. Hole er den eneste kommunen i Buskerud, hvis bransjesammensetning tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal være høyere enn landsgjennomsnittet. Det faktiske utdanningsnivået er derimot under snittet, og Hole har dermed et lavt bransjejustert utdanningsnivå.

Figur 79: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i Norge og Buskerud, 2013.

Figur 80: Avvik mellom kommunenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert andel.

5.2.1 Bransjejustert utdanningsnivå i regionene på Østlandet

Vi kan gjøre den samme analysen for regionene på Østlandet, som vi gjorde for kommunene i Buskerud på forrige side.

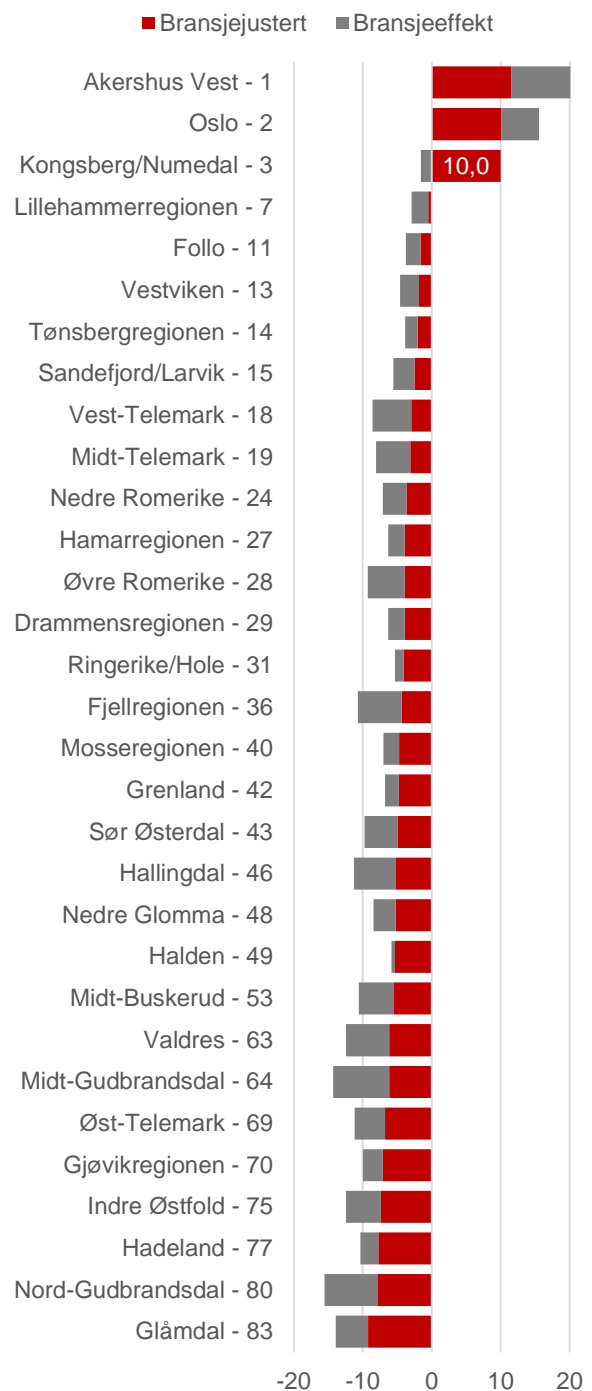
Det høye utdanningsnivået i Kongsberg trekker nivået i hele regionen (Kongsberg/Numedal) opp. Denne regionen kommer da på tredjeplass nasjonalt blant de 84 regionene.

Akershus Vest og Oslo har både en bransjesammensetning som tilsier et høyt utdanningsnivå, men også et høyt bransjejustert utdanningsnivå. I praksis betyr det at i Oslo og Akershus Vest er det mange med høy utdanning som jobber i lavkompetansebedrifter – f.eks. i handels- eller transportbransjen.

Stedene som har en gunstig bransjestruktur for å oppnå høyt utdanningsnivå har også generelt høyt bransjejustert utdanningsnivå. De høyt utdannede har en tendens til å klumpe seg på noen steder, og på slike steder er det forholdsvis høyt utdanningsnivå i alle bransjer. Steder med offentlige institusjoner som drar opp utdanningsnivået på stedet, som f.eks. høyskoler, har en tendens til å få høyt utdanningsnivå i alle bransjer i næringslivet.

De andre regionene i Buskerud har både en bransjesammensetning som tilsier et undergjennomsnittlig utdanningsnivå i næringslivet og et negativt bransjejustert nivå. Vestvikens bransjejusterte utdanningsnivå er bedre enn i de fleste andre regioner.

En skulle tro at det å ha et høyt utdanningsnivå fører til bedre vekst og lønnsomhet i næringslivet, men denne sammenhengen har vi hatt problemer med å påvise.

Figur 81: Avvik mellom regionenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert andel.

6. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2012 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 165 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

Tabell 8: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen i 2012.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2010-2012	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2010-2012	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2010-2012	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2010-2012	Nytt i verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2010-2012	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2010-2012	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2010-2012	Støttefunksjon	1
	noen av prosessinnovasjonene introdusert i perioden 2010-2012 var nye for foretakets marked	Ny metode for markedet	3
Markeds-innovasjon	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	2
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

6.1 Innovasjonsfrekvens

Den enkleste og mest direkte metoden å måle regional innovasjon på er å se på andelen, eller frekvensen, av bedrifter som oppgir å ha gjennomført innovasjoner av de 11 ulike typer, basert på de 12 spørsmålene i tabellen på forrige side.

Tabell 9: Prosentvis andel av bedriftene som oppgir ulike typer av innovasjon.

Rang	Fylke	N	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjonsgrad
			Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markedskanal	Prising	
1	Sør-Trøndelag	665	15,8	12,2	20,6	7,7	12,8	5,7	10,1	7,2	16,1	16,1	10,6	9,4	290,3
2	Hordaland	958	14,9	12,2	19,6	8,8	10,0	7,0	10,4	6,9	15,6	15,3	9,9	7,4	281,1
3	Sogn og Fjordane	245	14,7	8,2	18,0	6,5	17,1	5,3	10,2	11,8	14,3	12,7	10,8	10,0	280,8
4	Oslo	1475	15,3	14,2	20,5	7,1	8,0	5,8	9,6	5,6	17,2	15,4	10,9	10,0	278,2
5	Akershus	878	16,9	10,7	20,4	7,5	11,4	5,5	9,3	6,6	13,7	14,5	10,1	7,9	275,1
6	Telemark	320	17,8	12,5	18,4	6,6	12,5	7,2	9,4	5,6	12,1	14,6	5,6	9,6	265,3
7	Møre og Romsdal	672	15,5	9,1	19,0	8,0	12,4	4,3	8,5	5,2	13,2	16,2	8,6	5,7	260,3
8	Vestfold	449	17,8	8,5	19,2	5,6	7,3	4,9	9,1	6,0	14,5	14,0	10,1	8,3	250,4
9	Rogaland	1092	15,3	9,4	17,5	8,9	8,9	3,8	8,9	6,3	11,3	12,7	9,0	7,3	247,9
10	Buskerud	474	15,4	7,4	17,5	7,2	10,1	2,3	7,0	5,3	11,0	14,1	8,5	7,9	234,0
11	Østfold	468	14,7	7,3	16,9	4,3	10,3	4,5	8,1	5,6	14,9	15,5	9,1	8,9	232,7
12	Troms	311	10,3	10,9	15,1	4,2	10,9	7,4	9,6	7,4	12,7	12,0	9,8	7,0	226,4
13	Oppland	325	13,8	8,0	17,5	4,3	10,5	2,5	7,7	5,2	11,9	14,3	7,9	6,4	223,1
14	Nord-Trøndelag	244	14,3	6,6	15,6	1,6	15,6	6,1	8,2	6,1	14,0	10,4	9,2	5,2	220,2
15	Aust-Agder	213	15,0	4,2	14,1	5,6	8,9	3,8	5,2	5,2	12,1	17,7	7,0	11,2	210,6
16	Nordland	492	10,2	8,1	13,6	3,7	10,8	5,3	7,7	8,1	11,6	10,1	8,7	6,7	205,6
17	Hedmark	342	11,1	6,4	13,2	0,3	9,4	7,0	8,2	9,1	14,7	12,7	12,1	7,8	202,2
18	Vest-Agder	359	12,8	7,0	14,8	4,7	8,4	3,3	8,1	3,9	10,7	14,3	9,1	8,8	202,1
19	Finnmark	142	4,9	9,2	7,0	0,7	8,5	4,9	4,2	4,9	8,3	4,9	7,6	2,1	126,4
	Norge	10165	14,8	10,1	18,0	6,5	10,3	5,2	8,9	6,4	13,8	14,2	9,5	8,0	252,2

I tabellen over ser vi hvordan andelen av innovative bedrifter varierer mellom fylker, for de 11 ulike innovasjonstypene. Vi ser også resultatet av en samlet indeks for innovasjon til slutt, der vi har brukt vektene fra tabellen på forrige side.

Målt på denne måten er det Sør-Trøndelag som har høyest andel innovative foretak, fulgt av Hordaland, Sogn og Fjordane og Oslo.

Finnmark, Vest-Agder og Hedmark og har lavest andel innovative bedrifter.

Buskerud har en forholdsvis høy andel bedrifter som oppgir å ha introdusert nye produktinnovasjoner i form av nye eller vesentlig forbedrede varer. Samlet sett rangerer Buskerud omtrent midt på treet blant fylkene.

6.1.1 Innovasjonsfrekvens – enbedriftsforetak og flerbedriftsforetak

Et kompliserende forhold er at vi har en del foretak som har bedrifter i flere kommuner. Store industriforetak som f.eks. Hydro, Orkla og Statoil har virksomhet i en rekke kommuner. I tallene på forrige side har vi regnet hver enkelt bedrift i slike flerbedriftsforetak som innovative dersom foretaket har oppgitt å ha innovasjon. Spørsmålet er om ikke statistikken over innovasjon i enbedriftsforetakene er et bedre mål på regional innovasjon, enn statistikk som tar med avdelinger av større foretak. Hvis vi tar ut en tabell som på forrige side, men bare med enbedriftsforetak får vi følgende tall:

Tabell 10: Andel av enbedriftsforetakene som oppgir ulike typer av innovasjon.

Rang	Fylke	N	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjonsgrad
			Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markedskanal	Prising	
1	Sør-Trøndelag	307	15,0	9,8	16,3	8,8	10,7	3,9	7,5	7,5	11,7	12,7	8,8	9,8	250,9
2	Akershus	505	16,8	8,9	16,4	7,7	9,7	4,0	6,9	5,5	13,7	12,5	8,3	6,5	242,1
3	Sogn og Fjordane	107	15,9	4,7	14,4	5,6	12,1	2,8	8,4	5,6	15,9	15,0	15,9	11,2	233,8
4	Oslo	963	13,0	12,7	15,6	5,9	5,7	4,9	7,0	4,8	16,4	14,4	10,5	9,3	232,1
5	Møre og Romsdal	319	17,6	5,3	14,5	8,5	11,0	2,8	5,3	4,7	14,7	11,3	9,1	5,6	229,9
6	Vestfold	251	18,7	8,0	15,2	6,0	6,4	2,8	5,6	4,8	15,1	12,0	11,2	8,4	225,6
7	Oppland	164	16,5	6,1	15,5	6,1	11,6	4,3	6,1	5,5	10,4	12,8	6,1	6,7	221,3
8	Hordaland	488	14,1	7,2	13,9	7,0	7,6	2,9	8,0	5,1	13,7	12,9	7,2	7,2	215,2
9	Buskerud	259	15,4	3,1	12,8	8,9	8,1	0,4	3,1	4,6	10,4	10,8	8,1	6,9	196,5
10	Rogaland	556	15,5	5,6	13,4	7,4	7,7	2,0	5,9	5,2	8,6	8,6	6,3	5,8	196,1
11	Vest-Agder	158	17,1	4,4	14,6	5,7	7,6	0,6	5,1	1,3	12,0	11,4	8,2	8,9	192,9
12	Nordland	201	12,9	5,0	11,8	3,5	13,4	2,5	4,5	6,0	10,9	12,9	9,0	7,0	191,6
13	Nord-Trøndelag	124	15,3	3,2	11,4	0,8	13,7	5,6	4,8	4,8	14,5	9,7	7,3	4,8	183,2
14	Telemark	151	14,6	4,0	10,7	6,0	8,6	2,0	4,0	3,3	10,6	9,9	6,6	8,6	175,4
15	Aust-Agder	127	15,7	2,4	9,9	4,7	6,3	4,7	5,5	3,1	11,0	13,4	7,9	10,2	171,6
16	Østfold	242	13,2	3,3	12,0	4,1	6,6	1,7	3,7	2,5	11,6	14,0	7,9	6,6	168,0
17	Hedmark	139	9,4	5,0	9,2	0,7	8,6	1,4	5,0	2,9	12,2	10,1	5,8	6,5	141,3
18	Troms	147	8,2	6,1	7,5	2,0	11,6	4,8	4,8	2,7	5,4	11,6	6,1	4,8	135,6
19	Finnmark	66	4,5	7,6	5,7	0,0	7,6	3,0	0,0	0,0	7,6	4,5	7,6	3,0	90,3
	Norge	5287	14,6	7,2	13,9	6,1	8,5	3,2	5,9	4,7	12,7	12,1	8,4	7,5	209,4

Når vi bare måler innovasjonsgraden i foretak som bare har virksomhet på ett sted, får vi en litt annen rangering, enn vi fikk når vi tok med flerbedriftsforetakene. Sør-Trøndelag har fortsatt høyest innovasjonsgrad.

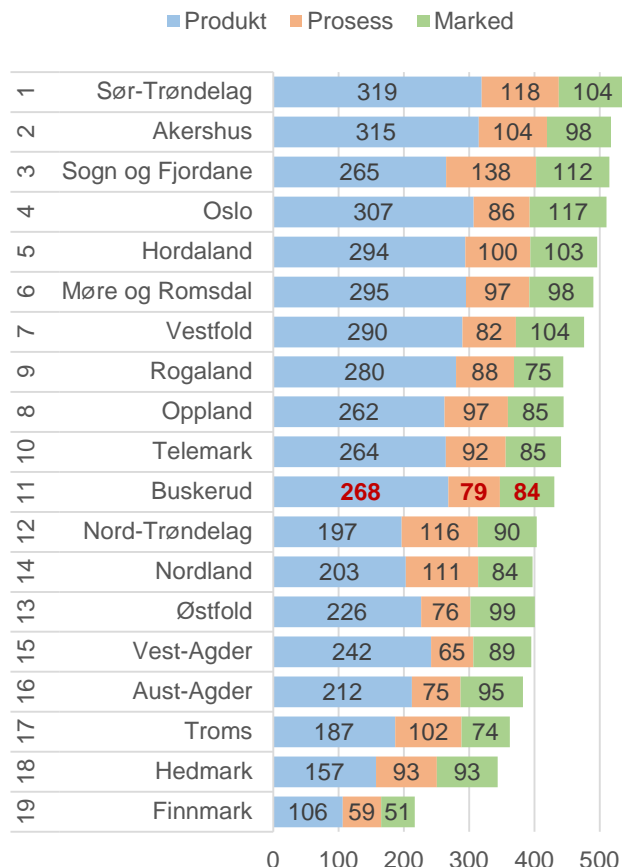
Buskerud rangerer fortsatt middels når vi bare ser på enbedriftsforetakene.

6.1.2 Innovasjonsgrad fylker

Hvis vi skal foreta en rangering av fylkene når det gjelder andeler innovative foretak, kan vi kombinere resultatene fra de to tabellene vi har vist på de foregående sidene. Vi får da en rangering som vist i figuren til høyre. Sør-Trøndelag har den høyeste innovasjonsgraden, fulgt av Akershus, Sogn og Fjordane og Oslo. Da vi lage tilsvarende rangering for innovasjonsundersøkelsen i 2010 var det Møre og Romsdal som kom på topp.

Figuren illustrerer også at det er liten forskjell mellom fylkene, bortsett fra Finnmark og Hedmark som har en del lavere frekvens av innovative foretak. Når det er lite som skiller fylkene, vil rangeringen bli ganske sterkt påvirket av valg av indikatorer.

Buskerud rangerer samlet sett som nummer 11. Dette er litt under middels. Den samlede innovasjonsgraden er derimot ikke nevneverdig mindre enn Telemark, Oppland og Rogaland, fylker som har en høyere rangering.

6.1.3 Rang for en- og flerbedriftsforetakene

I figuren under kan vi se hvor Buskerud skårer godt og dårlig for de 12 innovasjonstypene, for henholdsvis de lokale enbedriftsforetakene, og for sine avdelinger av større foretak med virksomhet flere steder.

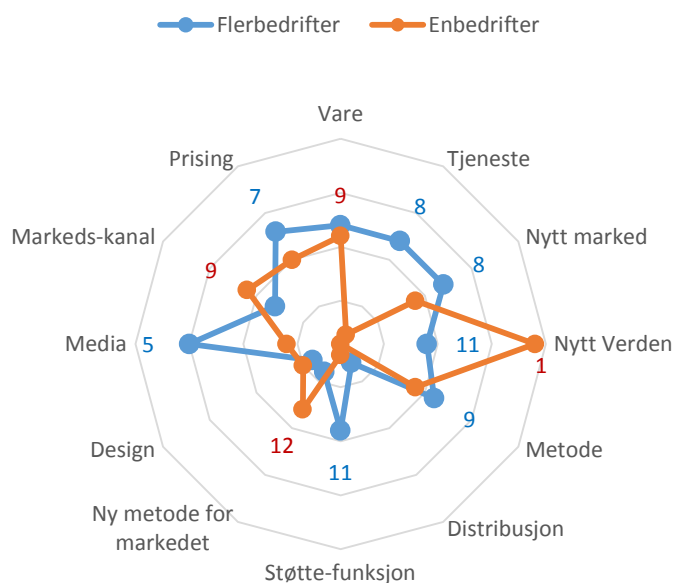
Buskeruds enbedriftsforetak er landets beste på å ha introdusert produktinnovasjoner som er nye for verdensmarkedet. Buskeruds flerbedriftsforetak rangerer litt under middels på denne indikatoren

For øvrig rangerer Buskeruds enbedriftsforetak middels eller under middels på mange indikatorer. Buskeruds enbedriftsforetak har i tillegg meget lav innovasjonsgrad på indikatorene for tjenester, støttefunksjoner og distribusjon.

En forholdsvis høy andel av Buskeruds flerbedriftsforetak har introdusert markedsinnovasjoner i form av nye media eller nye måter for promotering av produkter.

Noen fylker har et klart skille i innovasjonsgrad mellom enbedrifts- og flerbedriftsforetak. Dette ser ikke ute til å være tilfellet for Buskerud.

Figur 82: Innovasjonsgrad i fylkene

Figur 83: Rangering for Buskerud for de ulike innovasjonstypene.

6.1.4 Innovasjonsgrad i regionene

Andelen innovative bedrifter varierer ikke så mye mellom fylker, men variasjonene er sterkere mellom regioner. Noen regioner er slått sammen på grunn av lavt antall bedrifter som er med i undersøkelsen, slik at det er 83 regioner som er rangert.

I figuren til høyre har vi vist hvordan regionene på Østlandet kom ut.

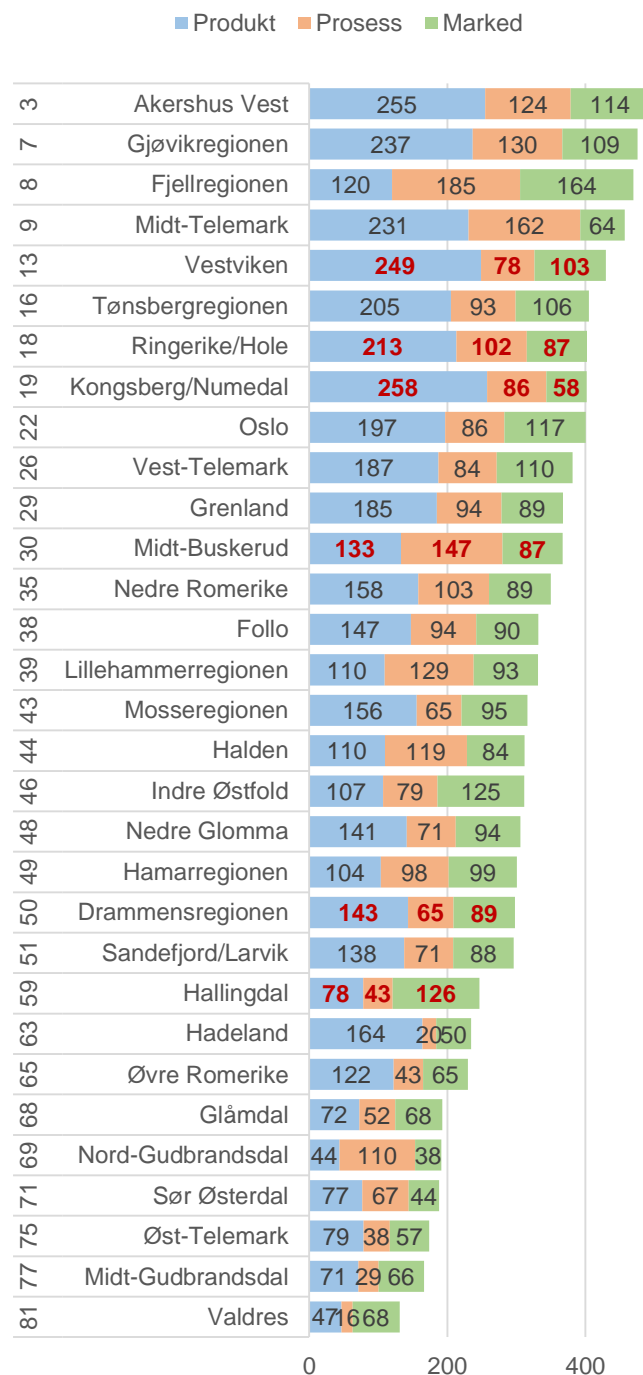
Vestviken, Ringerike/Hole og Kongsberg/Numedal har det mest innovative næringslivet i Buskerud. Disse regionene har et mer innovativt næringsliv enn Oslo.

Midt-Buskerud har også et over middels innovativt næringsliv.

Drammensregionen har, kanskje noe overraskende (?), et under middels innovativt næringsliv. Det er likevel like innovativt som mange andre kanskje sammenliknbare regioner med store byer i seg, som Sandefjord/Larvik, Hamarregionen og Nedre Glomma.

Hallingdal kommer forholdsvis dårlig ut på den samlede rangeringen for innovasjonsgrad i næringslivet.

Vi minner om at innovasjonsgraden måles gjennom selvrappoterering. Dermed kan det være både strukturelle, men også kulturelle, forhold som spiller inn når bedriftene selv skal oppgi hvor innovative de har vært. Dessuten er begreper som «innovasjon» og «innovativt» noe vage og tvetydige, så hvordan man svarer på undersøkelsen kan også gjenspeile hva man tolker i ordene.

Figur 84: Innovasjonsgrad i regionene, etter samme metode som for fylker på forrige side

6.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^v. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 11: Innovasjonsklima, målt som over eller underhyppighet i et område for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Verdiene er gjort om til rangering, der 1=beste fylke og 19=dårligste.

Rang	Fylke	Produkt				Prosess			Marked			
		Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Media	Markeds-kanal	Pricing
1	Oppland	1	2	1	5	3	3	3	11	4	17	8
2	Sogn og Fjordane	5	12	4	10	4	9	1	1	1	1	1
3	Akershus	2	9	2	4	6	7	8	7	10	11	18
4	Møre og Romsdal	4	10	8	3	7	10	7	3	12	5	16
5	Sør-Trøndelag	14	5	3	2	8	8	5	15	9	7	5
6	Hordaland	10	8	6	6	13	11	2	5	5	13	10
7	Vestfold	3	4	9	12	19	13	14	4	13	2	7
8	Oslo	12	6	5	9	17	6	16	6	7	3	13
9	Nordland	15	7	10	13	2	12	11	9	3	4	6
10	Buskerud	13	16	12	1	12	18	18	13	11	6	9
11	Nord-Trøndelag	11	11	13	18	1	1	6	2	16	12	15
12	Vest-Agder	7	15	7	11	15	19	13	10	14	9	3
13	Rogaland	6	14	11	8	14	15	4	18	18	15	14
14	Telemark	8	17	14	7	9	14	15	12	15	16	4
15	Østfold	16	18	15	15	16	17	17	14	2	14	12
16	Aust-Agder	9	19	18	14	18	4	12	16	6	10	2
17	Troms	18	3	19	16	5	2	10	19	8	18	17
18	Finnmark	19	1	16	17	11	5	19	17	19	8	19
19	Hedmark	17	13	17	19	10	16	9	8	17	19	11

Oppland er rangert på topp av fylkene, mens Hedmark er rangert sist. Det er litt overraskende, ettersom disse to fylkene har mange likhetstrekk ellers.

Også når vi justerer for bransjestruktur og størrelse, kommer Buskerud middels godt ut på den samlede innovasjonsrangeringen. Men Buskerud fortsetter å være nummer én mht. introduksjon av produktinnovasjoner som er nye for verdensmarkedet. Buskerud rangerte som nummer én på denne indikatoren også før vi justerte for bransjestruktur og størrelse.

Buskerud rangerer lavt mht. distribusjon og støttefunksjon. Buskerud rangerer generelt lavt når det gjelder prosessinnovasjon.

6.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene på Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 12: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ gitt bransje og størrelse. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 83=dårligste region.

Rang	Region	Produkt				Prosess				Marked					
		Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Media	Markeds-kanal	Prising	Produkt	Prosess	Marked
3	Gjøvikregionen	2	21	1	5	11	17	20	24	9	25	17	1	11	18
5	Vest-Telemark	7	24	12	1	77	10	6	3	67	15	9	5	42	6
6	Fjellregionen	10	7	7	66	4	16	1	5	40	55	2	14	2	9
11	Vestviken	9	14	11	2	50	75	46	33	25	17	21	4	57	23
18	Akershus Vest	24	42	26	15	26	45	44	29	48	38	66	21	29	35
23	Øvre Romerike	17	18	14	22	78	53	38	41	45	71	23	12	73	48
24	Lillehammerregionen	68	6	43	31	21	2	7	14	43	66	39	40	9	25
25	Follo	35	19	23	27	34	15	36	26	53	70	59	25	27	44
27	Nedre Romerike	21	44	22	34	29	23	26	50	28	21	57	28	24	42
28	Midt-Buskerud	40	78	41	13	3	74	81	47	55	62	58	35	8	53
29	Hallingdal	47	28	21	49	71	62	78	21	2	5	8	38	77	4
30	Oslo	37	27	33	28	56	35	50	27	39	34	48	31	54	27
33	Kongsberg/Numedal	15	81	45	3	39	76	83	52	70	50	67	22	59	63
36	Tønsbergregionen	32	46	49	21	46	31	54	30	50	20	35	36	48	28
37	Midt-Telemark	6	71	31	23	12	54	67	56	83	77	77	23	25	80
38	Sandefjord/Larvik	31	29	19	51	64	81	17	38	51	23	53	30	61	40
40	Indre Østfold	34	54	38	48	52	42	71	16	13	26	24	42	65	16
43	Mossregionen	49	30	32	25	65	79	45	23	60	59	50	33	70	41
50	Grenland	38	53	58	33	32	44	52	48	27	40	27	47	35	43
51	Midt-Gudbrandsdal	65	2	35	65	38	55	19	53	59	76	38	39	39	66
53	Drammensregionen	42	45	50	35	61	39	57	39	38	37	29	46	62	37
54	Ringerike/Hole	39	39	63	36	45	65	11	11	75	81	32	53	44	38
58	Hamarregionen	61	34	56	74	41	49	39	28	47	49	31	61	45	32
59	Nedre Glomma	48	72	61	38	54	40	48	60	16	41	45	56	53	47
60	Nord-Gudbrandsdal	55	64	44	73	6	64	13	83	37	83	37	59	10	81
69	Valdres	71	66	71	41	75	56	61	25	29	52	71	69	78	33
77	Hadeland	56	70	47	71	79	69	70	82	77	64	80	62	81	83
78	Øst-Telemark	74	80	75	29	80	72	77	72	72	80	16	70	82	77
80	Glåmdal	75	76	80	76	73	66	72	54	57	53	78	79	79	60
81	Halden	83	47	78	83	60	83	37	76	20	75	76	81	67	76
83	Sør Østerdal	72	73	82	81	48	51	63	80	65	78	75	82	64	82

Vestviken har det beste innovasjonsklimaet i Buskerud. Vestviken rangerer også høy i nasjonal sammenheng. Bedriftene i Vestviken oppgir å ha vært særlig innovative innen produkt, men mindre innovative innen prosess.

Midt-Buskerud, Hallingdal og Kongsberg/Numedal er over middels innovative når størrelse og bransjestruktur er korrigert for. Mens Midt-Buskerud gjør det generelt bra innen prosessinnovasjon, gjør Hallingdal det særdeles godt innen markedsinnovasjon.

Drammensregionen og Ringerike/Hole rangerer begge litt under middels mht. innovasjonsklima. Begge regionene gjør det over middels godt innen markedsinnovasjon, men under middels på produkt og prosess.

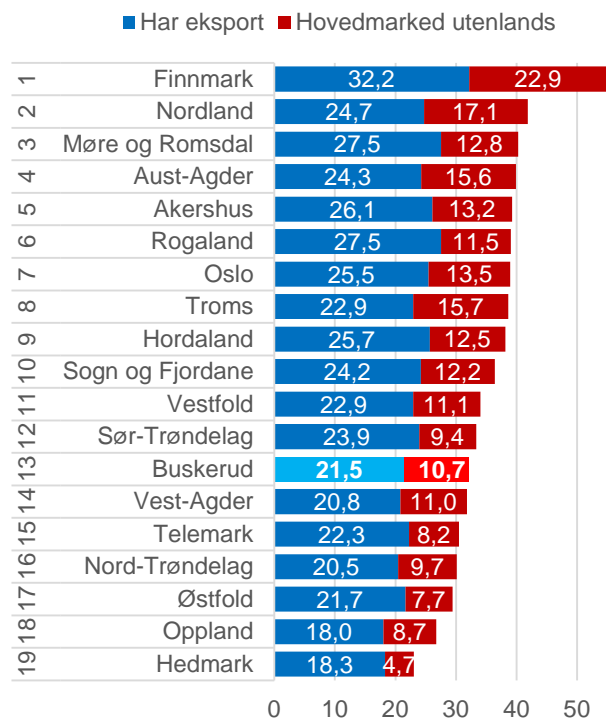
6.3 Internasjonalisering

Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data på hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figuren til høyre ser vi hvordan andelen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Finnmark har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Finnmark har også den høyeste andelen av bedrifter med hovedmarkedet utenlands.

21,5 prosent av bedriftene i Buskerud eksporterer sine varer eller tjenester til utlandet, mens 10,7 prosent har sitt hovedmarked utenlands. Buskerud rangerer litt under middels på denne skalaen.

6.3.1 Andel ansatte i eksportbedrifter

I figuren over viste vi andelen av bedrifter med eksport. Da vil små og store bedrifter telle like mye. Vi kan også se på andelen av de ansatte som arbeider i eksportbedrifter. Det er vist i den nederste figuren.

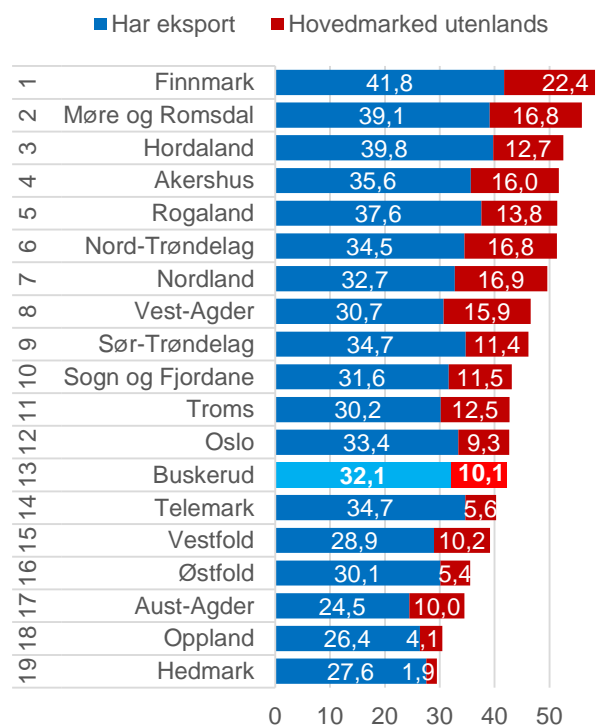
Tallene er annerledes. Det er høyere andeler av ansatte i bedrifter med eksport. Det er fordi store bedrifter har sterkere tilbøyelighet til å ha eksport.

Rangeringen av fylkene blir noe annerledes. Finnmark er fremdeles på topp, men nå er Møre og Romsdal nummer to, Hordaland nummer tre og Akershus nummer fire.

Nesten en tredel av de som jobber i bedriftene i Buskerud som har vært med i dette utvalget jobber i bedrifter som har eksport. Andelen *ansatte* i bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands er like høy som andelen *bedrifter* som har sitt hovedmarked utenlands.

Buskerud rangerer stadig som nummer 13 – også på denne rangeringen.

Figur 85: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

Figur 86: Andel av ansatte i innovasjonsundersøkelsen i bedrifter som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.2 Internasjonalisering regioner

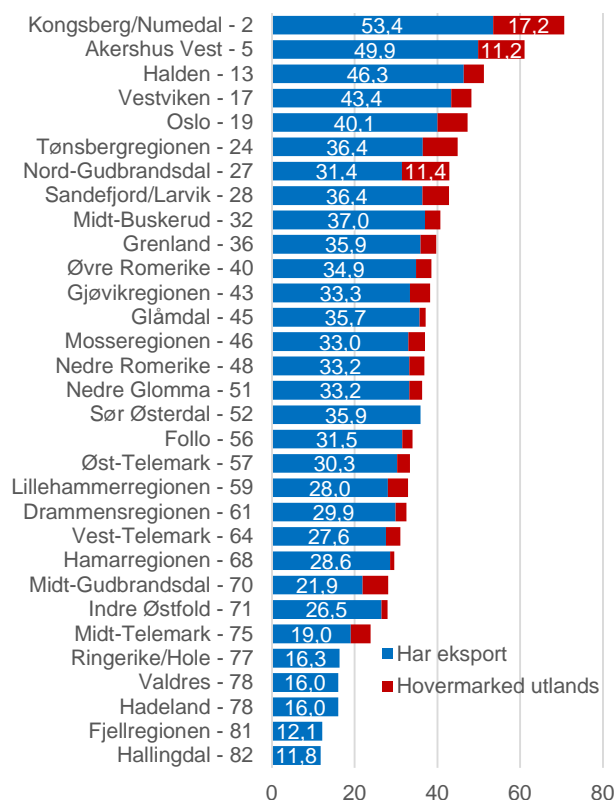
Andelen av bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene.

I figur 78 ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Østlandet. Kongsberg/Numedal har det mest internasjonale næringslivet av regionene på Østlandet, og har den nest høyeste andelen eksportbedrifter av alle regionene i landet.

Regioner som Halden, Vestviken og Oslo har også ganske stor andel av eksportbedrifter.

Ingen bedrifter i Hallingdal i utvalgsundersøkelsen har sitt hovedmarked utenlands, og bare 11,8 prosent av bedriftene eksporterer sine varer og tjenester ut av Norge. Hallingdal er med det nest minst internasjonalt blant regionene i Norge.

Ringerike/Hole har heller ikke et særlig internasjonalt næringsliv, og overraskende nok – kanskje (?) – har heller ikke Drammensregionen et utpreget internasjonalt næringsliv.

Figur 87: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

6.3.3 Andel ansatte i eksportbedrifter

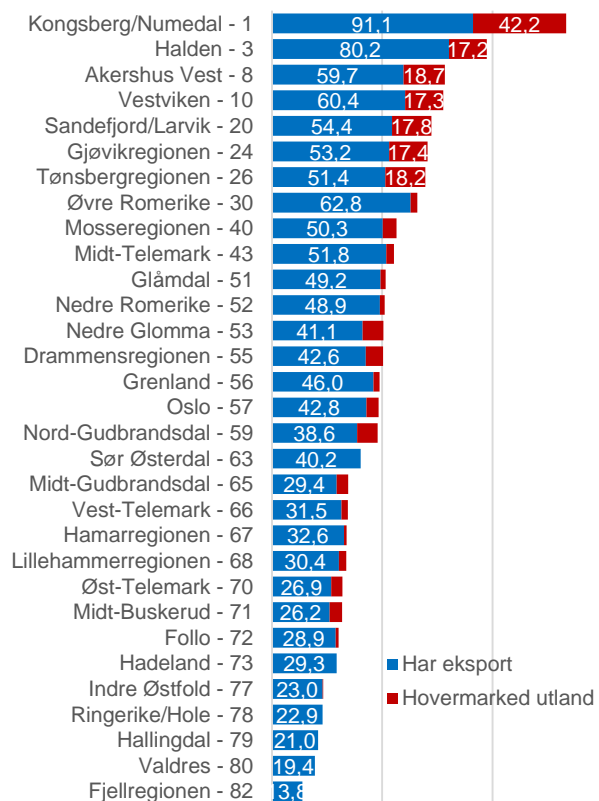
Vi kan også se på hvor stor andel av de ansatte som arbeider i eksportbedrifter, som vist i den nederste figuren.

Kongsberg/Numedal har høyest andel av alle regioner i landet når vi måler på denne måten. Ni av ti ansatte i utvalget jobber i en bedrift som eksporterer sine varer eller tjenester.

I Vestviken arbeider også over halvparten av de ansatte i utvalget i eksportbedrifter.

Til tross for at bare 11,8 prosent av bedriftene i Hallingdal har eksport, jobber 21 prosent av de ansatte i utvalget i eksportbedrifter.

Mens Buskerud fylke som helhet var litt under middels internasjonalt, ser vi at det er store regionale forskjeller internt i fylket, fra Kongsberg/Numedal på topp i landet til Hallingdal nesten nederst i landet. Buskerud er et fylke som består av mange ulike typer regioner.

Figur 88: Andel av ansatte i bedrifter som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

7. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{vi}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftenes omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet, som har vekst i verdiskapingen. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

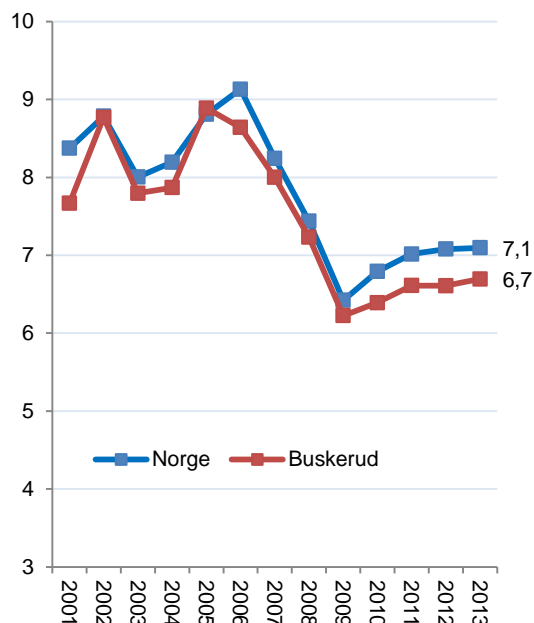
Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

7.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget rundt sju prosent.

Etableringsfrekvensen i Buskerud har stort sett vært omtrent like høy som i landet som helhet. Etter finanskrisen ser det derimot ut til å ha utviklet seg en divergens, der Buskeruds etableringsfrekvens stadig er noe lavere enn etableringsfrekvensen på landsbasis.

Figur 89: Etableringsfrekvensen i Norge og Buskerud i perioden 2001-2013.

7.1.1 Etableringsfrekvens i fylkene

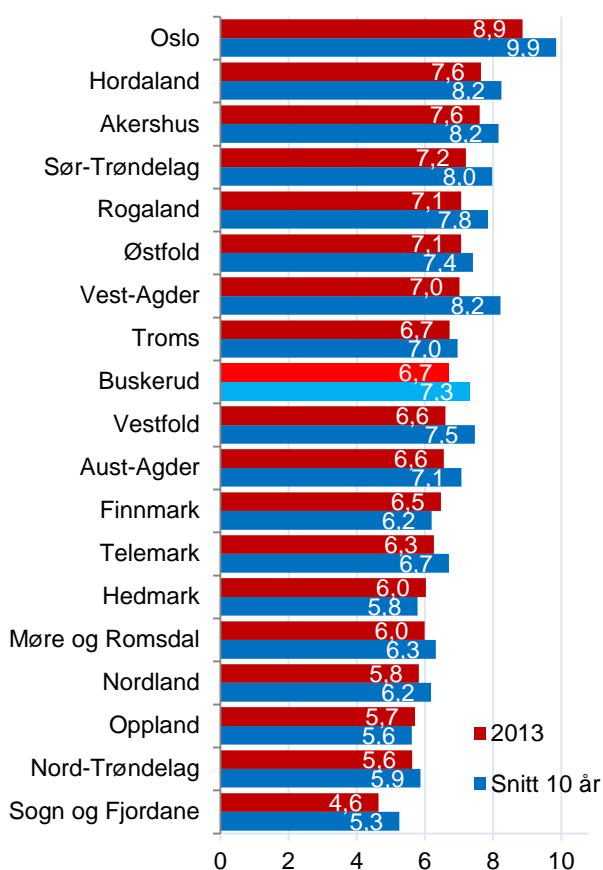
I figuren til høyre ser vi etableringsindeksen i alle fylkene, for 2013, og som gjennomsnitt for de ti siste årene.

Oslo har hatt høyest etableringsfrekvens, mens Sogn og Fjordane har lavest etableringsfrekvens både i 2013 og i snitt siste ti år.

Noe av forskjellen i etableringsfrekvensen mellom fylkene kan forklares av bransjestrukturen. Enkelte fylker har mange foretak i bransjer hvor det er mange nyetableringer, som i tjenesteytende sektor. Andre fylker har en stor andel av bedriftene i bransjer med lite nyetablering, som industri og landbruk. Oslo og Akershus har en fordelaktig næringsstruktur for å få mange nyetableringer.

Det kan se ut til at vekst, og spesielt høy vekst i befolkningen, forårsaker høy etableringsfrekvens. Høy etableringsfrekvens har sannsynlig vis mindre effekt på arbeidsplassvekst og dermed befolkning. Det er fordi nyetableringene stort sett er små, og utgjør en liten andel av samlet antall ansatte.

Etableringsfrekvensen i Buskerud er middels høy sammenliknet med de øvrige fylkene.

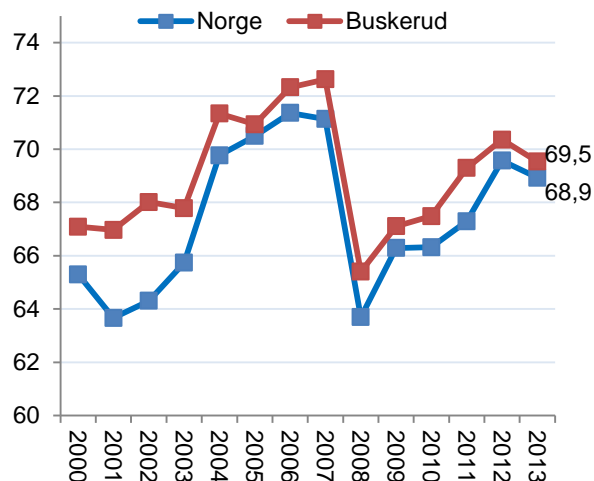
Figur 90: Etableringsfrekvensen i fylkene i 2013, og gjennomsnitt av etableringsfrekvensen for siste ti år.

7.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

Andelen lønnsomme foretak i Buskerud har vært høyere enn andelen på landsbasis i hele perioden vi har målt for. Riktignok har andelen vært nesten lik.

Figur 91: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Norge og Buskerud i perioden 2000-2012.

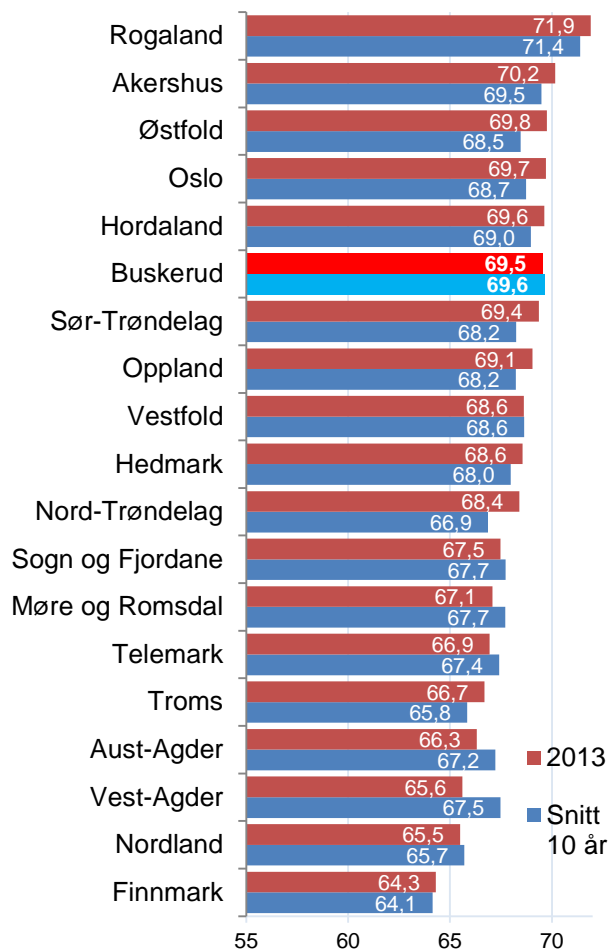
7.2.1 Andel lønnsomme foretak i fylkene

I figuren ved siden av ser vi hvordan andelen lønnsomme foretak varierer mellom fylkene i Norge.

Rogaland har den beste lønnsomheten, som vanlig i de siste årene. Akershus kom på andreplass. Nabofylket Østfold kom på tredjeplass, den beste plasseringen siden 2000. Østlandet gjør det bedre i NæringsNM for 2013 enn tidligere.

Andelen lønnsomme foretak i Buskerud er omtrent like høy som i Hordaland og Sør-Trøndelag. Omtrent halvparten av fylkene har en andel lønnsomme foretak som er cirka like høy som i Buskerud.

Over de ti siste årene har næringslivet i Rogaland hatt vesentlig bedre lønnsomhet enn næringslivet i de andre fylkene. Buskerud er nummer to av fylkene når det gjelder lønnsomheten i næringslivet de siste ti årene.

Figur 92: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i fylkene i 2013 og i snitt siste ti år.

7.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Siden 2003 har andelen vekstforetak i Buskerud vært så godt som like stor som andelen på landsbasis. Buskeruds næringsliv skiller seg ikke ut fra landsgjennomsnittet på noen måte når man måler det i form av andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

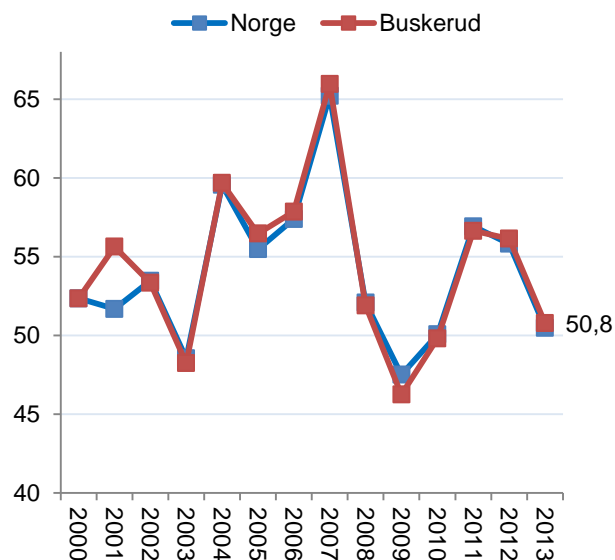
7.3.1 Andel vekstforetak i fylkene

Rogaland hadde høyest andel vekstforetak i næringslivet av fylkene i 2013. Akershus hadde samme andel vekstforetak som landet, og plasserte seg i midten blant fylkene.

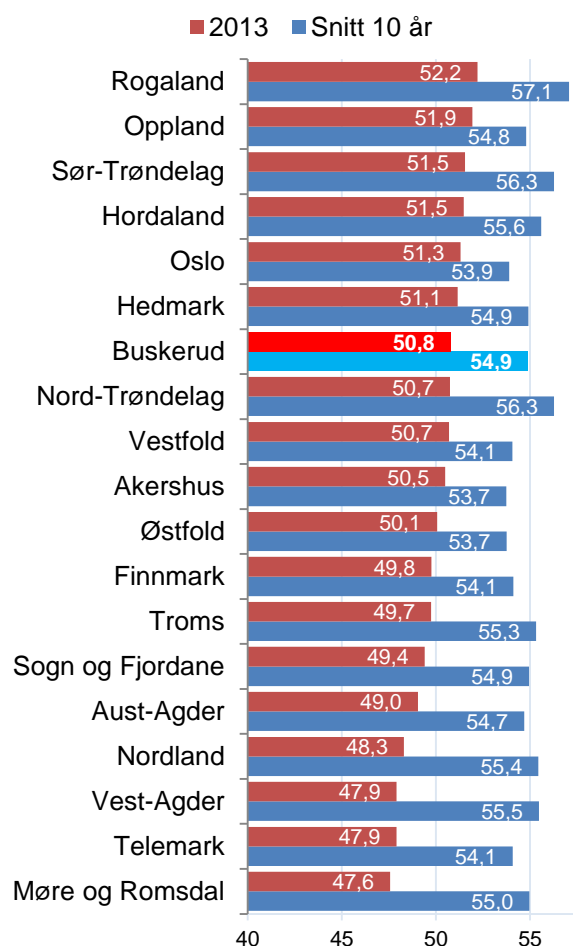
Østfold og Akershus har lavest andel vekstforetak av fylkene de ti siste årene.

Denne indikatoren er av og til vanskelig å forstå og tolke bevegelsene til. Den rimer ganske dårlig for Akershus, hvor næringslivet vokser raskt i antall arbeidsplasser. Det er også vanskelig å forstå hvorfor fylker som Hedmark og Nord-Trøndelag kan ha høyere andel vekstforetak enn Akershus.

Buskeruds andel, som er omtrent lik andelen på landsbasis, rangerer ganske høyt.

Figur 93: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Buskerud og Norge i perioden 2000-2012.

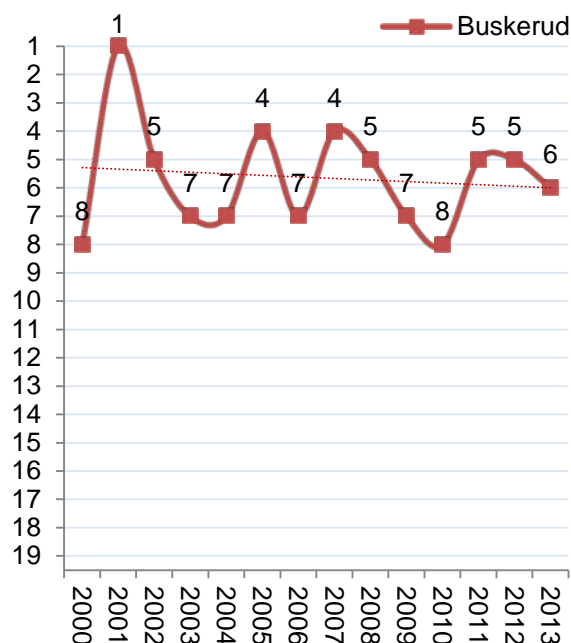
Figur 94: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i fylkene i 2012 og i snitt for siste ti år.

7.4 NæringsNM for fylkene

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med elleve indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

På de forrige sidene har vi sett at Buskerud har rangert middels eller noe over middels på nesten hver indikator. Samlet sett gir dette en rimelig god plassering i årets NæringsNM. Buskerud kommer på 6. plass. Det er én plassering lavere enn i de to foregående årene.

Vi har lagt inn en trendlinje som viser utviklingen. Trendlinjen sier lite om næringslivets utvikling *per se*, men den sier om den relative plasseringen i forhold til andre fylker. Det har vært en svak nedadgående trend for Buskerud. Likevel, Buskerud har i alle årene vi har målt for rangert over middels i NæringsNM.

Figur 95: Rangeringen til Buskerud i NæringsNM i perioden 2000-2013.

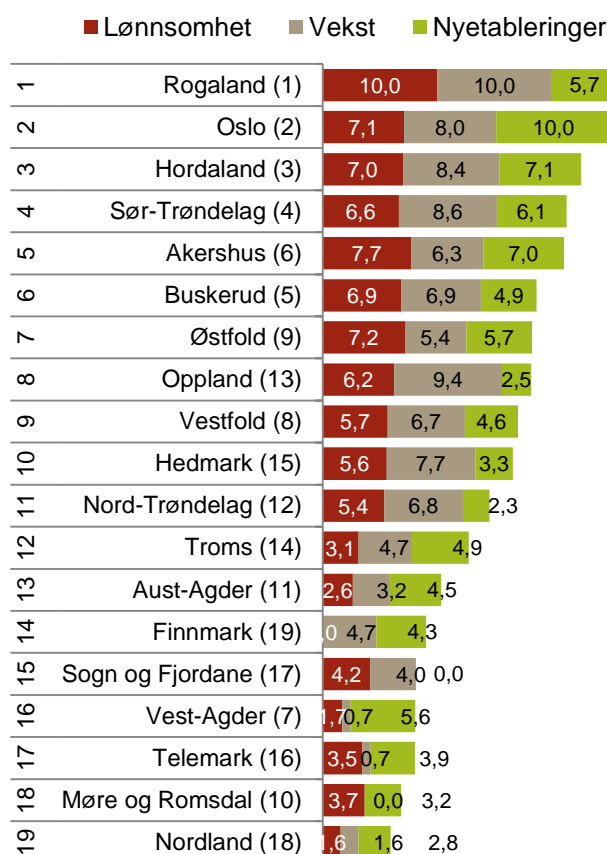
7.4.1 Fylkenes plassering

For å rangere fylkene bruker vi en enklere indeks basert på etableringsfrekvens, andel lønnsomme foretak og andel vekstforetak. Disse indikatorene er transformert til et tall mellom 0 og 10, der 0 er dårligste fylke og 10 er beste fylke.

Rogaland kom best ut av fylkene i 2013, foran Oslo og Hordaland. Sør-Trøndelag ble nummer fire.

Rangeringen for siste ti år er nokså lik; med Rogaland på førsteplass, etterfulgt av Oslo, Hordaland og Sør-Trøndelag.

Buskerud har gått ned fra en snittplassering som nummer 5 de ti foregående årene, til nummer 6 i år.

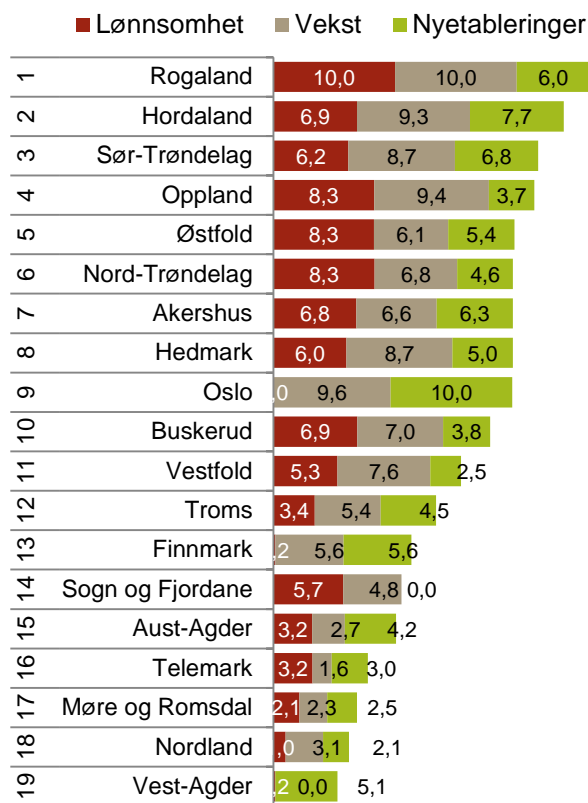
Figur 96: NæringsNM for fylkene basert på tall fra 2013. Tallene i parentes angir rangering for perioden 2004-2013.

7.4.2 Justert NæringsNM

Skyldes Stavangerregionens og Rogaland sterke posisjon i NæringsNM oljen? I år har vi laget indikatorer for lønnsomhet, vekst og nyetableringer der vi justerer for variasjoner mellom stedene med hensyn til bransjestruktur, bedriftenes størrelse (omsetning) og alder. Vi har da undersøkt om noen steder har bedre lønnsomhet og vekst enn andre, for bedrifter i samme bransje og størrelse, og om det er mange nyetableringer i forhold til stedenes bransjestruktur. Da får vi mål for utviklingen som filtrerer bort strukturelle forskjeller.

Rogaland har de beste resultatene også med denne metoden, selv om forskjellene er noe mindre. Hordaland, Sør-Trøndelag og Oppland kommer på de neste plassene med denne metoden. Fylker som Oppland, Hedmark, Østfold og Nord-Trøndelag kommer bedre ut når vi justerer for bransje- og størrelsesstruktur. Oslo, Vest-Agder og Møre og Romsdal kommer dårligere ut.

Justerer vi for bransje, størrelse og alder, gjør faktisk Buskerud det dårligere i NæringsNM. Buskerud faller til en tiende plass når vi måler næringslivets utvikling på denne måten.

Figur 97: Bransje- og størrelsesjusterte indikatorer for fylkene.

7.5 NæringsNM for regioner

Vestviken er vinneren av årets NæringsNM blant regionene i Buskerud. Vestviken har generelt gjort det bra i NæringsNM, og til enhver tid vært blant de 30 beste regionene.

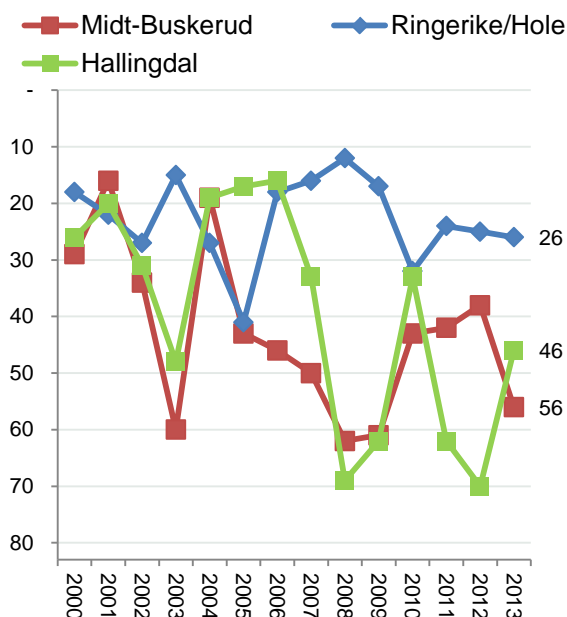
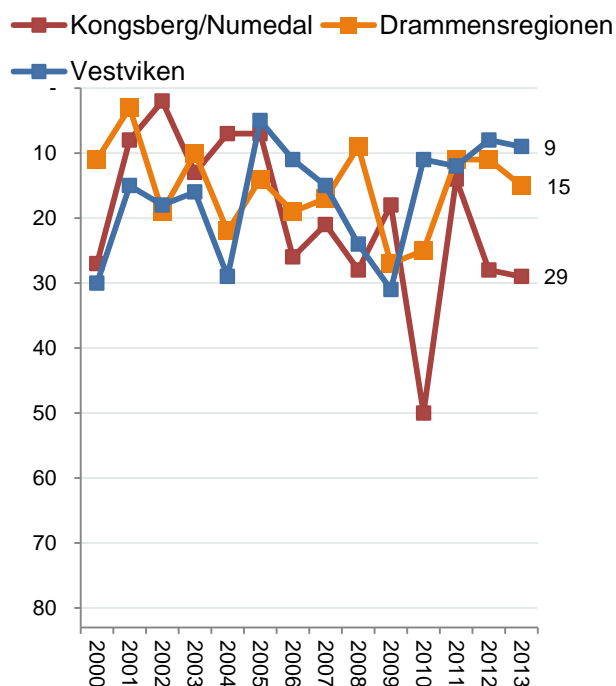
Drammensregionen gjorde det også godt, og kom på 15. plass. Det er en svak nedgang fra året før.

Kongsberg/Numedal har også med unntak av år 2010 ligget innenfor topp 30. I år var Kongsberg/Numedal akkurat innafor, og kom på en 29. plass.

Hallingdal har gjort et kraftig hopp fra fjoråret, og kom på en 46. plass i år.

Ringerike/Hole gjorde det over middels, og kom på en 26. plass i årets NæringsNM. Midt-Buskerud kom på 56. plass.

Vi ser at plasseringene svinger en del fra år til år, men at noen regioner ligger stadig i toppskiktet, noen stadig midt på og noen stadig på bunn. Vestviken og Drammensregionen har i alle årene vi har målt for ligget i toppskiktet, mens Hallingdal er en region som har flakset fram og tilbake fra bunn til topp. Ofte, men slettes ikke alltid, gjør store byregioner det forholdsvis godt i NæringsNM, mens små regioner og små kommuner oftere kan ha en tendens til å svinge litt.

Figur 98: Figurene over viser rangeringen til regionene i Buskerud i NæringsNM i perioden 2000-2013. Rangering blant 80 regioner.

7.5.1 Regionene på Østlandet

Regionenes plassering i NæringsNM er basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse.

Det er regionene på Vestlandet som har gjort det sterkest i NæringsNM, og Stavangerregionen er på topp for både 2013 og siste ti år. Regionene på Østlandet gjør det imidlertid relativt sett bedre i 2013 enn de forrige årene.

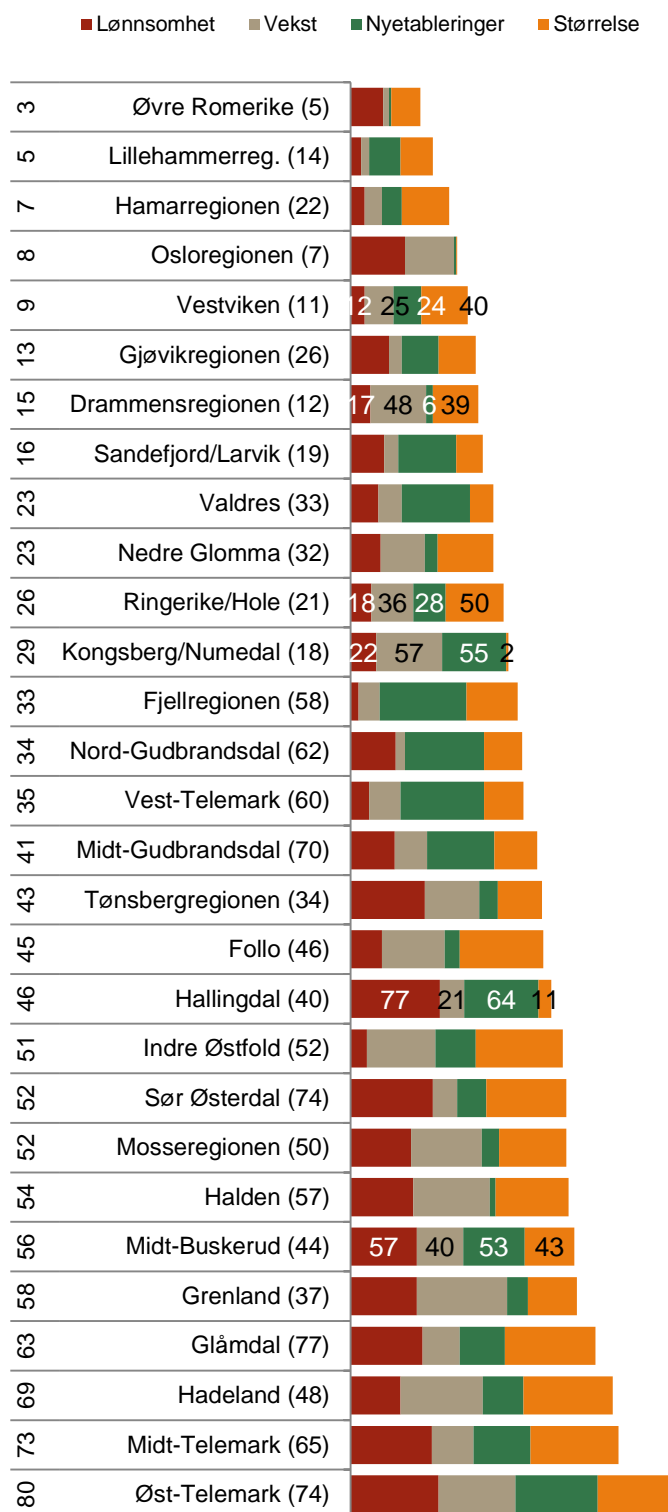
Vestvikens gode plassering i årets NæringsNM forklares til dels av at regionen har en relativt høy andel bedrifter med positivt resultat før skatt.

Drammensregionen har gjort det bedre de ti foregående årene enn i år. Drammen har en relativt høy andel nyetablerte foretak.

I Kongsberg/Numedal utgjør antall arbeidsplasser i næringslivet en stor del av befolkningen. Dette trekker den samlede rangeringen opp. Derimot er andelen foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen under middels. Andelen nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak er også under middels. Kongsberg/Numedal har falt fra en snittplassering som nummer 18 de siste ti årene til nummer 29 i år.

For Hallingdal sin del er det den lave andelen lønnsomme foretak som først og fremst trekker den samlede rangeringen ned.

Midt-Buskerud har en middels andel vekstforetak, og antall arbeidsplasser i næringslivet utgjør en middels andel av befolkningen. Men andelen vekstforetak er under middels, og bidrar til å trekke rangeringen ned.

Figur 99: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

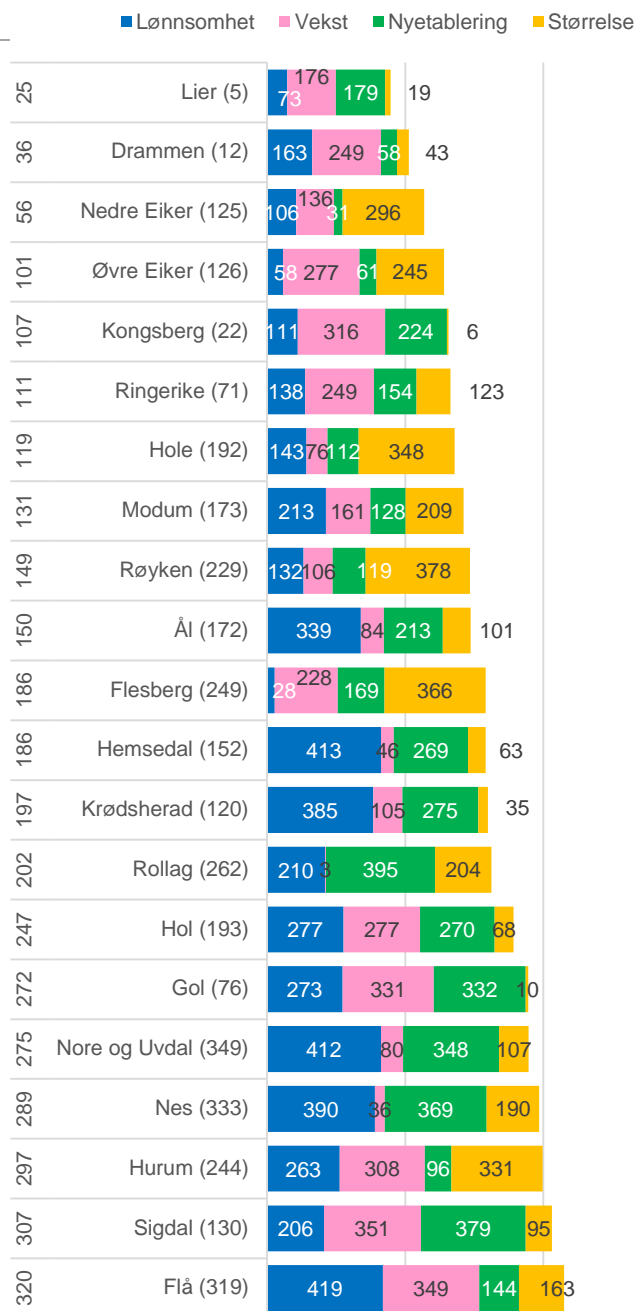
7.6 NæringsNM for kommuner

Lier og Drammen kom på topp i årets NæringsNM blant kommunene i Buskerud. Begge kommunene har en lavere plassering enn snittet for de siste ti årene.

Rollag er en av kommunene i Norge med høyest andel vekstforetak i 2013.

Kongsberg har falt kraftig fra en snittplassering på 22 blant landets 428 kommuner, til en 107ende plass i år. Kongsberg er en av de største næringslivskommunene i Norge, når man måler det som det antall arbeidsplasser i privat sektor utgjør av befolkningen.

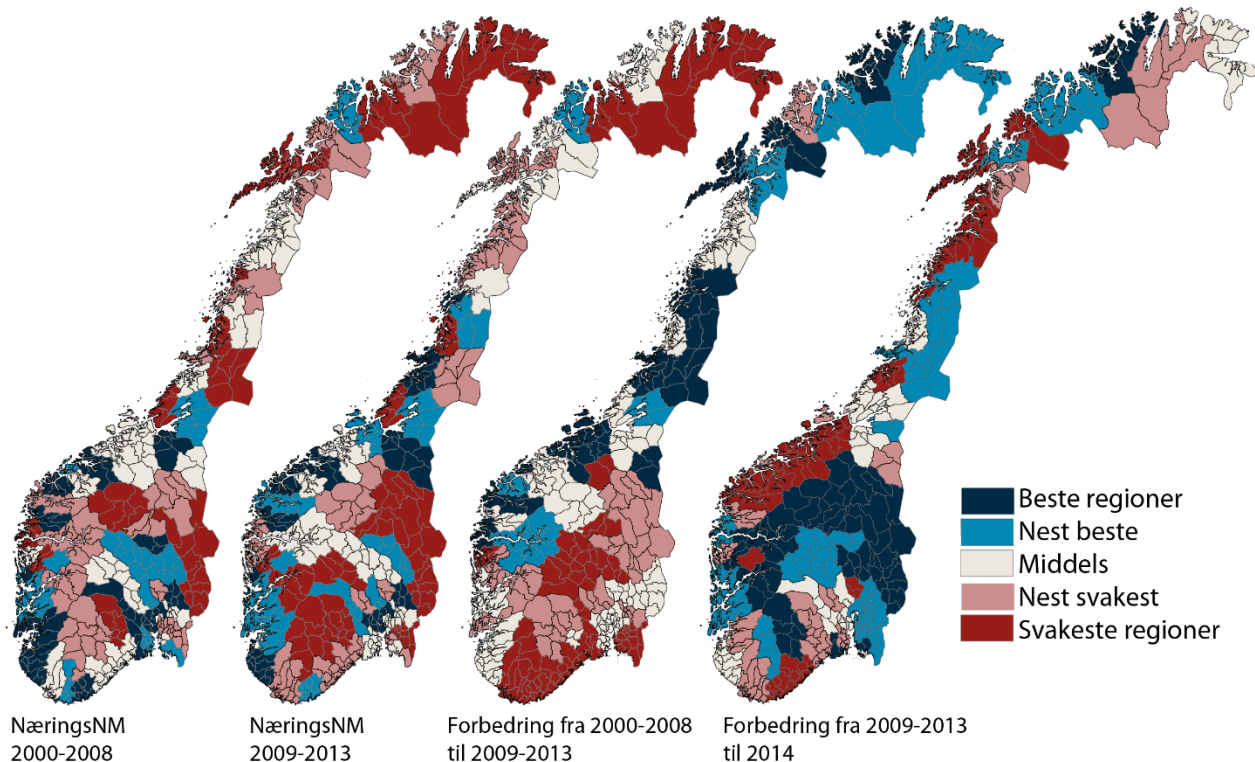
Flå gjør det dårlig på NæringsNM, og har også gjort det de siste ti årene.

Figur 100: Kommunene i Buskerud sine resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

7.7 Utviklingstrekk i NæringsNM

Finanskrisen som startet i 2008, representerte et veiskille i den regionale utviklingen i Norge, og påvirket næringsutviklingen ulikt i de forskjellige regionene. NæringsNM for 2014 viser at mange av regionene på Østlandet har forbedret næringsutviklingen igjen.

Figur 101: Kart som viser regionenes sammenlagte resultat i NæringsNM i perioden 2000-2008 til venstre, sammenlagte resultater fra perioden 2009-2012 i midten, og regionenes forbedring i siste periode. I det siste kartet ser vi forbedringene i NæringsNM 2014 i forhold til perioden 2009-2013 (kart nr. to fra venstre).

Hvordan regionene gjorde det i NæringsNM i perioden 2000 til 2008 er vist i kartet til venstre. I midten ser vi hvordan regionene presterte i NæringsNM i perioden 2009-2012, det vil si etter finanskrisen. I kartet lengst til høyre ser vi endringene fra siste års NæringsNM i forhold til perioden 2009-2013.

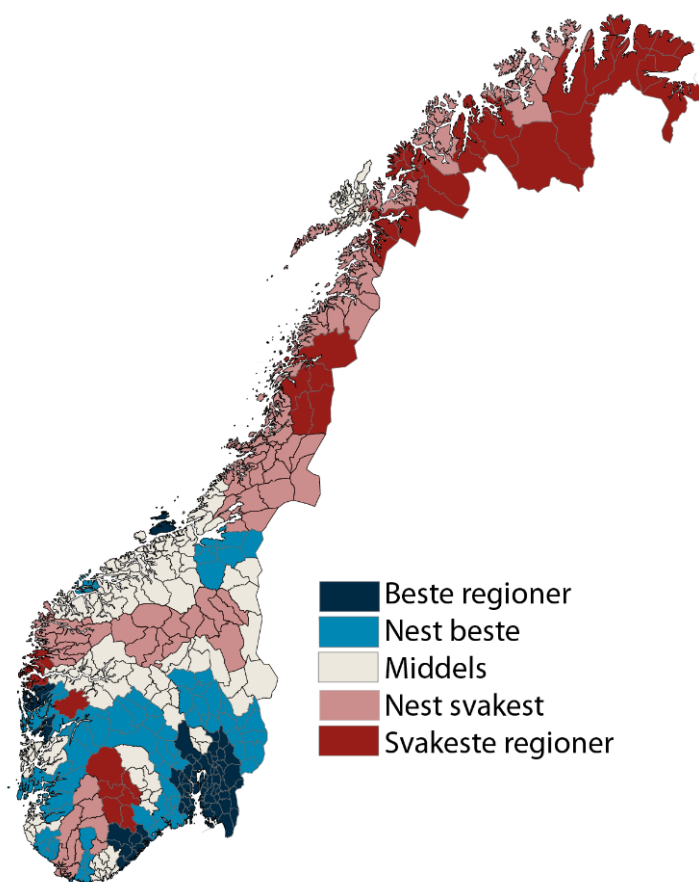
I fjorårets NæringsNM viste vi de tre kartene til venstre, og vi gjorde et poeng ut av mange av regionene på Østlandet gjorde det svakere i årene etter finanskrisen enn årene før.

Denne tendensen ser ut til å ha reversert i løpet av 2013. I NæringsNM for 2014 har mange av regionene på Østlandet forbedret seg i forhold til resultatene fra årene før.

Det gjelder blant annet hele området Oslo, Akershus, Østfold og Hedmark. Med de utsiktene om er nå, med lav oljepris og forventet lavere aktivitet i olje- og gassrelatert næringsliv, kan dette kanskje være starten på en ny utvikling der næringslivet på Østlandet vil styrke seg relativt til næringslivet på Vestlandet.

7.8 Næringsdrevet eller befolkningsdrevet vekst?

Hva kommer først, arbeidsplasser eller folk? Svaret varierer mellom forskjellige steder. På noen steder er befolkningsveksten drivkraften. Noen steder er attraktive å flytte til og bo i, og trekker til seg innflyttere selv om arbeidsplassveksten ikke er sterk. På slike steder øker også arbeidsplassene på grunn av økende etterspørsel og god tilgang på arbeidskraft. Andre steder er det arbeidsplassveksten som er drivkraften. Hvis næringslivet vokser, øker etterspørselen etter arbeidskraft og det fører til at det også flytter folk til stedet.

Figur 102: Regionene i Norge, fordelt etter om de har over eller under forventet nettoutflytting ut fra arbeidsplassveksten i årene 2008-2013.

I kartet over har vi sett på regionenes nettoutflytting i forhold til arbeidsplassveksten i regionene. Kartet sier ikke noe om hvilke regioner som har hatt arbeidsplassvekst, men om hvordan nettoutflyttingen står i forhold til arbeidsplassveksten.

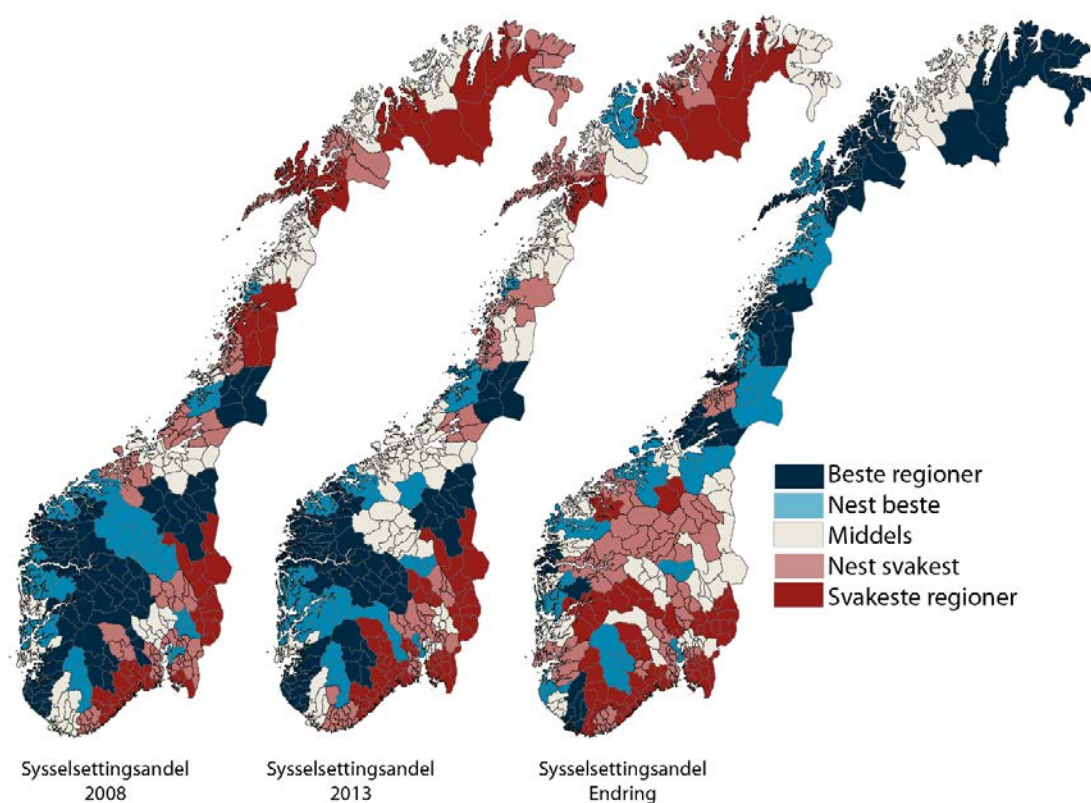
Noen regioner, særlig de som er lokalisert rundt Oslofjorden, har hatt høyere netto innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det er det vi har kalt brutto bostedsattraktivitet. Tiltrekningskraften skyldes for den stor del de strukturelle

flyttefaktorene vi gjorde rede for i kapittelet om bostedsattraktivitet. Dette er regioner som har hatt en befolkningsdrevet vekst. De røde regionene er regioner som har hatt større netto utflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. I disse regionene har veksten blitt lavere som følge av nedgang i befolkningen.

Kartet kan brukes som en illustrasjon på hvor i landet det har vært en befolkningsdrevet vekst etter 2008.

7.9 Sysselsettingsandelen

Det er ikke likegyldig om veksten på et sted er næringsdrevet eller befolkningsdrevet. I begge tilfeller øker befolkningen på stedet. Men steder som har befolkningsdrevet vekst får etter hvert en stadig lavere andel av befolkningen som er sysselsatt. Befolkningsveksten på slike steder fører til at det blir flere arbeidsplasser i skjermet sektor, men arbeidsplassveksten blir lavere enn befolkningsveksten. Steder med næringsdrevet vekst får på sin side sterkere arbeidsplassvekst enn befolkningsvekst.

Figur 103: Sysselsettingsandeler i regionene i 2008, 2013 og endringer fra 2008 til 2013. Sysselsettingsandelene er justert for variasjoner i aldersstruktur.

I kartene over ser vi at mange av regionene på Østlandet har lav sysselsettingsandel, og at dette er en tendens som har økt fra 2008 til 2013.

Kartene viser at det er et systematisk mønster, der regioner som har en næringsdrevet vekst oppnår en høy og økende sysselsettingsandel i befolkningen mens regioner med befolkningsdrevet vekst etter hvert får synkende sysselsettingsandel.

Mange regioner på Vestlandet har høy og økende sysselsettingsandel som følge av god næringsutvikling. Mange av regionene i Nord-Norge har også økende sysselsettingsandel, men da først og fremst som følge av utflytting. Den befolkningsdrevne veksten i mange av regionene på Østlandet har dermed en pris i form av at en synkende andel av befolkningen er sysselsatt. Dette gjelder også Buskerud.

Selve Osloregionen har ikke hatt særlig reduksjon av sysselsettingsandelen siden 2008, men hadde i utgangspunktet en forholdsvis lav andel.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Fire regioner består av bare én kommune. Dette gjelder Halden, Oslo, xx og xx. Når vi skal måle bostedsattraktiviteten, blir ikke disse regionene med i utregningen.

ⁱⁱⁱ Vi baserer oss på at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middeleframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

^{iv} Vi har brukt progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene der veksten de siste årene teller mer enn de første.

^v Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vi} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

Regioninndeling:

Drammensregionen

Drammen
Øvre Eiker
Nedre Eiker

Hallingdal

Flå
Nes (Buskerud)
Gol
Hemsedal
Ål
Hol

Kongsberg/Numedal

Kongsberg
Flesberg
Rollag
Nore og Uvdal

Midt-Buskerud

Sigdal
Krødsherad
Modum

Ringerike/Hole

Ringerike
Hole

Vestviken

Lier
Røyken
Hurum